

2024/1

Särskilda studier från Finanspolitiska rådet

Ekonomisk ojämlikhet i Sverige
Översikt av fakta och
framtidsutmaningar

Finanspolitiska rådet är en myndighet som har till uppgift att göra en oberoende granskning av regeringens finanspolitik. Rådets uppgifter fullföljs framför allt genom rapporten Svensk finanspolitik som lämnas till regeringen en gång per år. Rapporten ska kunna användas som ett underlag för riksdagens granskning av regeringens politik. Rådet anordnar även konferenser. I serien Särskilda studier från Finanspolitiska rådet publiceras fördjupade studier av olika aspekter på finanspolitiken.

Finanspolitiska rådet
Box 3273
SE-103 65 Stockholm
Fleminggatan 7
Tel: 08-453 59 90
info@fpr.se
www.fpr.se

ISBN: 978-91-985545-8-8

Förord

Den svenska offentliga diskussionen om ekonomisk ojämlikhet är full av motsägelser. Å ena sidan har inkomstskillnaderna ökat mer än i andra länder och antalet miljardärer i förhållande till befolkningsstorleken är högt i ett internationellt perspektiv. Å andra sidan är Sverige alltjämt ett av världens mest jämlika länder både vad gäller livsförutsättningar och utfall. Diskussionen präglas av begreppsliga missförstånd och debattörer från olika håll har en tendens att tala förbi varandra genom att syfta på olika saker. Vad som stämmer och inte – och hur olika delar påverkar helheten – kan tyckas svårt att navigera.

Finanspolitiska rådet har i uppdrag att bidra till ökad samhällelig diskussion om viktiga ekonomisk-politiska frågor. I ljuset av fördelningsdebattens brist på tydlighet och transparens har rådet funnit det lämpligt med ett bidrag inom detta område. I denna särskilda studie tecknas en bild av inkomstskillnadernas utveckling i Sverige under de senaste årtiondena. Rapporten har sitt ursprung i den konferens om ekonomisk ojämlikhet som rådet anordnade i oktober 2022 och är till största delen författad av Annette Alstadsæter och Jesper Roine, som också var huvudansvariga för konferensprogrammet. Konferensen filmades och finns tillgänglig på rådets hemsida.

Rapportens övergripande målsättning – att beskriva inkomstskillnadernas utveckling i Sverige under de senaste decennierna – kan delas in i fyra områden:

- att ge en övergripande bild av den ekonomiska ojämlikheten så som den vanligen definieras i officiell statistik;
- att peka på orsakerna till kvarstående oenigheter kring den ekonomiska ojämlikhetens nivå och förändring över tid i den officiella statistiken;
- att redogöra för brister i statistiken och vad som krävs för att kunna ge en mer fullständig bild av hur den ekonomiska ojämlikheten ser ut och har förändrats, och;
- att, utifrån statistikens tillkortakommanden, göra en bedömning av om graden av ekonomisk ojämlikhet överskattas eller underskattas i den officiella statistiken.

Kortfattat är vår bedömning att inkomstskillnaderna har ökat enligt den statistik som finns tillgänglig, och att det i stor utsträckning beror på stigande kapitalinkomster i toppen av fördelningen. Ser man till fördelningen av arbetsinkomster så har denna däremot blivit jämnare över de senaste decennierna. Hur stor ökningen bedöms vara beror framför allt på två saker: vilket jämförelseår som används och hur kapitalinkomster och då speciellt realiserade kapitalvinster hanteras. Beroende på hur dessa frågor behandlas kan det variera hur stor inkomstskillnadsökningen framstår, men knappast huruvida en ökning har skett sedan början av 1990-talet. Vi anser vidare att bristerna i statistiken, i synnerhet vad gäller hushållens tillgångar och skulder, är ett betydande problem. Denna statistik krävs för att vi ska veta hur samhällets resurser är fördelade. Tillgångar och skulder, liksom de offentliga systemen, kompletterar de individuella (deklarerade) inkomsterna och tillsammans utgör dessa tre delar grunden för hushållens samlade ekonomiska ställning. Då de offentliga systemens omfattning (som är utjämnande) inte ökat, samtidigt som tillgångar, som sannolikt är mer koncentrerade till höginkomsttagare, vuxit i betydelse de senaste decennierna, är vår bedömning att den sammanlagda ekonomiska ojämlikheten i Sverige har ökat mer än vad som syns i den officiella statistiken som baserar sig på deklarerade inkomster.

Våra slutsatser betyder inte nödvändigtvis att Sverige har blivit ett särskilt ojämlikt samhälle. Det finns dock skäl att vara uppmärksam på utvecklingen. En alltför hög grad av ekonomisk ojämlikhet har en destruktiv inverkan på flera samhällsområden. Tillväxten kan bli lägre i samband med att skillnaderna inom vård och skola ökar. Den sociala tilliten kan urholkas om människor upplever samhället som orättvist, med ökad brottslighet som följd. I längden kan en stor ojämlikhet leda till att vissa grupper kopplar grepp om politiken medan andra grupper förlorar tilltron till den politiska processen. Då är demokratin i fara. Vidden av ojämlikhetens betydelse för ett samhälle, och följderna om den tillåts gå för långt, motiverar en vaksamhet. Det är mycket viktigt att förutsättningarna att följa utvecklingen görs så goda som möjligt.

Innehållsförteckning

Förord	3
1 Inledning	7
2 Vad menar vi med ekonomisk ojämlikhet?	9
2.1 Ekonomiska resurser och sambandet med nationalekonomisk teori.....	10
2.2 Definitionen av individuell inkomst och förhållandet till ekonomiska resurser.....	11
2.3 Standardmått på ojämlikhet – disponibel inkomst som normalt förstahandsval	14
2.4 Sammanfattning av sambanden	15
3 Statistikproblem som påverkar vår bild av ojämlikheten.....	17
3.1 Avsaknaden av statistik på individnivå om nettoförmögenheter i Sverige.....	19
3.2 Utmaningen med klumpvis realisering av kapitalinkomster.....	23
3.3 Realisationsmått på bolagsvinst som källa till en snedvriden bild av ojämlikheten	24
3.4 De observerbara skattebasernas stabilitet över tid.....	26
3.5 Offentlig konsumtion, obeskattade inkomster, skatteplanering och skattefusk.....	28
3.6 Nya utmaningar till följd av globaliseringen – gränsöverskridande skattefusk och skatteplanering.....	30
4 Vad vi vet om ojämlikheten i Sverige sedan 1990-talet	33
4.1 Den övergripande utvecklingen i internationell jämförelse.....	33
4.2 Utvecklingen i olika delar av fördelningen.....	36
4.3 Olika inkomstkällors roll	38
4.4 Kapitalinkomsternas utveckling.....	41
4.5 Skillnader mellan olika grupper i toppen.....	42
4.6 Skillnader mellan olika platser i rangordningen inom den övergripande fördelningen ..	44
4.7 Sammanfattning av inkomstojämlikhetsutvecklingen i Sverige åren 1990–2021	45
5 Vad vi <i>inte</i> vet om ojämlikheten i Sverige i dag.....	49
6 Slutsatser.....	55
Referenser	57

1 Inledning

Ursprunget till den här rapporten står att finna i en konferens på temat *ekonomisk ojämlikhet* som Finanspolitiska rådet anordnade i oktober 2022. Konferensen hade ett ambitiöst program. För det första var tanken att vi skulle beskriva och diskutera hur den ekonomiska ojämlikheten hade utvecklats såväl globalt som i Sverige. Detta betydde att vi behövde ta upp dels olika teorier som kan förklara de mönster som framträder i statistiken, dels utmaningar när det gäller hur man mäter ojämlikhet. För det andra ville vi diskutera olika konsekvenser av ekonomisk ojämlikhet, exempelvis sambandet med ekonomisk tillväxt och inverkan på sådant som hälsa och välbefinnande samt intergenerationell rörlighet. Ett tredje område i konferensprogrammet handlade om politik och om vilka åtgärder som kan tänkas vara eller inte vara lämpliga för att direkt ta itu med ojämlikheten eller indirekt avhjälpa dess konsekvenser. Vi – huvudförfattarna till den här rapporten – deltog i arbetet med att planera konferensen och modererade dessutom paneldiskussionerna efter de olika sessionerna. Enligt vår åsikt framkom det under konferensen en stor mängd information och många värdefulla insikter, och vi hoppades att detta skulle kunna sammanfattas på ett ändamålsenligt sätt i en rapport.¹ Diskussionerna efter konferensen visade dock också att det fanns nackdelar med att ta upp så många olika aspekter av ämnet. Enkelt uttryckt är frågor som ”Hur har det gått med ojämlikheten?” eller ”Vad vet vi om drivkrafterna bakom utvecklingen?” alltför vaga om man inte anger exakt vad man menar med ”ojämlikhet”. Detta är naturligtvis välkänt för forskarna på området (och även för många utomstående), men konferensen fungerade ändå som en påminnelse om att man ibland måste ta ett steg tillbaka och klargöra vissa grundläggande aspekter för att debatten ska komma framåt.

Därför har vi valt en smalare inriktning på den här rapporten, nämligen *den ekonomiska ojämlikhetens utveckling i Sverige sedan 1990-talet*. Det här ämnet har redan behandlats i så många studier att man skulle kunna tro att det inte finns mycket att tillägga.² Så är det också, i viss mån. Det finns verkligen många studier och rapporter med uppgifter om hur ojämlikheten i Sverige har utvecklats, och det råder också i många stycken en allmän samsyn om vad statistiken säger. På en del punkter verkar det dock fortfarande råda viss oenighet, och på andra punkter har vi helt enkelt inte tillgång till den statistik som vi skulle behöva för att ge tillfredsställande svar på kvarstående frågor.³ Huvudsyftet med den här rapporten är att förklara vad vi vet och vad vi inte vet samt vad man skulle kunna göra för att förbättra situationen. Närmare bestämt vill vi klargöra 1) vad som har hänt (enligt den statistik och de mått som brukar användas), 2) varför det fortfarande finns olika åsikter om hur det vi ser i statistiken ska tolkas och 3) vad som skulle behöva göras för att rätta ut de kvarvarande frågetecknen. För att kunna göra allt detta behöver vi börja med några definitioner kring begreppet ekonomisk ojämlikhet och dess koppling till inkomst (kapitel 2). Vidare diskuterar

¹ Konferensen hölls i Stockholm den 20 oktober 2022 och modererades av Annette Alstadsæter och Jesper Roine, som också är huvudförfattare till den här rapporten. Konferensen spelades in, och inspelningen finns att tillgå på Finanspolitiska rådets webbplats: <https://www.fpr.se/aktuellt/nyheter/2022-10-21-finanspolitiska-radets-konferens-om-ekonomisk-ojamlikhet.html>
Länk till inspelningen: https://www.youtube.com/watch?v=uC4BA_Kaajk

² Bland viktigare rapporter där kunskapsläget sammanfattas utmärker sig 2018 års upplaga av Nordic Economic Policy Review, *Increasing Income Inequality in the Nordics* (red. Calmfors och Roine), SOU 2019:65 (Långtidsutredningen 2019) med tilläggsbetänkanden och SOU 2020:46 (Jämlikhetskommissionens slutbetänkande, *En gemensam angelägenhet*). Dessutom publicerar den svenska regeringen årliga rapporter – *Fördelningspolitisk redogörelse* – i samband med den ekonomiska värpropositionen. Finanspolitiska rådet har ägnat ojämlikhetsfrågan särskild uppmärksamhet i sina årliga rapporter med titeln *Svensk finanspolitik* (där någon aspekt av ojämlikhet har tagits upp i varje rapport sedan år 2013). Boken *Därför är ojämlikheten viktig* (Roine, 2023), särskilt avsnitt 3.3, ger en översikt över den svenska ojämlikhetsdebatten.

³ Exempel på nyare bidrag som illustrerar den pågående diskussionen är Anders Björklunds skrift ”Can we rely on income distribution statistics? Some issues in the Swedish data” (Björklund, 2020) och hans och Daniel Waldenströms skrift ”Facts and Myths in the popular debate about inequality in Sweden” (Björklund & Waldenström, 2021).

vi olika problem när det gäller att mäta inkomster och förmögenheter liksom hur tillgången på statistik begränsar vår kunskap om ojämlikheten (kapitel 3). Därefter sammanfattar vi vad som är känt om den övergripande ojämlikhetsutvecklingen i Sverige sedan 1990-talet såsom den framstår när man studerar den tillgängliga statistiken (kapitel 4). I nästa steg pekar vi ut de aspekter som fortfarande är omstridda på grund av att det saknas tillgänglig statistik och diskuterar hur detta påverkar den allmänna debatten (kapitel 5). Där förklarar vi också varför det finns anledning att tro att den statistik som saknas får allt större betydelse för den samlade bilden.

Vår övergripande slutsats är att ojämlikheten med avseende på disponibel inkomst har ökat sedan 1990-talet. Under perioden som helhet har det skett en ökad spridning över hela fördelningen – alla inkomstgrupper har fått reala inkomstökningar, men ökningarna är större ju högre upp i fördelningen man kommer (och mycket högre i toppen). Om man däremot betraktar en senare period, nämligen tiden efter finanskriserna, är inkomstillväxten mycket jämnt fördelad över större delen av befolkningen. Det är bara de allra översta grupperna som fortsatt har haft en mycket bättre utveckling än resten av befolkningen. En analys av förändringen utifrån inkomstslag tyder på att det mesta av den ökade ojämlikheten kommer från kapitalinkomster. Att det är taxeringsuppgifter som ligger till grund för analysen ger upphov till viss osäkerhet om hur stor den här ökningen har varit i reala termer, men framför allt gör avsaknaden av statistik över nettoförmögenheter och aktieäggande att det blir svårt att korrekt bedöma den ekonomiska ojämlikhetens övergripande utveckling. Detta är betydelsefullt både begreppsmässigt och kvantitativt, eftersom både tillgångar och skulder har ökat i värde över tid. Kunskap om hur dessa värden fördelar sig är viktig för politiken på många områden, från välfärdsbedömning till ekonomisk stabilitet. En annan politiskt väsentlig aspekt är insikten att den ökade ojämlikheten inte härrör från ojämlikhet i löner. Tvärtom har arbetsinkomsternas fördelning blivit jämnare de senaste decennierna.

2 Vad menar vi med ekonomisk ojämlikhet?

Det går inte att ge en bild av den ekonomisk ojämlikhetens utveckling utan att på något sätt definiera vad man menar med begreppet och hur man resonerar kring mätningen av det. Klarhet är här av yttersta vikt, med tanke på att ”ekonomisk ojämlikhet” kan ha ett antal olika betydelser och ofta är sammanflätat med förutfattade meningar om underförstådda normativa synpunkter på faktapåståenden,⁴ särskilt i politiska debatter.

Vårt fokus i den här rapporten är olika aspekter av hur man kan *beskriva fördelningen av ekonomiska resurser i befolkningen*.⁵ Huvudämnet är förändringar i de ekonomiska resursernas fördelning i Sverige sedan 1990-talet, men inledningsvis behöver några allmänna frågor tas upp. Var och en som diskuterar ekonomiska resursers fördelning måste nämligen alltid besvara minst tre frågor. Den första är vad som menas med *ekonomiska resurser*. Handlar det om inkomst, om förmögenhet eller om faktisk konsumtion? Bör vi fokusera på marknadsutfall (före skatt) eller disponibel inkomst (efter skatter och transfereringar)? Bör vi inkludera varor och tjänster som tillhandahålls av det allmänna, och hur räknar vi dem i så fall? Den andra frågan rör hur vi avser att *beskriva fördelningen*. Väljer vi ett sammanfattande mått på den övergripande ojämlikheten (såsom Ginikoefficienten) eller något mått som fångar in en viss del av fördelningen (såsom en *percentil- eller decilkvot*, eller *andelen av de totala inkomsterna* för en viss grupp inom fördelningen)? Detta är viktiga val. Förändringar i en fördelning kan nämligen ta sig många former, vilket betyder att ett smalt fokus på bara ett eller ett fåtal mått kan göra att man missar betydelsefulla förändringar. Ett sammanfattande mått kan exempelvis dölja att förändringar inte har skett i samma grad över hela fördelningen utan kanske enbart har skett i botten, mitten eller toppen. Den tredje frågan handlar om att man tydligt måste ange med avseende på vilken del av *befolkningen* (vilken *population*) som man studerar fördelningen. Många intressanta fördelningsfrågor rör enbart vissa delar av befolkningen. I vissa fall måste man beakta hela befolkningen, inbegripet barn, medan det i andra fall är lämpligt att studera enbart vuxna eller enbart personer i arbetsför ålder.

Beroende på hur man besvarar dessa tre frågor kan man få fram många olika fakta som alla kan vara korrekta trots att de ger olika bilder av tillståndet. Med olika mått kan man komma fram till att ojämlikheten under en och samma period har gått upp, har gått ned och i stort sett har varit oförändrad – helt beroende på om man med ”ekonomiska resurser” menar lön, total inkomst eller disponibel inkomst. På liknande sätt kan ojämlikheten förefalla utvecklas i olika riktning beroende på om man beaktar ojämlikhet bland vuxna, bland personer i arbetsför ålder eller i hela befolkningen. Det här får inte tolkas som att ”allt är möjligt” – för det mesta ger olika mått faktiskt inte fullständigt motstridiga bilder av utvecklingen. Däremot innebär det att de mått man väljer har avgörande betydelse både för den berättelse som man bygger upp och för förståelsen av drivkrafterna bakom den observerade utvecklingen. Som vi visar nedan (särskilt i kapitel 4) beror många av de till synes motstridiga åsikterna – och i vissa fall felaktiga påståendena – om

⁴ Som Sen (1973) har noterat, riskerar man att gå i ett slags nihilismfälla (det finns en ”danger of falling pray to a kind of nihilism”) genom att – fullt legitimt – notera att skillnad inte nödvändigtvis innebär orättvisa. Insikten att de normativa slutsatserna kan vara oklara medför dock inte att man bör bortse från fördelningsfrågor. Atkinson (2009) har påpekat att man i ekonomiska analyser ofta begår misstaget att anta att det råder enighet om hur den sociala välfärdsfunktionen ser ut.

⁵ Vi kommer inte att gå in särskilt mycket vare sig på de olika teorierna om varför ojämlikhet uppkommer eller på vad som är känt om konsekvenserna av ojämlikhet. Detta är naturligtvis viktiga frågor i alla diskussioner om lämpliga politiska åtgärder för att ändra fördelningen, men vi anser att förmågan att korrekt beskriva fördelningen är en ännu mer grundläggande förutsättning för varje sådan diskussion.

ojämlikheten i Sverige under de senaste decennierna på oklarhet eller missförstånd om vad ”ojämlikhet” syftar på.

En annan viktig aspekt har att göra med tid. *Förändringar* i ekonomiska resurser sker ju definitionsmässigt över tid, och det spelar roll vilka intervall eller tidpunkter man väljer att göra jämförelser mellan. Här är det två saker som är väsentliga. För det första beror påståenden om hur ojämlikheten har förändrats över tid uppenbart på vilken period man väljer. Ett påstående om att ojämlikheten har ökat (eller minskat) kan vara sant (eller falskt) beroende på om vad som avses är jämfört med i fjol, för fem år sedan eller för femtio år sedan. För det andra fluktuerar individernas ekonomiska resurser över tid, vilket gör att valet av tidsram för resursbedömning har avgörande betydelse vid beskrivning av resursfördelning. Den vanligaste metoden – som vi också använder i den här rapporten – är att man betraktar summan av ekonomiska resurser (oftast mätta som disponibel inkomst) över ett helt år och sedan jämför förändringar i fördelningen mellan olika år. Att detta är det vanligaste beror på att huvudkällan till information om fördelningen är de årliga deklARATIONERNA till Skatteverket. Uttalanden om hur ojämlikheten har förändrats över tid grundar sig oftast på jämförelser av sådana årsvisa ögonblicksbilder av fördelningen.⁶

2.1 Ekonomiska resurser och sambandet med nationalekonomisk teori

Varför bryr vi oss om att ekonomiska resurser är ojämnt fördelade? Utan att gå in på detaljer är det lämpligt att börja med att knyta frågan om de ekonomiska resursernas fördelning till några centrala tankar inom nationalekonomisk teori. Den kanske mest grundläggande frågeställningen inom nationalekonomin handlar om enskildas nyttomaximering; i synnerhet studerar nationalekonomer hur individer försöker maximera den nytta de får genom *konsumtion*. I den enklaste ekonomiska modellen betalar man för sin konsumtion med pengar som man antingen tjänar genom att arbeta eller får i avkastning på besparingar. Inom mikroekonomisk teori ligger fokus på individers beslut om arbete och sparande som leder till konsumtion, vilket i sin tur resulterar i välfärd. Vad man egentligen bryr oss om är den resulterande välfärden (eller ”nyttan”), men det antas att konsumtion är ett sätt att åstadkomma denna välfärd. I teorier om ekonomisk utveckling och tillväxt resulterar individernas beslut tillsammans i ett lands sammanlagda produktion (output), som grundar sig på det aggregerade arbetskraftsutbudet och det aggregerade sparandet.⁷

Vad är poängen med att koppla ojämlikhet till nationalekonomisk teori på det här abstrakta sättet? Jo, det påminner oss om två saker. Den första är att det finns ett samband mellan en ekonomis sammanlagda produktion (vilken oftast mäts som BNP) och individernas beslut om arbetskraftsutbud och sparande som resulterar i ”ekonomiska resurser”. Den andra är att skälet till

⁶ Detta betyder att vad som jämförs är hur ojämlig fördelningen är, inte hur det har gått för enskilda personer inom fördelningen. Annorlunda uttryckt är det fullt möjligt att en fördelning förblir oförändrad trots att enskilda personer har bytt plats inom den, liksom att en fördelning kan bli mer eller mindre ojämlig trots att ordningsföljden mellan individerna är densamma.

⁷ I denna stiliserade modell av ekonomisk aktivitet är fördelningen resultatet av individers beslut. Därmed kan modellen betraktas som ”värderingsfri” i så måtto att den avspeglar individernas val och preferenser när det gäller vilken avvägning de vill göra mellan arbete och fritid, vilket värde de sätter på konsumtion osv. Även enkla modeller innehåller dock ofta inslag som färdigheter eller andra egenskaper, eller till och med tur, som inte är beslutsvariabler. Den relativa avkastningen av ett val kan också förstärkas av teknik på sätt som inte har något samband med den enskilda beslutsfattaren. Att det är individers val som driver fram fördelning utfall betyder alltså inte automatiskt att alla utfall är önskvärda eller ”rättvisa”.

att vi över huvud taget bryr oss om produktionen är att vi anser att den ger resurser som kan användas för att förbättra individernas välfärd. Alltså bryr vi oss om hur ojämnt fördelade inkomsterna är både därför att detta säger oss något om hur ekonomin fungerar, men också för att vi i slutändan bryr oss om fördelningen av den välfärd som ges av inkomsterna som den ekonomiska processen genererar.

Vissa av de mest grundläggande aspekterna av de mått som vi använder när vi definierar ”individuell inkomst” har – som vi kommer att illustrera – att göra med sambandet mellan sådana inkomster och det sätt på vilket dessa omvandlas till välfärd. Ett konkret exempel är att det är stor skillnad mellan den sammanlagda produktionen per person i ekonomin (BNP per capita) och den genomsnittliga disponibla inkomsten per capita, något som beror på förekomsten av bolag, hushåll och det allmänna. I Sverige uppgick summan av hushållens bruttoinkomster (före skatt) år 2021 till ungefär 3 377 miljarder kronor (och summan av de disponibla inkomsterna var 2 549 miljarder kronor), medan BNP det året uppgick till ungefär 5 487 miljarder kronor.⁸ Detta betyder att summan av det skapade ”ekonomiska värdet” skiljer sig betydligt från den summa som blir till hushållens bruttoinkomster (och än mer från summan av de disponibla inkomsterna). När man funderar över *fördelningen* är det därför viktigt att ha klart för sig vilket det relevanta totalbeloppet är.⁹

2.2 Definitionen av individuell inkomst och förhållandet till ekonomiska resurser

Den grundläggande modellen av ekonomin och de enskilda handlingarna i denna illustrerar sambandet mellan produktion (output) och de huvudsakliga typerna av inkomst. Individer kan dels arbeta, vilket ger dem arbetsinkomster, dels kan de spara och investera, vilket ger dem kapitalinkomster.¹⁰ Dessa inkomstslag har uppenbara motsvarigheter i de deklaraionsuppgifter som ligger till grund för individers inkomster: arbetsinkomst (inkomst av tjänst), företagsinkomst (inkomst av näringsverksamhet) och kapitalinkomst (inkomst av kapital). Som noterades ovan finns dock en betydande skillnad mellan det mått på individuella inkomster som man får genom att titta på enskildas deklaraioner (summan av deklarerade inkomster) och alla de ”nya” ekonomiska resurser som produceras i ekonomin (alltså BNP).¹¹

En annan mycket väsentlig aspekt av inkomstfördelningen är den grundläggande definitionen av själva inkomstbegreppet. Den klassiska definitionen är knuten just till den ovannämnda *användningen* av inkomster för konsumtionsändamål och är i slutändan baserad på tanken att

⁸ Sifferuppgifterna kommer från SCB:s webbplats (https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/#_TabelleriStatistikdatabasen), tabell 2 under ”Inkomststruktur disponibel inkomst”).

⁹ Det finns också betydande skillnader i hur inkomster räknas i nationalräkenskaperna jämfört med i skattestatistiken, särskilt såvitt avser kapitalinkomster. I kapitel 1, tabell 1.1, s. 10, i SOU 2019:62 (”Kapitalinkomster och inkomstfördelningen”, Bilaga 3 LU 2019) ger Daniel Waldenström en bra översikt över de viktigaste skillnaderna mellan kapitalinkomster enligt nationalräkenskapernas definition och sådana kapitalinkomster som tas upp i en självdeklaraion.

¹⁰ Detta motsvarar exakt strukturen i Solows tillväxtmodell, där den totala produktionen (Y) är beroende av arbetskraftsutbudet (L) och kapitalstocken (K), som baseras på det aggregerade sparandet i ekonomin. En individs inkomst i en sådan värld är $y = wL + rk$, alltså lönen gånger antalet arbetade timmar plus avkastningen på investeringar. Detta är – som påpekas på de första raderna i Adam Smiths *Nationernas välstånd* – grunden för vad en individ kan konsumera.

¹¹ Just att uttryckligen fördela *alla* inkomster såsom dessa mäts i nationalräkenskaperna är målet för den ansats som föreslås i projektet ”Distributional National Accounts” (t.ex. Alvaredo m.fl., 2016; Garbinti, Goupille-Lebret & Piketty, 2018; Piketty, Saez & Zucman, 2018). Utöver de datarelaterade utmaningarna i sammanhanget (som är stora) är det viktigt att notera att det finns en begreppsmässig klyfta i den bemärkelsen att alla den privata sektorns tillgångar, inbegripet sådana som ägs av bolag, betraktas som i slutändan ägda av individer.

konsumtion (i vid bemärkelse) är grunden för nytta. Simons (1935) definierar personlig inkomst som:

"...den algebraiska summan av 1) marknadsvärdet av de rättigheter som utövas i samband med konsumtion och 2) förändringen i värdet av tillgångar mellan den aktuella periodens början och slut".

En annan snarlik definition är den i Haig (1921):

"penningvärdet av nettoökningen i en persons ekonomiska makt mellan två tidpunkter".

Jämfört med hur vi brukar använda ordet "inkomst" till vardags finns det några finesser i dessa definitioner som det är viktigt att lägga märke till. För det första står det klart att förändringar i *värdet av tillgångar* har betydelse. Det spelar ingen roll om en tillgång har sålts eller inte, utan det relevanta är den *möjlighet att konsumera* som har uppkommit till följd av förändring i tillgångens (real)värde. Alltså kan inkomsten beskrivas med följande formel:

inkomst = konsumtion + nettoförändring i tillgångars realvärde

Annorlunda uttryckt kan man antingen konsumera med hjälp av pengar som man har tjänat under den innevarande perioden, konsumera genom att använda sina besparingar eller konsumera genom att ta lån. Den första konsumtionsmetoden är vad vi brukar fokusera på när vi diskuterar (beskattade) inkomster under en viss period, men de båda andra är uppenbart lika viktiga när det gäller att bedöma konsumtionsmöjligheterna.

En vidare tolkning är också möjlig. Haig talar i sin definition om en förändring i "ekonomisk makt" medan Simons i sin talar om "marknadsvärdet av de rättigheter som utövas i samband med konsumtion". Detta kan tolkas som att exempelvis utnyttjandet av subventionerad vård eller utbildning bör räknas in i inkomsten. I ett land som Sverige är den direkta betalning som man gör i samband med att man konsumerar exempelvis vårdtjänster inte lika med "marknadsvärdet av de rättigheter som utövas i samband med konsumtion". Det är resonemang av det här slaget som ligger bakom försöken att beräkna fördelningen av så kallad utökad inkomst ("extended income"), där även värdet av offentliga tjänster beaktas i analysen av inkomstfördelningen.¹² På liknande sätt skulle även konsumtionsvärdet av bostadsägande kunna räknas som inkomst.¹³ Detta är två aspekter av inkomst som inte brukar tas med i standardanalyser av inkomstfördelning, och vi kommer att återkomma till dem.

Om vi ska kunna *få ett korrekt mått på en individs inkomst under en viss period*, behöver vi alltså i praktiken åtminstone känna till *både flödet av "ny" inkomst och nettoförändringen i realvärdet av hens tillgångar*.¹⁴ Detta är *inte* hur man brukar mäta inkomst, och i det svenska fallet är det inte heller möjligt, eftersom vi saknar statistik om individers tillgångar och skulder.¹⁵ Det innebär i praktiken att vi faktiskt inte

¹² T.ex. Aaberge & Langøren (2006) och Aaberge, Bhuller, Langøren & Mogstad (2010).

¹³ Något som påpekades redan av Atkinson (1975) och även har framhållits av "Canberra-gruppen" (Canberra Group, 2011). För ett nyare bidrag till denna diskussion i ett svenskt sammanhang, se Björklund (2023) och referenserna däri.

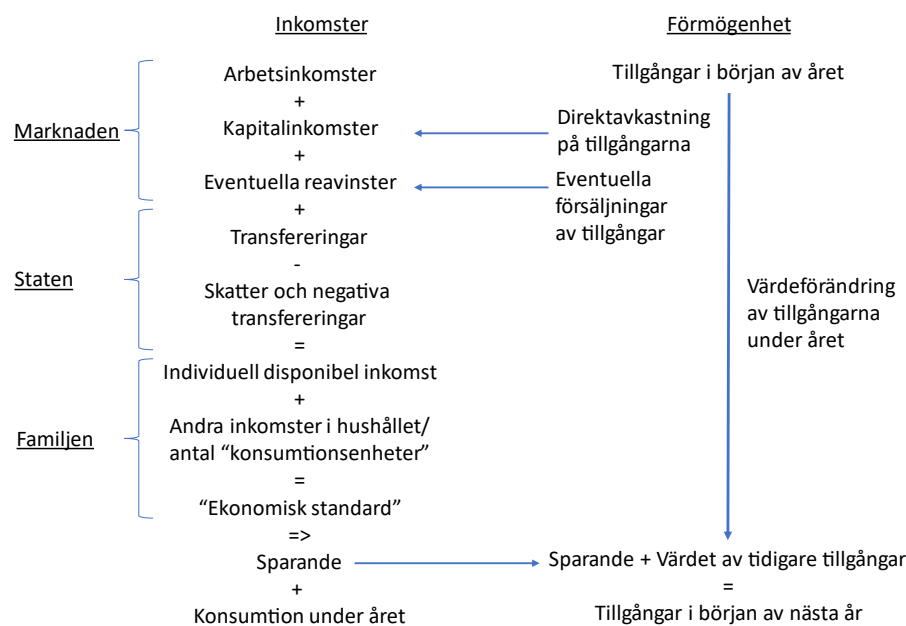
¹⁴ Vårt "åtminstone" avspeglar att det kan diskuteras om det är lämpligt att räkna in transfereringar in natura som definitivt ersätter privat konsumtion liksom att det inte är givet hur man bör resonera om vinstmedel som ansamlas i bolag, särskilt fåmansbolag. Båda dessa kategorier ligger längre bort från individens direkta kontroll. Värdet av transfereringar in natura kan ju inte tas i anspråk för andra typer av konsumtion, och inte heller är det möjligt att direkt använda medel i ett bolag för privat konsumtion (ens om man äger bolaget). Inkomstökningar i form av att värdet på privatägda tillgångar stiger är däremot under individens/hushållets direkta kontroll och motsvarar således "ökade *möjligheter* till konsumtion".

¹⁵ Det är inte riktigt sant att sådan statistik saknas. Det finns gott om uppgifter i olika register hos olika aktörer, men inte i en form som gör det möjligt att bilda sig en övergripande uppfattning om enskilda hushålls tillgångar och skulder.

har tillgång till den statistik som vi skulle behöva för att kunna skatta den verkliga inkomstfördelningen.

Redan här finns det anledning att betona att en breddning av inkomstbegreppet så att det innefattar förändringar i tillgångars värde inte automatiskt får några konsekvenser när det gäller *beskattning* av inkomst. Det går att argumentera för att det vore lämpligt exempelvis att beskatta förmögenhet som ett sätt att beskatta orealiserade kapitalvinster (något som för övrigt redan sker när det gäller svenska investeringssparkonton, där skatten baseras på det sammanlagda värdet av de finansiella tillgångarna på kontot och inte på de kapitalvinster som har gjorts), men det finns också goda argument mot att beskatta förmögenhet, till exempel att det innan vinsterna faktiskt realiserats är osäkert hur stora de kommer att bli – eller om det ens kommer att bli någon vinst. En annan relevant fråga är att individer kan få likviditetsproblem när de ska betala skatt på vinster som är bundna i tillgångar (det mest uppenbara exemplet är egenägt boende). Kort sagt är det viktigt att skilja frågan om hur inkomsterna (definierade på lämpligt sätt) är fördelade från olika politiska diskussioner, särskilt om beskattning.

Figur 2.1 Inkomstflöden från marknaden (faktorinkomster) till hushållens disponibla inkomst (ekonomisk standard) samt förhållandet till hushållens tillgångar

Källa: Författarnas illustration.

Figur 2.1 visar schematiskt förhållandet mellan *flödet* av inkomster (det man brukar fokusera på och mäta) och *nettovärdet* av tillgångar (förmögenhet). Det framgår tydligt att tillgångarna inte bara utgör en källa till inkomster utan även, vilket är lika viktigt, ett potentiellt konsumtionsvärde. När man använder en definition där inkomster ses som möjligheter till konsumtion är båda aspekterna viktiga för en korrekt bedömning av inkomstfördelningen.

Varken "inkomst" i den betydelse som folk brukar använda ordet i till vardags – ofta "vad någon tjänar" – eller den "inkomst" som man brukar mäta i studier av inkomstojämlikhet stämmer således särskilt väl överens med de väletablerade bredare definitionerna. Detta kan få stor betydelse inte bara för vår bedömning av hur ojämlikheten har utvecklats utan också för våra slutsatser om vilka

eventuella åtgärder som detta motiverar. I de följande kapitlen kommer vi att se närmare på hur ojämlikheten har utvecklats med hänsyn till ett sådant mer heltäckande inkomstbegrepp, men först ska vi jämföra med hur ojämlikhet brukar mätas och beräknas.

2.3 Standardmått på ojämlikhet – disponibel inkomst som normalt förstahandsval

Vilket mått på inkomst man väljer i fördelningsstudier kan variera beroende på vilka frågor det är man vill få svar på, men det är samtidigt tydligt att *disponibel inkomst* har en särställning som det ”rekommenderade” eller ”mest relevanta” måttet. När det gäller exempelvis avkastningen på utbildning eller frågor med koppling till arbetsmarknaden kan andra mått (såsom timlön eller arbetsinkomst) vara mer relevanta, men när fokus ligger på ”möjligheter till konsumtion” eller ”välfärd” brukar det – på goda grunder – anses att disponibel inkomst är det ”bästa” inkomstbegreppet.

Med disponibel inkomst avses alltid inkomsterna från samtliga källor efter skatt och transfereringar. Däremot finns det utrymme för tolkning när det gäller vilken *inkomstenheten* och *analysenheten* bör vara. Ett alternativ är att betrakta varje individ separat, så att individen är både den inkomsttjänande enheten och analysenheten. Då lägger man samman individens inkomster från samtliga källor (inbegripet skattepliktiga transfereringar), drar av skatt och lägger till icke-skattepliktiga transfereringar. Detta ger *individens disponibla inkomst*, och om vi utgår från den får vi veta hur fördelningen ser ut om vi betraktar individen som både den inkomsttjänande och den konsumerande aktören i ekonomin. Ett vanligare val är dock att låta hushållet vara inkomstenhet medan individen är analysenhet. Då betraktas hushållet som inkomsttjänande enhet och de individer som ingår i hushållet antas dela hushållets inkomster lika mellan sig. Det underliggande antagandet är att alla individerna i ett hushåll kan ta del av de *möjligheter till konsumtion* som härrör från de pengar som hushållets medlemmar tillsammans har tjänat ihop. Denna ansats gör det också möjligt att beakta att vissa viktiga konsumtionsposter (exempelvis levnadsomkostnader) är knutna till skalekonomier. Att uppnå en viss boendestandard är till exempel ”billigare” om man är flera som delar på kostnaden. I praktiken lägger man samman de olika hushållsmedlemmarnas individuella disponibla inkomst och delar summan med antalet personer i hushållet i enlighet med en skala för ”ekonomisk standard” (en så kallad ”ekvivalensskala”). Med hjälp av en sådan skala justeras hushållets sammanlagda inkomst utifrån dess storlek på ett sätt som är tänkt att avspegla hushållets konsumtionsbehov så bra som möjligt.¹⁶

Att det här måttet förändras över tid kan naturligtvis hänga samman med att individers inkomster förändras, men det kan också bero på att hushållens sammansättning ändras. Om individernas disponibla inkomst är oförändrad men det blir fler individer som bor i enpersonshushåll, sjunker exempelvis den ekonomiska standarden i samhället, då boende blir en större utgift per person jämfört med om fler bor ihop. Och om hushållens sammansättning förändras genom att

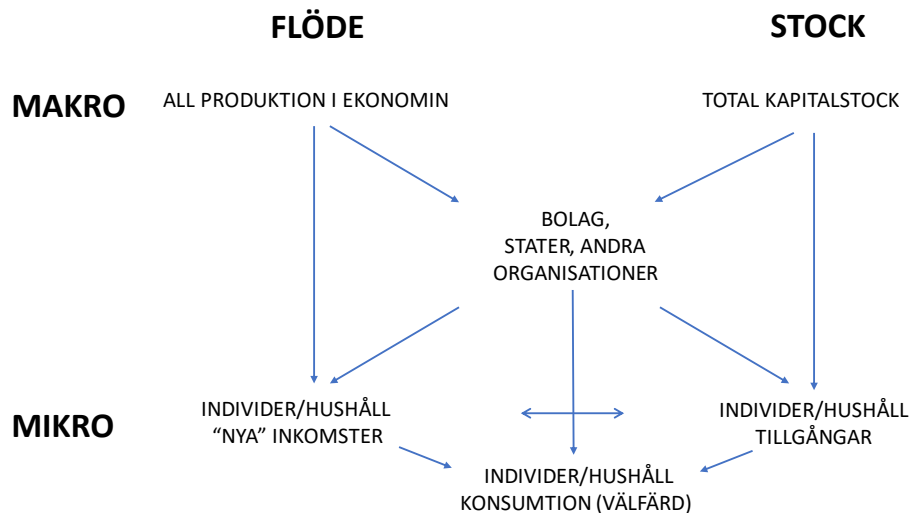
¹⁶ Det finns olika skalor, men de fungerar alla på samma sätt. Ett hushålls behov antas växa med antalet personer i hushållet, men inte linjärt. Mot bakgrund av skalekonomier och ålderskillnader mellan hushållsmedlemmar antas ett och samma penningbelopp kunna ge olika möjligheter till konsumtion. Den svenska skalan innebär att ett enpersonshushåll ges värdet 1 och att ett hushåll med två vuxna ges värdet 1,52 samt att det läggs till 0,52 för det första barnet. Detta betyder att ett hushåll bestående av två vuxna och ett barn har samma ekonomiska standard (samma justerade disponibla inkomst) som ett hushåll bestående av en vuxen, om trepersonshushållets sammanlagda inkomster är 2,04 gånger så stora som den ensamstående vuxnes.

höginkomsttagare i större utsträckning bildar par med varandra, ökar ojämlikheten även om den individuella inkomstfördelningen är oförändrad. Som vi kommer att visa i kapitel 4, är det skillnader i dessa hänseenden som ligger bakom en del av oenigheten om vad som har hänt med ”ojämlikheten” i Sverige under de senaste decennierna.

2.4 Sammanfattning av sambanden

De olika ämnen som vi har diskuterat ovan kan alla illustreras i en figur som i en dimension kopplar samman makroekonomin med det enskilda hushållet och i en andra dimension kopplar samman det kontinuerliga flödet av ny inkomst med summan av tillgångar. Figuren illustrerar hur ekonomiska resurser, både nya och sparade sådana, kan betraktas på olika nivåer samt hur aspekter som inte brukar tas med i ekonomiska analyser av ojämlikhet kan förändra diskussionen på olika sätt.

Figur 2.2 Olika sätt att se inkomst längs dimensionerna makro–mikro och flöde–bestånd

Källa: Författarnas illustration.

Figuren påminner till sin struktur om figur 2.1 i den bemärkelsen att den vänstra sidan fångar in flödet av nya inkomster medan den högra sidan illustrerar beståndet av kapital i ekonomin. I den vertikala dimensionen illustrerar figuren hur bara vissa delar av BNP avspeglas i hushållsinkomster (exempelvis i de självdeklarationer som ofta ligger till grund för vår inkomststatistik). Det allra viktigaste är dock att figuren schematiskt illustrerar den ofta förbisedda relation som individer (och hushåll) har till bolag och andra organisationer liksom till det allmänna (stat, regioner och kommuner). Det privata näringslivets bolag har tillgångar och gör vinster som inte direkt avspeglas i statistiken avseende de enskilda ägarna, trots att det naturligtvis i slutändan är individer som är ägare till de olika bolagen. Det finns alltså ett samband mellan vad som händer i bolagen och de inkomster som deras ägare erhåller, men hur det sambandet bör beskrivas är en omdiskuterad fråga. Beroende på typen av bolag kan exempelvis gränsen mellan den enskilde ägaren och bolaget vara mer eller mindre tydlig, och detsamma gäller möjligheterna att avgöra bolagets värde. Ett

börsnoterat aktiebolags värde avspeglas direkt i aktiekursen, men så är inte nödvändigtvis fallet för ett icke-noterat bolag. En enskild med ett litet innehav i ett aktiebolag kanske inte har särskilt mycket inflytande över bolagets beslut men har alltid möjlighet att sälja av sina aktier. Den som äger ett onoterat bolag kan däremot ha förhållandevis lätt att få tillgång till bolagets balanserade vinstmedel, medan det kan vara svårt att sälja aktier liksom att värdera bolaget.¹⁷

Parallellt har individer olika fordringar på det allmänna som påverkar deras individuella välfärd men som inte avspeglas i hushållets inkomster eller tillgångar, och således för det mesta inte heller i standardmätt på inkomstojämlikhet. Till exempel kan individer ha framtida pensionsrättigheter som kan anses ersätta ett individuellt sparande. Utbildning kan betalas av det allmänna och därmed ha betydelse för barns välfärd på ett sätt som inte avspeglas i deras familjs inkomster, och detsamma kan i olika grad gälla även för sociala förmåner och hälso- och sjukvård. Sådana fordringar kan dock inte utan vidare likställas med personlig inkomst, eftersom de är knutna till specifika användningsområden.¹⁸ Utöver detta skulle man också, som vi tidigare har nämnt, kunna överväga att räkna in det direkta konsumtionsvärdet av tillgångar såsom bostäder. Detta återspeglar ännu ett direkt samband mellan (privatägda) tillgångar och en individs potentiella inkomster.

I de följande kapitlen kommer vi att diskutera dessa olika samband, särskilt hur de påverkar vår bedömning av inkomstojämlikheten och vilken statistik vi skulle behöva för att kunna skatta eller bedöma förändringar över tid och mellan länder. Huvudbudskapet från vår lilla utveckling ovan till nationalekonomisk teori kan sammanfattas i två allmänna slutsatser. Den första är att *inkomst* såsom detta definieras i nationalekonomisk teori har att göra med *möjligheter* till konsumtion och därför bestäms både av det inkomstflöde som kommer individer (eller hushåll) till del och av värdet av de tillgångar som de förfogar över. Detta betyder att inkomsten under en viss period är summan av ny inkomst under den perioden och förmögenhetens nettoförändring under samma period. Den andra allmänna slutsatsen är att tillgången till inkomst inte enbart beror på direkta personliga inkomster utan även kan påverkas av mer eller mindre direkt tillgång till bolags tillgångar, samt av värdet av offentliga varor och tjänster som kommer individer till del. Dessa båda slutsatser ger inte i sig själva någon vägledning till hur man bäst mäter ojämlikhet i praktiken, men däremot utgör de en nödvändig utgångspunkt för varje diskussion om detta.¹⁹

¹⁷ Projektet DINA (som står för "Distributional National Accounts") syftar till att fördela hela BNP (såsom den mäts i nationalräkenskaperna) över befolkningen genom att knyta näringslivet och det allmänns inkomster till den underliggande befolkningen, som dessa inkomster ju i slutändan kommer till del. Se t.ex. Alvaredo m.fl. (2016), Garbinti m.fl. (2018) och Piketty m.fl. (2018).

¹⁸ Den här aspekten av hur förmåner inom ramen för offentliga tjänster påverkar standardmätt på ojämlikhet har i synnerhet studerats noggrant av Aaberge m.fl. (2006, 2010, 2013, 2018).

¹⁹ Det pågår för närvarande en akademisk debatt om hur ojämlikheten har utvecklats i USA, särskilt inkomstojämlikheten högst upp i fördelningen. I en ny artikel (som kommer att publiceras i *Journal of Political Economy*) ifrågasätter Gerald Auten och David Splinter tidigare resultat som har rapporterats av exempelvis Piketty & Saez (2003) och Piketty, Saez & Zucman (2018) och hävdar att andelen av totalinkomsterna för dem som tjänar allra mest inte har ökat tillnärmelsevis så mycket som Piketty, Saez och Zucman har kommit fram till. Orsaken till oenigheten står framför allt att finna i fördelningen av inkomster som inte kan observeras men även i förändringar i den skattemässiga behandlingen av olika typer av inkomster, familjemönster och hanteringen av balanserade vinstmedel. Denna debatt illustrerar hur viktigt det är både att förstå potentiella skillnader i vad som ingår i "inkomster" och att ha tillgång till bra statistik – något som vi kommer att diskutera med avseende på Sverige i kapitel 3 nedan.

3 Statistikproblem som påverkar vår bild av ojämlikheten

Det svåraste när man ska mäta ojämlikhet är att få tillgång till tillförlitlig statistik som fullständigt täcker in befolkningen och möjliggör jämförelser över tid. Även om de flesta forskare skulle ställa sig bakom den teoretiska beskrivning av inkomstbegreppet som vi har gett ovan så sätter tillgången på statistik i praktiken gränser för möjligheterna att mäta ojämlikheten. I det här kapitlet diskuterar vi några av de främsta problemen, med fokus på Sverige. Vi kommer att mycket kortfattat förklara vilka typer av statistik som vi framför allt använder oss av när vi ska beskriva inkomstfördelningen, och vi kommer också att illustrera hur områden där det råder brist på statistik kan inverka på den uppmätta ojämlikheten. Ibland kommer vi att utgå från vad som är känt från andra sammanhang när vi illustrerar hur ojämlikhetsmätningen kan påverkas.

De flesta arbeten om ekonomisk ojämlikhet bygger på enkätuppgifter, administrativ statistik eller kombinationer av båda. Globalt tenderar enkätuppgifter att dominera. Vad man då eftersträvar är att få ett representativt urval av individer och hushåll att redovisa sin inkomst och förmögenhet. Detta är – särskilt i fattigare länder – ett sätt att se till att man fångar in många individer som inte kommer med i skatteregistren därför att de inte betalar någon direkt skatt på sin inkomst (eller har betydande inkomster som inte beskattas). Dessutom ger det möjlighet att samla in utförliga uppgifter om relevanta omständigheter för hushållen som är viktiga vid bedömning av disponibel inkomst och levnadsstandard. Eftersom det är de berörda själva som lämnar uppgifterna, finns det dock alltid en risk för att de ska missuppfatta frågor eller lämna missvisande information. Dessutom finns det en risk för urvalsfel i fråga om vilka kategorier som deltar, och det är oftast låg täckningsgrad för mer välbeställda individer och hushåll. Skatteregisteruppgifter ger däremot ofta en utmärkt befolkningstäckning, inte minst i länder som Sverige där i stort sett alla vuxna lämnar in en deklARATION. Dessutom samlas sådana uppgifter in på ett enhetligt sätt över tid, vilket ger tidsserier med relativt hög observationsfrekvens. De största problemen hänger i stället samman med att uppgifterna samlas in för beskattningsändamål och att den beskattningsbara inkomsten kan avvika från den faktiska inkomsten i reala termer. Ett annat problem är att lagstiftningsändringar kan medföra att enskilda typer av inkomst beskattas olika över tid eller helt upphör att beskattas. Detta ger upphov till utmaningar som man måste vara medveten om när man tolkar skatteregisteruppgifter och jämför fördelningsresultat som bygger på sådana uppgifter.

Vad vi med en samlad term brukar kalla för administrativ statistik är registeruppgifter och upplysningar om individer och bolag som olika myndigheter samlar in när de fullgör sina uppdrag. Det kan röra sig om uppgifter om import och export av varor, upplysningar om personer som är registrerade som arbetslösa eller om pensioner, information om deltagande i utbildning och om hälsouppgifter – samt inkomst- och förmögenhetsuppgifter för skatteändamål. Dessa uppgifter samlas in och granskas av myndigheterna, som sammanställer dem i form av statistik. Oftast täcker statistiken in hela befolkningen under många års tid. Täckningsgraden för sådan statistik liksom möjligheterna att få tillgång till den varierar mellan olika länder. De nordiska länderna har en stor offentlig sektor liksom en hög grad av digitalisering och tredjepartsrapportering, och de anses allmänt ha den bästa administrativa statistiken i världen. Att inkomststatistiken i Sverige är så heltäckande och tillförlitlig beror i synnerhet på att det ofta är tredje part som rapporterar uppgifter – bland annat lämnar arbetsgivarna uppgifter om arbetsinkomster och bankerna om ränte- och utdelningsinkomster.

Svensk administrativ statistik på mikronivå, som forskare kan få tillgång till via Statistiska centralbyrån (SCB), omfattar alla bolag och alla individer från och med år 1991. Den innehåller utförlig information om inkomstsammansättning och inkomstnivå för alla individer och om vinst- och kostnadsstruktur för bolagen. Det finns också längre tidsserier för individuell inkomst som går tillbaka till år 1968, men på grund av skattereformen åren 1990–1991 finns det vissa väsentliga förbehåll när det gäller jämförbarheten med tiden före år 1991.

En brist hos den svenska statistiken är att det saknas upplysningar om aktieägare, vilket betyder att man inte – som exempelvis i Norge – kan knyta svenska bolag direkt till sina ägare. Detta begränsar möjligheterna att studera det ovannämnda sambandet mellan individer och bolag. Den enda information om ägande som finns är de ägandeandelar som aktiva ägare till fåmansbolag själva rapporterar inom ramen för 3:12-reglerna.²⁰

Trots de detaljerade insikter som den svenska statistiken över individuella inkomster erbjuder, finns det ett antal utmaningar. Nedan kommer vi att diskutera några av dem i tur och ordning, mot bakgrund av vår diskussion ovan om att *inkomst* bör definieras som *förändring under en viss period i möjligheter till konsumtion*. En aspekt av problemet hänger samman med att inkomster ofta mäts vid *realiseringstidpunkten*. Inkomstökningar som härrör från att enskilda tillgångar har stigit i värde dyker exempelvis inte upp i statistiken förrän när tillgångarna avyttras. Detta kan leda till både över- och underskattning av den ”faktiska inkomstojämlikheten”. Så länge vinsterna inte realiseras, finns det dolda intäkter som inte märks, men när vinster som har byggts upp under längre tid slutligen realiseras medför detta å andra sidan att inkomstnivån för den aktuella perioden blir överdriven. Hur överdriven den blir beror på skillnaden mellan vinsten i nominella termer och vinsten i reala termer men också på vem det är som gör vinsten (närmare bestämt på var denne befinner sig i inkomstfördelningen). En likartad fråga har att göra med vinster i bolag, särskilt bolag som drivs av ägaren, där denne har möjlighet att fatta beslut om hur bolaget ska hantera sina vinstmedel med ledning av nivån på individuell beskattning eller ändringar i skatteregler. Detta ändrar hur och när bolaget delar ut vinstmedel till individen, vilket i sin tur påverkar den uppmätta ojämlikheten i samhället utan att ändra den underliggande ojämlikheten. Ett annat problem är att inte alla inkomster och alla tillgångar avspeglas i skattestatistiken, på grund av att uppgifter saknas eller på grund av att aktörer har lämnat felaktiga uppgifter. Även här beror effekten på hur de aktuella inkomsterna eller tillgångarna är fördelade över befolkningen. Vidare kan ändringar i skattesatser och skatteregler påverka beteenden och leda till förändringar i de redovisade uppgifter om inkomst och förmögenhet som ligger till grund för statistiken, och dessa effekter kan vara ojämnt fördelade över befolkningen och i synnerhet mellan grupper med högre och lägre inkomster och förmögenheter. Allt detta måste man beakta när man tolkar statistik och resultat över tid.

I det följande kommer vi att redogöra för några av de största utmaningarna när det gäller att studera den fullständiga underliggande inkomstfördelningen i Sverige.

²⁰ Flera undersökningar har tittat närmare på 3:12-reglerna och deras konsekvenser för inkomstbeskattning och vinstflyttning; se t.ex. Alstadsæter, Martin & Vejsiu (2014) och mer nyligen den av Selin (2021) gjorda genomgången, där det visas att benägenheten att lämna in en K10-blankett ökar med intäkterna: över 30 procent av dem som har högst inkomster lämnar in en sådan medan under 4 procent gör detta bland dem som befinner sig i fördelningens nedre halva såvitt avser inkomst före skatt.

3.1 Avsaknaden av statistik på individnivå om nettoförmögenheter i Sverige

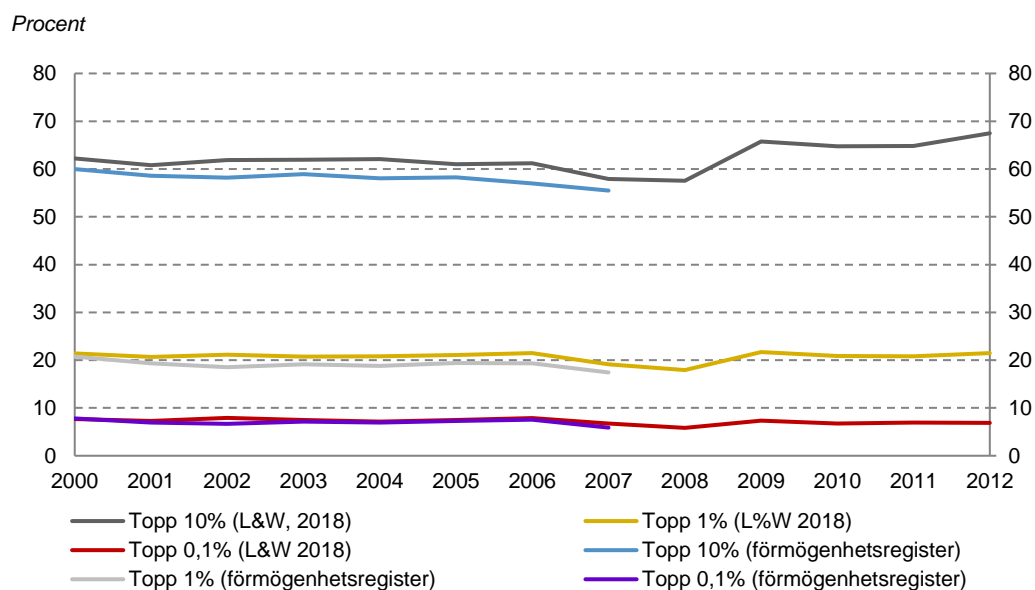
En stor brist när det gäller tillgången till svensk statistik på mikronivå är att det saknas statistik över enskildas förmögenheter. Detta begränsar i hög grad möjligheterna att mäta nivån på ojämlikheten och dess utveckling över tid liksom möjligheterna att ta fram ett ändamålsenligt ojämlikhetsmått som grundar sig på verklig disponibel inkomst (som vi har diskuterat i kapitel 2 ovan).

Tidigare fanns det utförlig statistik över enskilda svenskers förmögenheter, eftersom Skatteverket samlade in information från banker och andra institutioner för att kunna fastställa den förmögenhetsskatt som togs ut före den 1 januari 2007. Täckningen var i synnerhet väldigt god under perioden 2000–2007, i det så kallade förmögenhetsregistret. Förmögenhetsuppgifterna finns fortfarande hos de olika institutionerna, men efter avskaffandet av förmögenhetsskatten sker det inte längre någon insamling och sammanställning av dem som ger myndigheterna möjlighet att analysera nettoförmögenheternas fördelning på hushållsnivå. En offentlig utredning har nyligen föreslagit att man i Sverige på nytt ska börja samla in uppgifter centralt om individers tillgångar och skulder. Detta är något som många statliga aktörer, däribland Riksbanken och Finansinspektionen, länge har framhållit som viktigt – inte bara för att man ska kunna bedöma hur ojämlikheten utvecklas utan också för att man ska kunna analysera trender i fråga om hushållens faktiska skulder så att den finansiella stabiliteten kan säkerställas. Förmögenhetsuppgifter har nämligen mycket stor betydelse bland annat när man ska studera viktiga makromodelleringsfrågor såsom hur man kan förvänta sig att konsumtionen ska förändras efter en ränteförändring.²¹

Figur 3.1 visar de rikastes andelar av den totala förmögenheten baserat på uppgifter i förmögenhetsregistret för perioden 2000–2007 jämte skattningar för perioden till år 2012 som Lundberg & Waldenström (2012) gjorde på grundval av deklaraionsuppgifter om kapitalinkomster och uppgifter från fastighetsregistret. Att den översta procenten äger omkring 20 procent och de översta tio procenten omkring 60 procent (vilket alltså innebär att de nio procenten under den översta procenten äger omkring 40 procent av den totala förmögenheten) innebär en liten ökning jämfört med 1970-talet, något som framgår av Roine & Waldenström (2009), där utvecklingen under hela 1900-talet studeras. Dessa nivåer är jämförbara med dem i många andra länder (men mycket lägre än i USA, där den översta procenten äger mer än 30 procent av den totala förmögenheten) (se Roine & Waldenström (2015) för en översikt över vad som är känt om långsiktig förmögenhetskoncentration).

²¹ Utredningen har redovisat sitt arbete i SOU 2022:51, *En ny statistik över hushållens tillgångar och skulder*.

Figur 3.1 De rikastes andelar av den totala förmögenheten i Sverige, baserat på förmögenhetsregistret för åren 2000–2007 och skattningar för åren 2000–2012

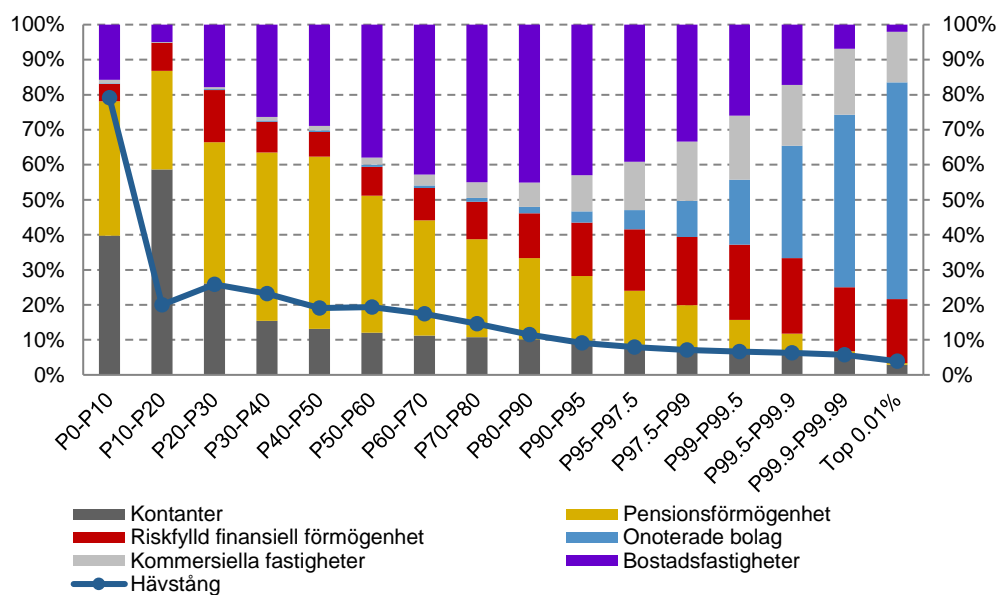
Källa: SCB och Lundberg & Waldenström (2012).

Man kan också använda förmögenhetsuppgifter för att studera hur förmögenhetens sammansättning ändras över fördelningen. Enkelt uttryckt består förmögenheten av mycket olika typer av tillgångar i hushåll på olika förmögenhetsnivå. Figur 3.2 är hämtad från Bach m.fl. (2020), och visar den genomsnittliga förmögenhetssammansättningen under perioden 2000–2007. I den nedre halvan av fördelningen utgör kontanter och pensionstillgångar större delen av hushållens samlade tillgångar. Högre upp i fördelningen blir bostäder allt viktigare, och i takt med att man närmar sig toppen står finansiella tillgångar (främst aktier) för en allt större andel. Allra högst upp dominerar aktier i icke-noterade bolag. Bach m.fl. (2020) noterar också att förmögenhetsrangordningen framstår som mycket stabil, åtminstone under den aktuella perioden. Ungefär två tredjedelar av de hushåll som tillhörde den översta procenten år 2000 gjorde det fortfarande åtta år senare, och av den återstående tredjedelen tillhörde nästan alla fortfarande de översta fem procenten.²² I ännu opublicerat pågående arbete av Doll m.fl. (2023) har man kommit fram till mycket snarlika förmögenhetssammansättningar för senare perioder.²³

Sammantaget innebär vår nuvarande uppfattning om förmögenhetsfördelningen i Sverige att 1) förmögenheterna är mycket ojämnt fördelade men att 2) deras koncentration inte har ökat under de senaste decennierna (fast det vet vi egentligen inte, eftersom det finns stora brister i statistiken) samt att 3) pensionstillgångar och bostäder är mer framträdande inslag i förmögenhetens sammansättning längre ned i fördelningen medan de finansiella tillgångarna i hög grad är koncentrerade till dem som befinner sig högst upp i fördelningen.

²² Bach m.fl. (2020), s. 2714 och onlinebilagan.

²³ Bastiani & Waldenström (2023) redovisar en graf (figur 1 i deras artikel) med hänvisning till opublicerat arbete av Doll m.fl. (2023) enligt vilken förmögenhetssammansättningen för år 2015 är mycket snarlik den för åren 2000–2007. Bland de nio procenten under den allra översta står fastigheter och pensionstillgångar för mer än hälften av förmögenheten, och i den översta procenten dominerar börsnoterade och i synnerhet onoterade aktier.

Figur 3.2 Förmögenhetssammansättning i olika delar av fördelningen i Sverige

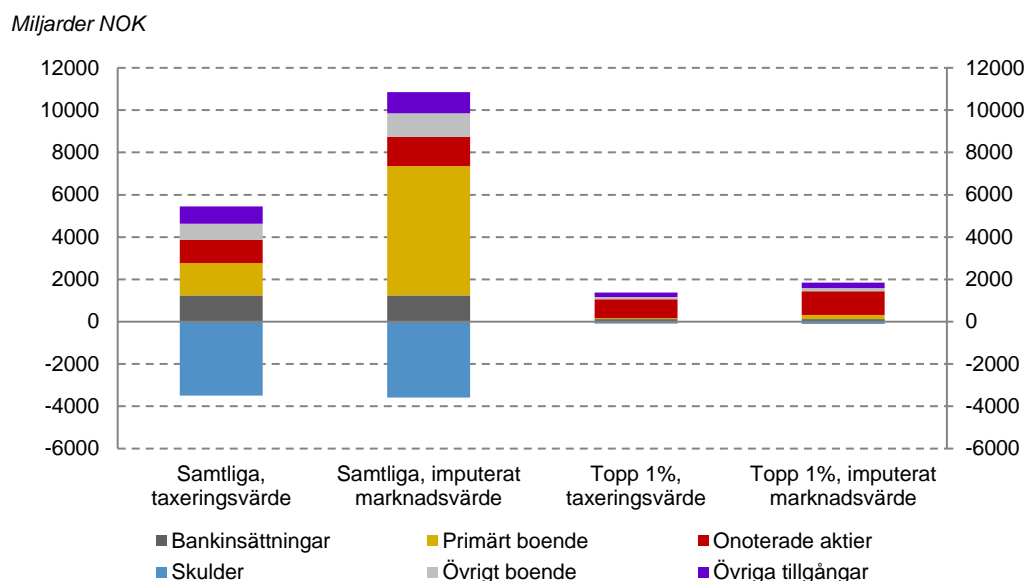
Not: Figuren visar förmögenhetens sammansättning i svenska hushåll åren 2000–2007 på grundval av förmögenhetsregistret.

Källa: Figuren är en reviderad version av figur 2 i Bach m.fl. (2020). Tack till Paolo Sodini som gett oss tillgång till data som har gjort det möjligt för oss att återge grafen.

Ett annat sätt att bilda sig en ungefärlig uppfattning om vilken roll förmögenhet och dess olika komponenter spelar är att jämföra med andra länder där det fortfarande finns statistik att tillgå. Norge har fortfarande en förmögenhetsskatt och samlar in heltäckande administrativa uppgifter om tillgångar för samtliga individer i syfte att fastställa hur mycket de ska betala i förmögenhetsskatt. Dessutom finns det ett aktieägarregister (med uppgifter som samlas in för fastställandet av skatten på aktieägarinkomster) som ger fullständig information om alla ägare till alla aktiebolag vid varje årsslut, vilket betyder att aktierna i alla norska aktiebolag kan kopplas exakt till alla aktieägare med hemvist i Norge. Eftersom Sverige och Norge är jämförbara på många sätt, ger förmögenhetssammansättningen i Norge en antydning om hur förmögenhetens sammansättning och fördelning kan förväntas se ut i Sverige.

Av figur 3.3, som bygger på figur 2 i Bjørneby (2022), framgår att aktier står för största delen av de rikaste norrmännens förmögenheter medan bostäder är den mest betydande tillgångstypen i befolkningen som helhet. Detta påminner i hög grad om den förmögenhetssammansättning som framgår av svensk statistik. I Norge äger den rikaste procenten av hushållen 80 procent av värdet av de privatägda icke-börsnoterade aktierna.

Det är värt att notera att den norska förmögenhetsskatten har en utformning med olika värdeavdrag för olika tillgångsklasser (skatteavdraget är större för bostäder) och att de förmögenhetsvärden som avspeglas i den administrativa statistiken är taxeringsvärden, efter avdrag. Taxeringsvärdet för en bostad är i allmänhet lägre än marknadsvärdet. Bjørneby (2022) har försökt ta hänsyn till detta, och i figur 3.3 visas både taxerings- och marknadsvärden. För utförligare information om taxeringsvärden i förhållande till marknadsvärden, se Bjørneby m.fl. (2023) och Alstadsæter m.fl. (2022).

Figur 3.3 Sammansättningen av norska hushålls förmögenhet år 2018

Not: Figuren visar förmögenhetssammansättningen för samtliga hushåll och för den rikaste procenten (enligt en rangordning av hushållen efter beskattningsbar nettoförmögenhet år 2018). I övriga boenden ingår sekundärboenden och fritidsbostäder. I övriga tillgångar ingår aktier i börsnoterade bolag, fonder och aktiesparfonder. Vid fastställandet av tillgångarnas taxeringsvärde medges olika stora avdrag för olika tillgångsklasser, varför förmögenheten här redovisas både till taxeringsvärde och till beräknat marknadsvärde. Belopp i norska kronor till 2022 års värde.

Källa: Figuren är en reviderad version av figur 2 i Bjørneby (2022), med kompletteringar från författaren.

När man funderar över förhållandet mellan förmögenhetsfördelning och inkomstfördelning finns det ett antal saker att beakta. Till att börja med kan en viss individ befinna sig på olika platser i de båda fördelningarna – detta är till och med det vanliga. Alltså kan vi inte dra några omedelbara slutsatser om den samlade inkomst- och förmögenhetsfördelningen utan att ha tillgång till förmögenhetsstatistik på individnivå (som alltså efter år 2007 saknas för Sveriges del). Men vi kan ändå säga något lite mot bakgrund av vad vi vet om fördelningen av kapitalinkomsterna, som ju definitionsmässigt härrör från ägande av tillgångar. En första observation är att kapitalinkomsterna i hög grad är koncentrerade till inkomstfördelningens översta del. Vi kommer längre fram i det här kapitlet att ta upp några betydelsefulla konsekvenser som detta får när det gäller utvecklingen i Sverige, men rent allmänt finns det gott fog för att hävda att de flesta individer som ligger högt i förmögenhetsfördelningen också ligger högt i inkomstfördelningen. En specialstudie som SCB har gjort av kapitalinkomster (Statistics Sweden, 2019) visar att mer än 90 procent av alla kapitalinkomster går till de översta tio procenten i kapitalinkomstfördelningen. Om man i stället ser till arbetsinkomstfördelningen är det visserligen bara 40 procent av kapitalinkomsterna som går till de översta tio procenten, men även detta är en större koncentration än i fördelningen av samtliga inkomster, och dessutom minskar andelen över fördelningen – med andra ord tenderar de som har lägre arbetsinkomst att också få en mindre andel av kapitalinkomsterna. Sammantaget avspeglar förmögenheterna den samlade inkomstfördelningen, men med en mer extrem fördelning, särskilt såvitt avser finansiella tillgångar längst upp i fördelningen.

3.2 Utmaningen med klumpvis realisering av kapitalinkomster

Mot bakgrund av bristen på förmögenhetsstatistik kan uppgifter om realiserade kapitalvinster fungera som ett oprecist indirekt mått på individernas inkomst från förmögenhet. Om man äger en tillgång kan man anses förfoga över ”möjligheter till konsumtion” i form av tillgångens värde, men för att utnyttja de möjligheterna måste man först sälja tillgången.²⁴ Om en tillgång över tid har gett upphov till en ökning av möjligheterna till konsumtion, vilket ju är definitionen av inkomst, visar detta sig i form av en ”realiserad kapitalvinst” vid den tidpunkt då tillgången säljs. Detta betyder att vi åtminstone kan fånga upp den realiserade delen av de kapitalvinster som härrör från ökning i tillgångars värde.

Att bedöma vilken roll realiserade kapitalvinster spelar för inkomstjämligheten är svårare än att göra detta för kapitalinkomster i form av till exempel ränteintäktsflöden. Det finns flera skäl till detta. För att förstå problemen kan det vara bra att erinra sig den definition av inkomst som vi gav i kapitel 2 ovan, nämligen möjligheter till konsumtion utan påverkan på nettoförmögenheten. Mot bakgrund av den definitionen kan man konstatera att det inte råder något tvivel om att en individ som köper en tillgång och sedan säljer den med vinst har fått ökade möjligheter till konsumtion motsvarande vinsten.

Det finns dock minst två viktiga omständigheter att beakta i det här sammanhanget. Den första är att om tillgången har ökat i värde, har individen gjort en kapitalvinst även om tillgången inte har sålts – den enda skillnaden är att det då (ännu) inte handlar om en realiserad kapitalvinst. Men i inkomststatistiken avspeglas bara realiserad kapitalinkomst, inte orealiserad. Den andra omständigheten är att om värdeändringen för en tillgång sker under en längre period, uppkommer det en felallokering både tidsmässigt och (i alla fall potentiellt) med avseende på vinsten i reala (i motsats till nominella) termer. Det enklaste exemplet på detta är om en individ säljer ett hus där hen har bott en längre tid. Om huset har ökat i värde, har detta uppenbart skett gradvis, men det är bara för det år då det säljs som dess värde avspeglas i självdeklarationen. Alltså ser det ut som om individen har gjort en mycket stor vinst just det året. Dessutom mäts vinsten i nominella termer. Även när inflationen är förhållandevis låg (som den har varit större delen av tiden sedan år 1995) får detta en avsevärd inverkan på kapitalvinstens realvärde. Båda dessa fel gör att den resulterande inkomstjämligheten det år då vinsten avspeglas i statistiken framstår som större än den egentligen är. I stället borde den faktiska kapitalvinsten fördelas över alla de år då den uppkom, inte bara redovisas för det år då den realiserades, och värdet borde motsvara kapitalvinsten i reala termer, inte det nominella värde som avspeglas i skattestatistiken.

Att många realiserade kapitalvinster har byggts upp över tid och därför dyker upp ”klumpvis” i statistiken påverkar också var i inkomstfördelningen olika individer hamnar liksom vilka det är som hamnar högst upp i denna. Den som säljer en tillgång som har ökat i värde under längre tid kan helt enkelt hamna högt upp i fördelningen enbart på grund av denna engångsförsäljning. Om alla i befolkningen turades om att hamna i toppen på grund av realiserade kapitalvinster av engångskaraktär, skulle de årsvisa skattningarna av inkomstjämligheten ge vid handen att toppgruppen gjorde stora vinster – att toppgruppen i själva verket bestod av olika personer olika år skulle inte framgå. Roine & Waldenström (2011) har analyserat detta och kommit fram till att i analyser av ojämlikheten baserade på årsvisa ögonblicksbilder där realiserade kapitalvinster ingår i

²⁴ Detta är inte helt sant. En bostad ger exempelvis upphov till ett konsumtionsvärde redan genom själva innehavet av tillgången.

inkomstunderlaget är det mycket riktigt många individer som förekommer bara en gång i toppen. Det måttet får alltså ojämlikhetsökningen att se större ut än den egentligen är. Boschini m.fl. (2020) har bekräftat samma resultat för en längre tidsperiod och dessutom visat på intressanta mönster för hur detta påverkar män och kvinnor olika. Forskare som har rangordnat enskilda efter inkomst både med och utan realiserade kapitalvinster eller har utgått från genomsnittlig inkomst över flera år har genomgående kommit fram till att de serier av årsvisa mätningar där realiserade kapitalvinster ingår överskattar ojämlikheten – men också till att kapitalvinster med största sannolikhet skulle visa sig bidra till att öka ojämlikheten även om de kunde hanteras på bästa tänkbara sätt i analysen.

3.3 Realisationsmått på bolagsvinst som källa till en snedvriden bild av ojämlikheten

Diskussionen ovan om enskildas förmögenhet och inkomst baserad på tillgångsinnehav illustrerar ett av problemen med ett heltäckande inkomstbegrepp, nämligen distinktionen mellan flödet av ”ny” inkomst under en enskild period (i form av lön eller kapitalinkomst) och flödet av ”potentiell” inkomst i form av ökning i värdet av individens förmögenhet. Ett annat liknande problem handlar om åtskillnaden mellan individ och bolag. Som vi har nämnt ovan, är också detta ett område där bristen på statistik gör det omöjligt att fullständigt kartlägga relationerna mellan enskilda ägare och bolag i Sverige. Därför kommer vi här att använda vad vi vet om norska förhållanden (för vilka den erforderliga statistiken alltså finns) när vi illustrerar några grundläggande frågor.

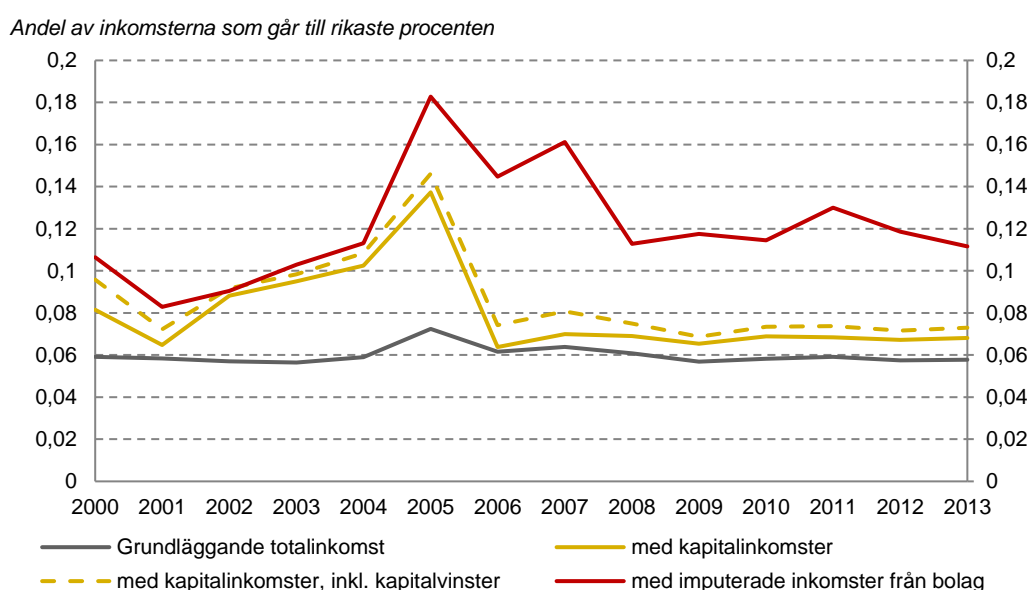
Det är ett vanligt tankefel att man utgår från att aktiebolag har ett utspritt ägande och att det finns en tydlig rågång mellan ägarna och ledningen. Så förhåller det sig visserligen ofta med börsnoterade storföretag, men de flesta bolagen är små. Åtminstone i Norge – där den tillgängliga statistiken möjliggör en detaljerad insyn i samtliga bolags struktur – har många bolag en enda ägare, som också ofta driver bolaget. Alltså finns det ofta inte någon rågång mellan ledning och ägare, utan ägaren kan justera bolagets ersättnings- och utdelningspolicy i syfte att maximera sin egen långsiktiga inkomst efter skatt. Dessutom finns det en utbredd användning av holdingbolag för aktier i bolag med utspritt ägande, något som ger den individ som är slutlig ägare samma flexibilitet i fråga om uttag av medel och därmed möjliggör anpassning till skattereglerna och till förändringar i personliga omständigheter. Balanserade vinstmedel som behålls i bolagen och alltså inte realiserar och därmed inte heller avspeglas i den administrativa statistiken på individnivå utgör dock alltid inkomst som har genererats under en period innan den eventuellt ”realiseras”, vilket betyder att det finns likheter med fallet där en tillgång som ägs av en individ ökar i värde. Skillnaden är att individen i bolagsfallet inte kontrollerar pengarna direkt utan bara indirekt genom sin kontroll av bolaget. Detta får i sin tur konsekvenser för möjligheterna att mäta individuell inkomst mot bakgrund av de begrepp som vi har diskuterat i kapitel 2.

Att använda ett realisationsbaserat mått på företagsinkomst kan leda till en avsevärd underskattning av hur koncentrerade inkomsterna är till toppen av fördelningen. Detta illustreras av Alstadsæter m.fl. (2016), som beskriver hur införandet av en skatt på aktieutdelning i Norge omkring år 2005 ledde till att bolagen behöll mer av sina vinstmedel och således till att värdet av

de realiserade företagsinkomsterna på individnivå sjönk. Tar man hänsyn till detta i beräkningarna, blir andelen av totalinkomsten för dem allra högst upp i fördelningen mer än dubbelt så stor.

Fram till utgången av år 2005 var aktieutdelning i praktiken skattefri i Norge. Genom en reform vid den tiden infördes en skatt på aktieägarinkomster som innebär att kapitalinkomstskatt tas ut på enskildas erhållna aktieutdelning och realiserade kapitalvinster utöver ett visst beräknat skattefritt belopp. Den här skatten är bara tillämplig på aktieägare som är fysiska personer – för bolag är kapitalvinster och aktieutdelningar skattefria. Precis som man kunde förvänta sig, ledde den nya lagen till en massiv ökning i användningen av holdingbolag och till en omedelbar minskning av aktieutdelningarna till enskilda.

Figur 3.4 Den översta procentens andel av inkomsterna i Norge över tid och med olika inkomstmått

Not: Figuren visar andelen av normmännens totala inkomster som går till den procent av dem som har högst inkomst. Den grå linjen avser grundläggande samlad inkomst, främst löneinkomster. De gula linjerna innefattar även realiserade kapitalvinster – den heldragna gula linjen innefattar aktieutdelning och den streckade gula linjen innefattar aktieutdelning och kapitalvinster. Den röda linjen visar samlad inkomst plus beräknad upplupen inkomst från bolag, vilket väsentligen innebär att balanserade vinstmedel i bolag för respektive år har adderats till det värde som motsvaras av den heldragna gula linjen.

Källa: Återgivning av figur 1 i Alstadsæter m.fl. (2016).

Hur detta påverkar våra ojämlikhetsmått framgår av figur 3.4. Den streckade gula linjen visar en skattning av hur stor andel av de totala inkomsterna som går till den översta procenten i inkomstfördelningen om man använder det mått på realiserad inkomst som avspeglas i administrativ statistik baserad på taxeringsbeslut.²⁵ Den inkomstandelen, och därmed också ojämlikheten i bemärkelsen inkomstkoncentrationen till toppen, ökade stadigt från år 2001 och framåt. Efter införandet av skatten på aktieägarinkomster i januari 2006 försvann toppgruppens utdelningsinkomster i stort sett helt. Om man använder de vanliga måtten, som alltså är baserade på realiserade inkomster, gör detta att ojämlikheten förefaller ha minskat. Minskningen i toppinkomsttagarnas andel av de totala inkomsterna berodde dock helt och hållet på att dessa

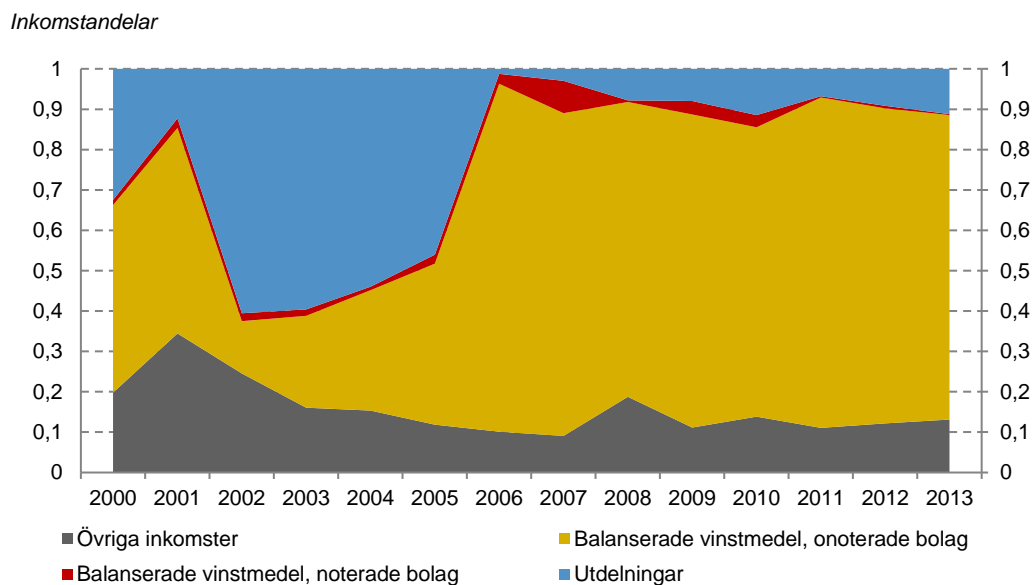
²⁵ Att aktieutdelningarna är mindre år 2001 avspeglar att en begränsad skatt på utdelning tillkännagavs det året.

upphörde att få aktieutdelning, något man ser om man jämför med den grå linjen, som väsentligen avspeglar löne- och ränteinkomster, vilka har varit förhållandevis stabila över tid.

När vinst som har genererats i bolagen men som ännu inte har delats ut till ägarna fördelas på dessa, vilket den röda linjen i figuren visar, blir höginkomsttagarnas andel av totalinkomsterna dubbelt så stor. Skillnaden är att innan skatten på utdelning infördes, betalades bolagens vinster ut till ägarna i form av utdelning som avspeglades i taxeringsbesluten, men efter reformen får vinsterna i stället stanna kvar i bolagen, vilket gör att de inte avspeglas i den administrativa statistiken, som ju bygger på realisationsbaserade inkomstmått.

Lejonparten av dessa balanserade vinstmedel i näringslivet är att hänföra till icke-börsnoterade fåmansbolag där ägandet är koncentrerat. Det handlar alltså om bolag där ägaren har en dominerande aktiepost och således kan bestämma bolagets ersättnings- och utdelningspolicy. Detta illustreras i figur 3.5, som visar inkomstsammansättningen över tid för de 0,01 procenten i inkomstfördelningens absoluta topp. Av de fyra kategorierna i den figuren är det bara övriga inkomster (i praktiken löne- och ränteinkomster) och (realiserad) aktieutdelning som ger utslag i statistiken, och direkt efter skattereformen står dessa båda inkomstslag bara för en tiondel av den aktuella gruppens totala inkomster. Detta avspeglar förmögenhetssammansättningen enligt figur 3.3 ovan, där ägandet av icke-börsnoterade aktier är koncentrerat till de rikaste och utgör den klart största delen av dessas tillgångar.

Figur 3.5 Inkomstsammansättning för de 0,01 procenten individer med högst inkomst i Norge

Not: Figuren visar inkomstsammansättningen över tid för de 0,01 procenten individer med högst inkomst i Norge. Grått markerar övriga inkomster, huvudsakligen löneinkomster. Gult står för balanserade vinstmedel i icke-börsnoterade bolag medan rött står för balanserade vinstmedel i börsnoterade bolag. Blått visar aktieutdelning till enskilda. Observera att det även tillämpades en tillfällig skatt på aktieutdelning år 2001, vilket förklarar att aktieutdelningarna minskade det året.

Källa: Alstadsæter m.fl. (2016).

3.4 De observerbara skattebasernas stabilitet över tid

Ett annat problem när man ska bedöma inkomstjämlighet över tid är att skattebaserna rent generellt kan förändras till följd av ändringar i lagstiftning. Exempelen ovan visar hur ändringar i beskattningen av inkomster ledde till att pengar flyttades mellan rättsliga enheter på ett sätt som

inte (åtminstone inte fullt ut) avspeglade den underliggande ekonomiska aktiviteten. Liknande saker kan inträffa för alla inkomstslag. Ibland blir följden att inkomster redovisas men beskattas på ett annat sätt, vilket får konsekvenser för de slutliga disponibla inkomsterna. I andra fall kan effekten bli att vissa inkomster helt försvinner från statistiken.

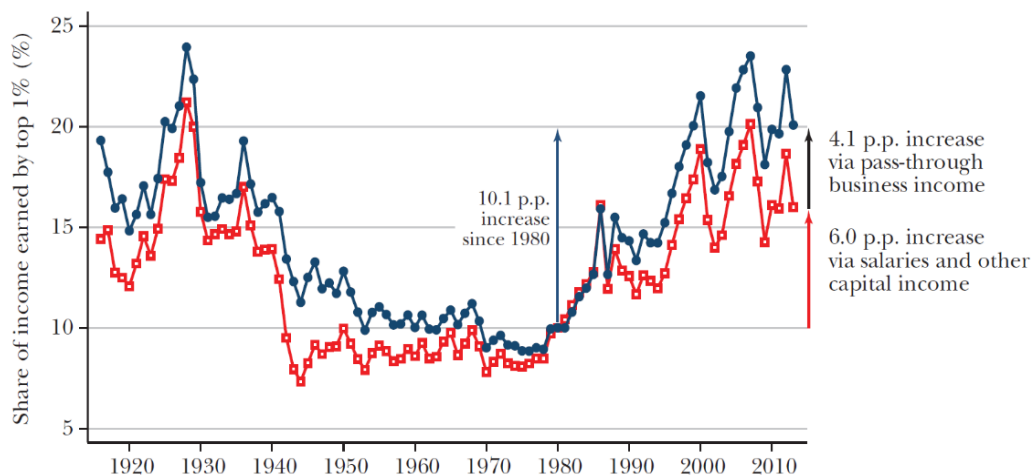
Vissa av de mest kända exemplen på sådana skillnader rör beskattning i ”skattemässigt transparenta” och ”skattemässigt icke-transparenta” bolag.²⁶ För en transparent enhet, exempelvis en enskild näringsidkare, avspeglas företagsinkomsten i ägarens taxeringsbeslut när den tjänas in, och den beskattas på ägarnivå, inte på bolagsnivå. Icke-transparenta enheter som aktiebolag är däremot separata skattesubjekt och inkomsten/vinsten avspeglas inte i ägarens taxeringsbeslut förrän den har realiserats, antingen genom att ägaren säljer aktier och därmed gör en realisationsvinst (eller realisationsförlust) eller genom att bolaget delar ut sin vinst till ägarna i form av aktieutdelning. Både aktieförsäljning och aktieutdelning ger en ”klumpvis” inkomst som kan få individer att åka bergochdalbana i inkomstfördelningen.

För att illustrera de problem som detta skapar för våra realisationsbaserade inkomstmått ska vi ta oss en titt på vad som hände efter en skattereform i USA år 1986 som innebar att det skapades en ny bolagsform: ”S-corporation”. Ett sådant bolag har fördelen att ansvarsskyldigheten är begränsad på samma sätt som för ett vanligt aktiebolag, men det beskattas transparent – ingen bolagsskatt tas ut på dess vinster utan inkomsten beskattas direkt hos ägarna. När S-corporation infördes var skattelagstiftningen sådan att detta var ytterst fördelaktigt för ägarna.

Som man skulle kunna förvänta sig, ledde detta till att massvis av aktiebolag omvandlades till transparenta S-corporations (se t.ex. Gordon & Slemrod, 2000), och detta fick stor inverkan på hur väl inkomsterna/vinsterna avspeglades i statistiken. Tidigare hade bolagens vinster bara framgått av ägarnas taxeringsbeslut när de hade blivit realiserade i form av antingen lön, aktieutdelning eller realisationsvinst, men det nya S-corporation innebar att all inkomst/vinst som genererades i bolaget omedelbart avspeglades i ägarnas taxeringsbeslut. Därmed fick man alltså ett sådant mått på företagsinkomst i takt med att den uppkommer som vi har efterlyst ovan.

Efter 1986 års skattereform i USA kunde man observera en väsentlig och varaktig ökning i den uppmätta inkomstjämligheten på individnivå. Enligt Kopczuk & Zwick (2020) berodde detta till viss del inte på att den underliggande ojämlikheten faktiskt förändrades utan på att större inkomster kom att passera genom skattemässigt transparenta enheter i och med att S-corporations blev vanligare; detta framgår av figur 3.6 nedan. Mätt i realiserad inkomst har det i USA mellan åren 1980 och 2014 skett en ökning av ojämlikheten och en avsevärd koncentration av inkomsterna till dem som tjänar mest. Den översta procenten av inkomsttagarna mer än fördubblade sin andel, som i början av perioden låg på 10 procent. Men om man tar hänsyn till förändringarna i fråga om bolagsform efter 1986 års reform och till hur dessa gjorde företagsinkomster mer synliga på individnivå, ter sig däremot ökningen i ojämlikhet mer blygsam. Kopczuk & Zwick anser att 4 procentenheter av den uppmätta ökningen i inkomstandelen kan tillskrivas observerbarhet snarare än underliggande ojämlikhet.

²⁶ I inkomstskattehänseende är svenska handelsbolag skattemässigt transparenta bolag där bolagets vinst direkt tas upp som inkomst i ägarens eller ägarnas deklarationer. I Sverige har sådana inkomster fått minskad betydelse över tid.

Figur 3.6 Effekt av byte av bolagsform på uppmätt ojämlikhet i fråga om realiserad inkomst

Not: Figuren visar andelen av de totala realiserade inkomsterna som är att hänföra till den procent av individerna som har högst inkomst, över tid och med två olika mått. Den blå linjen avser sådan realiserad inkomst som avspeglas i taxeringsbeslut. Den röda linjen visar hur dessa värden skulle ha sett ut om 1980 års andel av transparent beskattade inkomster hade gällt under hela perioden. Avsikten är att illustrera hur de inkomster som avspeglas i självdeklarationer har ökat till följd av bolagsformsbyten som kan härledas till 1986 års reform, genom vilken det blev möjligt att få företagsvinster transparent beskattade som individuell inkomst.

Källa: Detta är en återgivning av figur 3 i Kopczuk & Zwick (2020).

Det går inte att knyta bolag och individer till varandra på ett lika systematiskt sätt i Sverige, men vi kan åtminstone notera att inkomsterna från enskild näringsverksamhet har minskat över tid i takt med att regeländringar har gjort andra bolagsformer mer gynnsamma såvitt avser individuell beskattning.

Som vi har nämnt ovan, kan sådana här förändringar som beror på lagstiftning påverka mycket annat än relationen mellan bolag och individer. Över tid tenderar det att ske förändringar i ställningen för olika typer av inkomst enligt skattelagstiftningen. Av särskilt intresse i Sveriges fall är kapitalinkomster, eftersom behandlingen av dem har förändrats flera gånger. Björklund (2020) redovisar en utförlig analys av hur olika sparformer har behandlats och ökat eller minskat i betydelse över tid i Sverige. Här kan nämnas införandet av investeringssparkonton, där man kan samla olika slags sparande och investeringar på ett och samma konto, som sedan beskattas utifrån summan av värdet av tillgångarna på kontot (ungefär som en förmögenhetsskatt), inte utifrån den genererade inkomsten. Effekten av detta blir att mycket lyckade investeringar (med hög avkastning som ger positiva inkomster) inte syns i inkomststatistiken (och föranleder jämförelsevis lägre skatt) medan mindre lyckade investeringar (som kan ge negativ inkomst) inte heller syns där (men föranleder högre skatt än de skulle göra i ett system där den faktiska inkomsten beskattades). Denna nya sparform skulle kunna få en avsevärd inverkan på vår kapitalinkomststatistik, särskilt om en stor del av det privata sparandet förläggs till investeringssparkonton, men hittills tyder analysen på att påverkan på ojämlikheten är liten (Björklund, 2020, och Finanspolitiska rådet, 2018).

3.5 Offentlig konsumtion, obeskattade inkomster, skatteplanering och skattefusk

Exemplen ovan illustrerar hur diskrepanser mellan observerad inkomst och inkomst som konsumtionsmöjligheter kan uppstå när de individuella förmögenheterna ökar, på grund av

relationen mellan individer och ägarledda fåmansbolag eller i fall där skattelagstiftningen behandlar sådana relationer eller andra inkomstflöden olika över tid. Dessa effekter påverkar framför allt inkomstfördelningens övre delar. Det finns dock andra inkomster och fall av offentlig konsumtion som är jämnare spridda över fördelningen, och vissa av dessa leder helt klart till en större utjämning av inkomsterna än vad som avspeglas i skattestatistiken. Framträdande exempel på detta är tjänster som tillhandahålls av det allmänna, försäkringar och framtida pensioner från en skattefinansierad välfärdsstat, utbetalningar från bolag eller arbetsgivare som inte syns i statistiken samt fall där individer skattefuskar genom att dölja inkomster och tillgångar.

Olika länder har olika omfattning på de tjänster och den inkomstbortfallsförsäkring som det allmänna tillhandahåller. Offentliga transfereringar – både de som faktiskt sker och de som kan tänkas ske i framtiden via det allmänna systemet för social trygghet – kan försvåra jämförelser av inkomstjämligheten mellan länder om man bara beaktar realiserad inkomst på individnivå.

De nordiska ländernas offentliga sektorer tillhör de största i världen, och deras allmänna system för social trygghet tillhör de mest heltäckande. Att man inte behöver betala (mer än lite grand) för allmän sjukvård, att man kan ta del av en väsentligen kostnadsfri högre utbildning och att man genom systemet för social trygghet är försäkrad mot framtida arbetslöshet eller arbetsoförmåga kan jämföras med en väsentlig icke-observerbar årlig individuell inkomst. Det relativa värdet av detta varierar mellan och inom inkomstfördelningar, och det kan göra särskilt stor skillnad längst ned i inkomstfördelningen.

Aaberge m.fl. (2021) visar på den relativa betydelsen av dessa oftast obeaktade inkomstkomponenter med hjälp av norsk statistik över bland annat offentliga transfereringar, värdet av kommunernas service och det beräknade värdet av egenägt boende jämte sådana orealiserade företagsinkomster på bolagsnivå som vi har diskuterat ovan. Offentliga transfereringar och kommunal service utgör större delen av den disponibla inkomsten i den nedre delen av inkomstfördelningen, i genomsnitt över perioden 2006–2013, medan betydelsen av egenägt boende varierar över fördelningen.²⁷ En närmare titt på inkomstfördelningen med hänsyn tagen till dessa kompletterande faktorer visar att kommunal service utgör 60 procent av den totala inkomsten för de 20 procenten av befolkningen med lägst inkomst, medan sådan service har försumbar betydelse för de 0,01 procenten allra högst upp. Inkomst kopplad till boende är relativt sett mer betydelsefull för medelklassen och den övre medelklassen.

Även skatteplanering och skattefusk påverkar våra ojämlikhetsmått. När uppgifter samlas in för beskattningsändamål finns det alltid ett ekonomiskt incitament att minimera den redovisade inkomsten. Om benägenheten att göra detta varierar över inkomstfördelningen, får vi en sämre bild av den faktiska underliggande fördelningen. Det är nästan definitionsmässigt omöjligt att ta reda på hur omfattande skatteplanering och skattefusk är, men vi känner till vissa grundläggande fakta. Att dölja inkomster är mycket svårt för de flesta som är anställda. Sverige har liksom andra nordiska länder en omfattande tredjepartsrapportering och digitaliserade informationssystem, och dessutom en hög tillit till myndigheter (särskilt Skatteverket!). Dessutom är det i stor utsträckning arbetsgivarna som ansvarar för att betala in skatt å sina anställdas vägnar. På liknande sätt omfattas

²⁷ För ytterligare information om detta, se figur 6.1 i Aaberge m.fl. (2021).

banker och andra finansinstitut av rapporteringskrav som gör det svårt att underrapportera de flesta kapitalinkomster.

Företagsägare och enskilda näringsidkare befinner sig i en något annorlunda situation, med möjligheter att via firman ägna sig åt skattearbitrage och skattefusk. Med hjälp av norsk statistik över aktieägare och bolag har Alstadsæter m.fl. (2014) dokumenterat hur konsumtionen i fåmansbolag utvecklades när skatten på aktieutdelning höjdes så att det blev dyrare att betala utdelning till individer och dyrare för individer att konsumera. Särskilt i vissa bolag som tidigare hade visat prov på skattekänslighet i samband med sin utdelning ökade investeringarna i varor kopplade till konsumtion inom bolaget, exempelvis bilar, flygplan och fartyg. Genom ett innovativt samarbete kring ett storskaligt experiment inom Skattestyrelsen i Danmark med revision av slumpvis utvalda enheter kunde Kleven m.fl. (2011) visa att skattefusk nästan inte förekom alls för tredjepartsrapporterade inkomster medan underrapportering var mycket vanligare för egenrapporterade inkomster. Här bör man också notera en begränsning, nämligen att det är svårt att få information om inkomster och tillgångar i utlandet, något som vi kommer att gå närmare in på i nästa avsnitt.

Även Skatteverket i Sverige har försökt bedöma hur omfattande underrapporteringen är. Slutsatsen blev att enskilda näringsidkare betalar mer än 20 procent för lite i skatt medan enskilda betalar omkring 2 procent för lite.²⁸ I absoluta tal är de uteblivna skatteintäkterna från enskilda ändå större (omkring 15 miljarder kronor), eftersom de enskilda näringsidkarnas sammanlagda inkomster är små (den skattade underrapporteringen för samma period – genomsnittet för åren 2014–2018 – uppgår till omkring 7,2 miljarder kronor).

3.6 Nya utmaningar till följd av globaliseringen – gränsöverskridande skattefusk och skatteplanering

En sista fråga som är värd att lägga märke till är möjligheten till gränsöverskridande skatteplanering och skattefusk. Detta brukar se annorlunda ut än underrapportering på nationell nivå och är ofta svårt att skilja från legitima transaktioner. Huvudproblemet är att skattemyndigheternas och andra brottsbekämpande organs befogenheter upphör vid landsgränsen. Att ägna sig åt gränsöverskridande verksamhet är ett effektivt sätt för skattebetalarna att göra informationsflödet mindre tydligt och göra det svårare eller omöjligt för myndigheterna att avgöra vilka tillgångar skattebetalarna egentligen äger eller hur stora inkomster de egentligen har. Dessutom kan skattebetalarna utnyttja skatteparadis och/eller utländska skalbolag och stiftelser för att i än större utsträckning kunna underrapportera sina inkomster och tillgångar, utan att löpa särskilt stor risk att bli påkomna av skattemyndigheterna.

Om sådana ageranden är ojämnt fördelade över inkomst- och förmögenhetsfördelningen, gör detta att den bild av ojämlikheten som bygger på nationell administrativ statistik blir missvisande. Forskningen visar att så verkligen är fallet – de rikare är mer benägna att gömma tillgångar i skatteparadis, både finansiella tillgångar och fastigheter.

²⁸ Se tabell 2 i Skatteverket (2021).

Aktier ägs i första hand av de rikaste, som därmed drar störst fördel av att multinationella företag ägnar sig åt skatteplanering. När en koncern betalar mindre i skatt, blir det ju mer pengar över att fördela bland ägarna i form av högre utdelning och större realisationsvinster – och sedan får resten av befolkningen bära de förluster som skatteplaneringen vållar i form av att de multinationella företagens vinstflyttning sänker skatteintäkterna i högskatteländer, som får mindre pengar att använda för social trygghet och offentlig service.

Svårigheterna att uppskatta de dolda tillgångarnas omfattning och deras fördelning över befolkningen har i grunden att göra med samma sak som gör det möjligt att gömma tillgångar, nämligen bristen på insyn och information. Alstadsæter m.fl. (2019) har kombinerat uppgifter från läckor och skatteamnestier med administrativ statistik från Sverige, Norge och Danmark (svensk förmögenhetsstatistik från tiden innan förmögenhetsskatten avskaffades och insamlingen av individuella förmögenhetsuppgifter därmed upphörde) och sett närmare bland annat på bankmedel i utlandet. Det är inte olagligt att ha bankkonton utomlands, men pengarna på dem ska redovisas för skattemyndigheten i hemlandet, och det hade bara skett i en tiondel av fallen. Till exempel hade 1 procent av de 0,01 procenten rikaste skandinaviska hushållen år 2007 ett oredovisat bankkonto hos HSBC Switzerland, och de dolde mer än 40 procent av sina tillgångar. Detta är alltså bara en ögonblicksbild av en bank i ett skatteparadis vid en tidpunkt. Den kombinerade informationen från samtliga källor tyder på att hälften av de skandinaviska skattebetalarnas sammanlagda tillgångar i utlandet tillhör de 0,01 procenten rikaste hushållen (vilka har en nettoförmögenhet på minst 50 miljoner amerikanska dollar). Trenden att det är de rikaste hushållen som äger lejonparten av förmögenheterna utanför det egna landet är global – det ser likadant ut i Argentina, USA, Nederländerna, Colombia och Schweiz.²⁹ Svenskarnas finansiella tillgångar i utlandet vid utgången av år 2007 uppskattades till nära 30 miljarder amerikanska dollar, vilket motsvarar 6 procent av Sveriges BNP. Om man tar med dessa dolda tillgångar i beräkningarna, ökar de 0,01 procenten rikaste svenskarnas andel av den totala förmögenheten år 2007 med en fjärdedel, från 4,2 till 5,2 procent.³⁰

På senare år har över hundra länder anslutit sig till ett OECD-avtal om automatiskt bilateralt utbyte av bankinformation. Detta gör det svårare att direkt gömma tillgångar i utländska banker, varför det behövs mer sofistikerade strukturer för att dölja vem som är den egentliga ägaren till finansiella tillgångar. Den internationellt överenskomna rapporteringsstandarden kallas Common Reporting Standard (CRS). Forskningsorganet EU Tax Observatory har i en ny rapport om skattefusks på global nivå ("Global Tax Evasion Report") gjort bedömningen att de flesta utlandsägda finansiella tillgångarna omfattas av CRS och att den oredovisade andelen av de utlandsägda finansiella tillgångarna har minskat från omkring 90 procent till omkring 30 procent efter tillkomsten av CRS.³¹ Den sammanlagda nivån på de finansiella utlandstillgångarna har inte minskat, men det har däremot den förmodade omfattningen av skattefusket. Vid början av år 2022 ägde svenska hushåll

²⁹ Se Guyton m.fl. (2021) och Johannesen m.fl. (2023) såvitt avser USA, Londoño-Vélez & Ávila-Mahecha (2021) såvitt avser Colombia, Leenders m.fl. (2023) såvitt avser Nederländerna, Londoño-Vélez & Tortarolo (2022) såvitt avser Argentina och Belgia (2023) såvitt avser Schweiz.

³⁰ Den skeva fördelningen av utlandstillgångarna tyder på att skattefusks är vanligare bland de rikaste. I en skattning av glappet mellan den inkomst- och förmögenhetsskatt som hushållen betalade år 2006 och den som de borde ha betalat, fann Alstadsæter m.fl. (2019) att de 0,01 procenten rikaste skandinaviska hushållen undgick att betala ungefär 25 procent av sin skatt genom att ha tillgångar utomlands. Förekomsten av upptäckt skattefusks vid skatterevisioner där de som granskas väljs ut slumpmässigt inom olika inkomstgrupper är under 5 procent över hela befolkningen.

³¹ Se <https://www.taxobservatory.eu/publication/global-tax-evasion-report-2024/>.

finansiella tillgångar i utlandet till ett värde av uppskattningsvis 62 miljarder amerikanska dollar, motsvarande 10,4 procent av Sveriges BNP.

CRS omfattar dock inte fysiska tillgångar såsom fastigheter, yachter och annat värdefullt. Det finns allt starkare indikationer på ett skifte från finansiella till fysiska tillgångar i utlandsförmögenheterna efter CRS, något som bland annat Økland (2023) har sett närmare på. Enligt nya resultat från EU Tax Observatory (2023) äger svenskar fastigheter i sex utvalda städer/områden – Oslo, Franska rivieran, London, Dubai, Paris och Singapore – för uppskattningsvis omkring 4 miljarder USD-dollar.³² Det är inte olagligt att äga fastigheter utomlands heller, men i de flesta länder är inkomst från fastigheter skattepliktig och ska deklarerars, och i vissa länder med förmögenhetsskatt gäller detta även fastigheternas värde. Alstadsæter m.fl. (2022b) visar att de flesta norska ägare till fastigheter i Dubai inte redovisade sitt ägande för Skatteetaten samt att personer allra högst upp i förmögenhetsfördelningen är överrepresenterade bland dem som äger fastigheter i Dubai.

³² Se <https://atlas-offshore.world/country/SWE> för grafik och ytterligare data.

4 Vad vi vet om ojämlikheten i Sverige sedan 1990-talet

Som vi redan har nämnt i inledningen, råder det ingen brist på forskning och rapporter om ojämlikhetsutvecklingen i Sverige under de senaste decennierna.³³ Utöver rapporterna som fokuserar på Sverige finns också ett stort antal rapporter från olika internationella organisationer (Eurostat, OECD, IMF m.fl.) där ett jämförande perspektiv anläggs på den svenska ojämlikhetsutvecklingen. Den samlade slutsatsen från dessa rapporter är att inkomstojämlikheten har ökat i Sverige sedan 1980-talet och att ökningen har varit större än i de flesta jämförbara länder. Här kommer vi att sammanfatta de huvudsakliga resultaten och diskutera möjliga problem med den tillgängliga statistiken. Alla resultat som nämns nedan bygger på officiell inkomststatistik, som i sin tur kommer från skatteregister och därmed kan lida av de brister som vi har diskuterat i kapitel 3. Detta betyder att de insamlade uppgifterna över tid kan påverkas av förändringar på det administrativa planet liksom av beteendemässiga reaktioner på förändringar på beskattningsområdet. Troligtvis är detta särskilt betydelsefullt när det gäller kapitalinkomstflödena, och noteras bör att det innebär att realiserade kapitalvinster inte ingår.³⁴

4.1 Den övergripande utvecklingen i internationell jämförelse

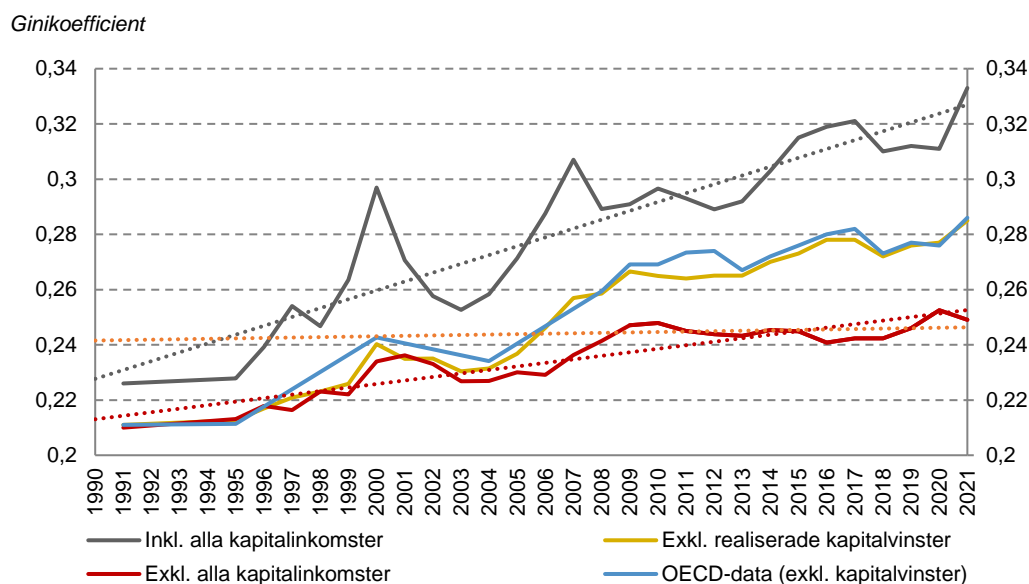
De flesta av studierna fokuserar på mått som fångar den övergripande ojämlikheten (med exempelvis Ginikoefficienten) över disponibel inkomst på individnivå med inkomsterna mätta på hushållsnivå – vilket är det mått på ojämlikhet i fråga om disponibel inkomst som allmänt anses komma närmast den enskildes faktiska välfärd (se ruta 4.1 nedan). I figur 4.1 nedan visas hur en sådan Ginikoefficient för Sverige har utvecklats sedan år 1991 enligt SCB.³⁵ I figuren redovisas utvecklingen på tre olika sätt: 1) inklusive kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster, 2) inklusive kapitalinkomster men exklusive realiserade kapitalvinster och 3) exklusive alla former av kapitalinkomster. Den variant som SCB brukar redovisa är det första, alltså med alla former av kapitalinkomster inräknade. Som referens visas även OECD:s tidsserie för ojämlikheten i Sverige (som inte inkluderar realiserade kapitalvinster).³⁶

³³ Viktiga rapporter där det rådande kunskapsläget sammanfattas är, som har nämnts i fotnot 2, bland annat Calmfors & Roine (red.) (2018), SOU 2019:65 (Långtidsutredningen 2019) och dess tilläggsbetänkanden, SOU 2020:46 (Jämlikhetskommissionens slutbetänkande *En gemensam angelägenhet*), de årliga tilläggen till den ekonomiska vårpropositionen (*Fördelningsspolitisk redogörelse*) och Finanspolitiska rådets årliga rapporter *Svensk finanspolitik* (där det sedan år 2013 har tagits upp någon aspekt av ojämlikhet nästan varje år). Utvecklingen i Sverige jämfört med andra OECD-länder har studerats bland annat i Parelius m.fl. (2018).

³⁴ En annan viktig dimension av förändringarna i ”ekonomisk ojämlikhet” är rörlighet, särskilt intergenerationell sådan. Detta har tagits upp i en tidigare rapport från Finanspolitiska rådet, författad av Jäntti & Roine (2021), där det framgår att den intergenerationella rörligheten är förhållandevis hög i Sverige och att det än så länge inte syns särskilt stora mätbara förändringar på den punkten. Se även Brandén & Nybom (2019) och SOU 2019:55.

³⁵ Ginikoefficienten är alltså ett mått på den övergripande ojämlikheten i en fördelning där värdet 0 innebär att all inkomst är lika fördelad medan värdet 1 innebär att en person får alla inkomsterna. Globalt brukar Ginikoefficienter för inkomst ligga ungefär i intervallet 0,20–0,65.

³⁶ Att det finns avbrott i serierna beror på skillnader i datakällorna, men detta påverkar inte den övergripande bilden. Se t.ex. Björklund, Jäntti & Robling samt SOU 2019:62, som också innehåller utförligare uppgifter om skillnader mellan källor, användning av olika skalor för ekonomisk standard m.m.

Figur 4.1 Ginikoefficient avseende disponibel inkomst för Sverige åren 1990–2021, inklusive och exklusive realiserade kapitalvinster

Not: Ginikoefficient för disponibel inkomst (justerad, alltså "ekonomisk standard") i Sverige, med respektive utan realiserade kapitalvinster, baserat på olika datakällor (HEK – Hushållens ekonomi – som baserades på ett representativt urval av befolkningen var den huvudsakliga källan till och med år 2013, medan huvudkällan efter år 2013 är IoS – Inkomster och Skatter – som omfattar hela befolkningen och där det finns data från och med år 2011). OECD-uppgifter visas som referensserie.

Källa: SCB och OECD:s onlinedatabas.

Bilden illustrerar det välkända förhållandet att inkomstjämligheten (mätt på detta sätt) har ökat sedan 1990-talet. Den illustrerar också vilken roll kapitalvinster har spelat för den utvecklingen. Om man bortser från alla kapitalinkomster (röd linje) är ojämlikhetsökningen mycket mindre sett till hela perioden och det syns knappast någon stigande trend efter år 2009. Slutligen visar bilden också tydligt att det spelar roll för uppfattningen om den övergripande utvecklingen hur man behandlar realiserade kapitalvinster. Den frågan återkommer vi till nedan.

Fördjupning 4.1 Olika inkomstbegrepp och inkomstmått

Det finns många olika mått på inkomst. Vilket man bör välja beror på vilka frågor man vill ha svar på. Studerar man arbetsmarknaden kan löner och lönespridning vara det viktigaste, och om man ägnar sig åt inkomstskillnader mellan män och kvinnor förefaller det lämpligast att studera sammanlagd individuell inkomst. De flesta diskussioner om ekonomisk ojämlikhet handlar dock i grunden om individens ekonomiska välfärd, alltså om hur inkomst avspeglar sig i levnadsstandard. När man studerar enskilda är individuell disponibel inkomst ett lämpligt mått på detta, men när man studerar hela befolkningen (inbegripet barn och andra utan egen inkomst) är det lämpligare att använda sig av ett justerat mått på disponibel inkomst som avspeglar den ekonomiska standarden. Följande definitioner är de viktigaste för illustrationerna i den här rapporten.

Individuell disponibel inkomst (*individual disposable income*): Summan av en enskilds alla inkomster från förvärvsarbete, kapital och näringsverksamhet plus skattepliktiga och ej skattepliktiga transfereringar minus skatter och negativa transfereringar (exempelvis avbetalning på studielån och återbetalning av underhållsbidrag).

Justerad disponibel inkomst/ekonomisk standard (*equalized disposable income/economic standard*): För att den individuella disponibla inkomsten bättre ska avspegla den faktiska ekonomiska levnadsstandarden, brukar man justera för hushållets omständigheter. Konkret lägger man samman alla hushållsmedlemmarnas individuella disponibla inkomst och delar summan med ett konsumtionsviktat tal som bygger på antalet personer i hushållet. Konsumtionsviktningen är tänkt att fånga in de skalekonomier som följer av möjligheten att dela på utgifter i ett hushåll. Om två personer som vardera har en individuell disponibel inkomst på 200 000 kronor flyttar ihop, ökar exempelvis deras hushållsjusterade individuella disponibla inkomst till $200\,000 + 200\,000 / 1,51 \approx 265\,000$ kronor (1,51 är konsumtionsvikten för ett hushåll bestående av två vuxna). Får de sedan ett barn (som saknar inkomst), minskar deras justerade individuella disponibla inkomst till $400\,000 / 2,03 \approx 197\,000$ kronor, eftersom ett barn anses tillföra 0,52 ”konsumtionsenheter”. Konsumtionsvikterna varierar något mellan olika länder och internationella organ, men dessa skillnader brukar inte orsaka några skillnader i fråga om trender.

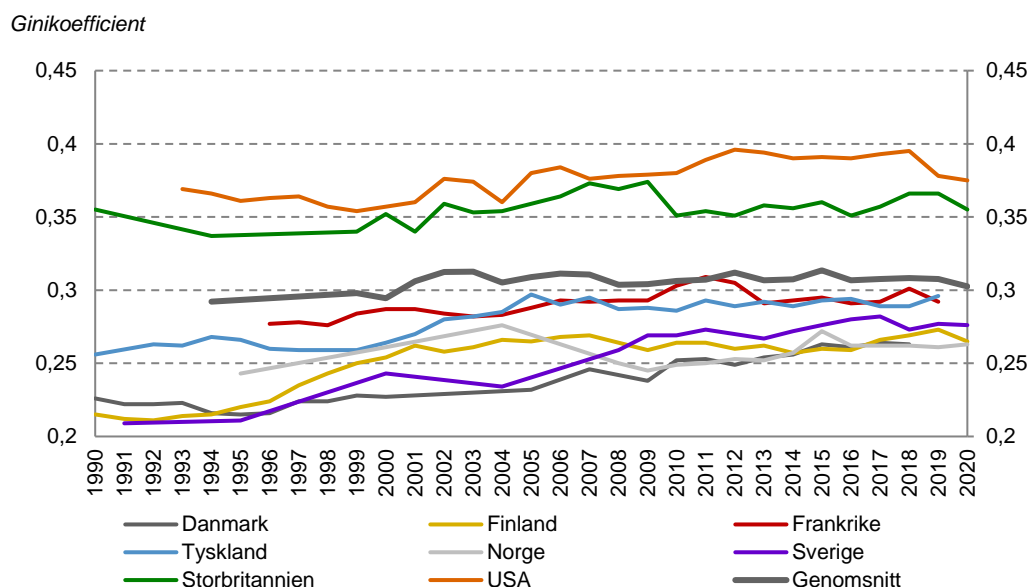
Kapitalinkomst (*capital income*): Ränta, aktieutdelning, hyresintäkter osv., ibland även inbegripet realiserade kapitalvinster (*realized capital gains*), dvs. vad man tjänar genom att sälja tillgångar med vinst. Tidsserier över disponibel inkomst redovisas ofta både inklusive och exklusive realiserade kapitalvinster. Detta är särskilt betydelsefullt när det gäller Sverige, eftersom ojämlikheten framstår som betydligt större när man beaktar realiserade kapitalvinster (se t.ex. figur 4.1).

Ojämlikhetsmått: Det finns ett antal olika mått som utgör försök att sätta en enda siffra på hur ojämlik inkomstfördelningen är i en befolkning. Det utan konkurrens vanligaste är Ginikoefficienten – ett tal mellan 0 och 1, där 0 betyder att alla har lika stor inkomst medan 1 betyder att en person får all inkomst. Ett annat sätt att illustrera ojämlikheten bygger på att man rangordnar alla individer i befolkningen från lägst till högst inkomst och sedan delar in dem i grupper. Om man delar in befolkningen i tio lika stora grupper kallas dessa *deciler*, och finns det hundra grupper kallas de *percentiler*. Kvoterna mellan värdena för två sådana grupper (eller för två olika punkter i fördelningen) kan sedan användas som mått på hur mycket mer (eller mindre) en grupp har i inkomst än en annan. Att kvoten $P90/P10 = 3$ betyder exempelvis att den vars inkomst ligger på 90:e percentilen i fördelningen (alltså den som tjänar mer än 90 procent av alla) tjänar tre gånger så mycket som den vars inkomst ligger på 10:e percentilen.

Figur 4.2 visar hur denna utveckling står sig i ett internationellt sammanhang. Jämförelsen skapar ökad klarhet kring en ibland omstridd fråga, nämligen om ojämlikhetsökningen har varit ”mer extrem” i Sverige än i andra länder. Det framgår tydligt av figuren att utvecklingen verkligen har varit mer extrem än i andra OECD-länder i så måtto att *ändringen i procent* sedan 1990-talet har varit större i Sverige (den lila linjen). Eftersom Sverige i utgångsläget hade en förhållandevis låg Ginikoefficient, ligger dock den *nivå* som detta har resulterat i nära genomsnittet för OECD. I den bemärkelsen är Sverige långt ifrån något ”extremt ojämlikt” land. Sammantaget kan utvecklingen alltså beskrivas så, att det har skett en mer uttalad ökning, men till en nivå som fortfarande placerar Sverige bland de mer jämlika OECD-länderna (samt att Sverige fortfarande är långt ifrån lika ojämlikt som Storbritannien eller USA). Samma beskrivning stämmer för övrigt in på alla de nordiska länderna, men det är i Sverige som förändringen har varit störst (se t.ex. Pareliussen m.fl., 2018). Med hänvisning till figur 4.2 kan man för övrigt tillägga att om man använder SCB:s Giniserie för Sverige *med realiserade kapitalvinster inräknade*, hamnar Sveriges Ginikoefficient över

OECD-genomsnittet. En sådan jämförelse vore dock missledande, eftersom OECD inte beaktar realiserade kapitalvinster i sin tidsserie.³⁷

Figur 4.2 Ginikoefficient för disponibel inkomst åren 1990–2020 för ett urval av OECD-länder

Not: Ginikoefficient för justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard), OECD:s definition (där realiserade kapitalvinster inte ingår), för ett urval av OECD-länder.

Källa: OECD:s onlinedatabas.

4.2 Utvecklingen i olika delar av fördelningen

Bilden av inkomstjämlighetens utveckling som man kan få med ett övergripande mått som Ginikoefficienten säger ingenting om vad som har hänt i olika delar av inkomstfördelningen. Figur 4.3 visar den relativa inkomstutvecklingen mellan olika *decilgrupper* och särredovisar dessutom den översta *percentilgruppen*. Det mönster som framgår understryker två väldokumenterade fakta om inkomst- och inkomstjämlighetsutvecklingen. Det ena av dem – som brukar framhållas av dem som tycker att utvecklingen ska betraktas som positiv – är att *realinkomsterna stadigt har ökat för alla inkomstgrupper* i fördelningen.³⁸ Om man jämför inkomstillväxten längst ned i den svenska fördelningen med motsvarande tillväxt i många andra OECD-länder, ser man att låginkomsttagarna i Sverige i absoluta termer har fått uppleva en bättre utveckling än motsvarande grupp i de länderna (Pareliussen m.fl., 2018; se även Hassler, 2018, som betonar den här aspekten).

Det andra faktumet – som brukar framhållas av dem som betraktar den övergripande utvecklingen som mer problematisk – är att inkomstillväxten har varit starkare ju högre upp i fördelningen man kommer. Detta betyder att inkomstjämligheten har ökat över fördelningen som helhet. Dessutom står det klart att tillväxten har varit mycket starkare i den översta decilen än i övriga grupper. Ungefär 90 procent av befolkningen (de nio nedersta decilgrupperna) har haft en inkomstillväxt i linje med eller under genomsnittet, medan den översta decilgruppen har varit ensam om att ha en

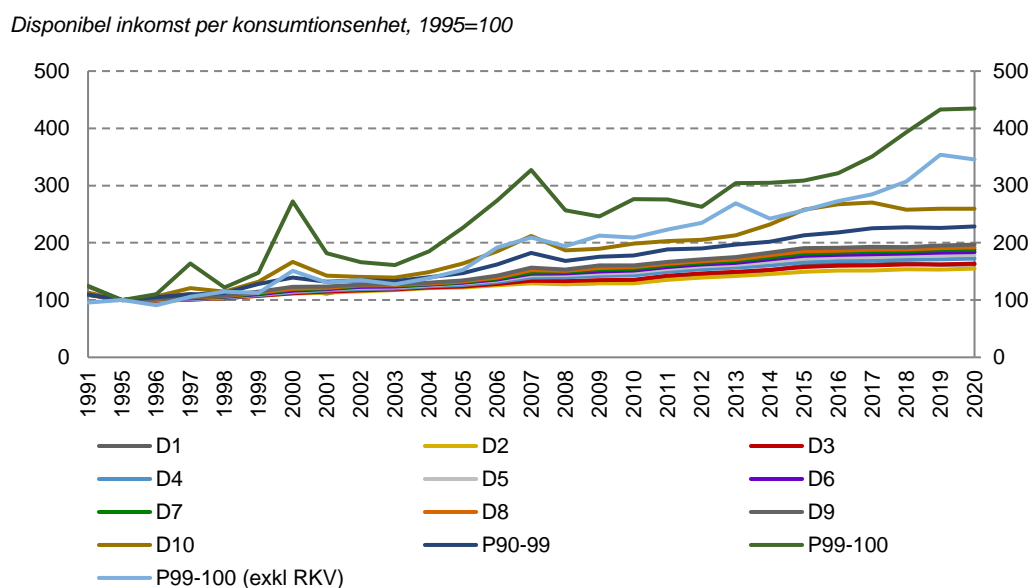
³⁷ Det bör framhållas att det är långt ifrån klart hur man bäst hanterar realiserade kapitalvinster (vilket vi återkommer till nedan). Något som däremot står klart är att man vid jämförelser mellan länder inte bör blanda olika definitioner av ”inkomst” med olika inräknade komponenter.

³⁸ Den långa följderna av år med positiv inkomstillväxt har med största sannolikhet brutits åren 2022 och 2023, då den genomsnittliga realinkomstillväxten kommer att vara negativ.

mycket starkare utveckling. Och liksom för utvecklingen mätt med Ginikoefficienten blir detta mer uttalat om man tar med realiserade kapitalvinster i beräkningarna.

Om man enbart ser till decilgrupper, missar man dessutom en viktig detaljupplösning om hur utvecklingen har sett ut *inom* den översta decilgruppen, närmare bestämt skillnaden mellan den översta percentilgruppen och de nio därefter. Som framgår av figur 4.3 är skillnaden nämligen mycket stor mellan utvecklingen för den allra översta procenten (P99–100) och de nio procenten närmast därunder (P90–99). Detta visar att man bör vara lite försiktig med att diskutera hur de översta tio procenten skiljer sig från resten, med tanke på att det bara är de allra längst upp som verkligen sticker ut.

Figur 4.3 Relativ inkomstillväxt i olika decilgrupper i Sverige åren 1991–2020

Not: Linjerna visar indexerade värden för realinkomstillväxt mätt i justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard), år 1995 = 100, för samtliga decilgrupper. För den översta decilgruppen visas också separata linjer för P90–P99 och för P99–100 (den översta procenten). För den översta gruppen (P99–100) visas dessutom värden både inklusive och exklusive realiserade kapitalvinster ("exkl. RKV").

Källa: Egna beräkningar baserade på statistik från SCB, "Equivalised disposable income by deciles and capital gains. Mean values in SEK thousands, 2020 prices". Datakällan är enkäten Hushållens ekonomi (HEK) före år 2011 och skatteregisterdata omfattande hela befolkningen (IoS) efter år 2011.

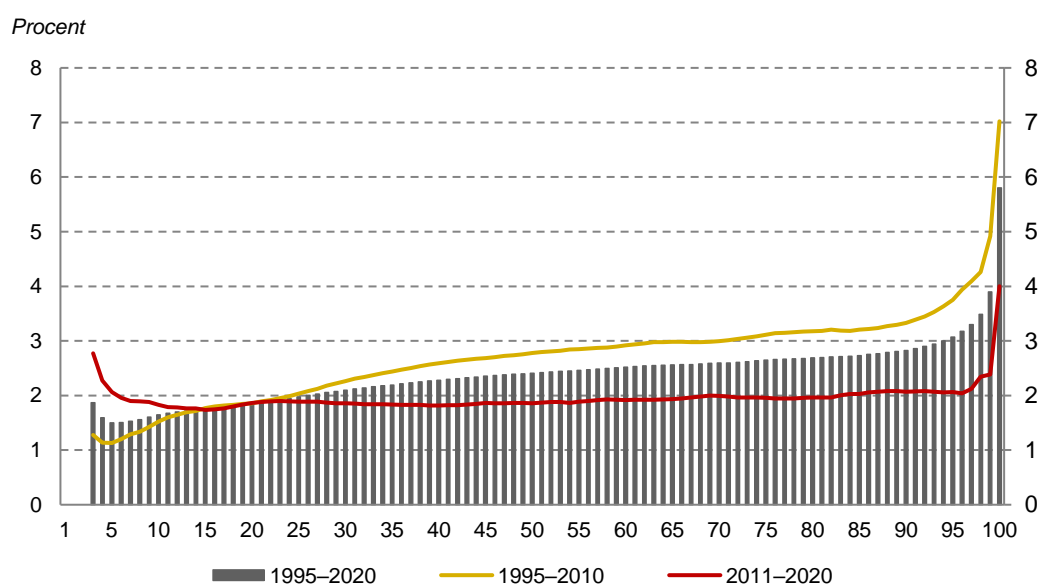
Detta illustrerar hur mycket av den översta decilgruppens inkomstillväxt som den allra översta procenten har stått för. Gruppen P90–99 har också en avsevärt bättre utveckling om man räknar in realiserade kapitalvinster, men den utvecklingen skulle nästan försvinna om man bortsåg från sådana vinster. Kapitalvinster bidrar till att öka inkomstillväxten betydligt även för den översta procenten, men där är det däremot noterbart att utvecklingen har varit mycket bättre även om man bortser från kapitalvinster.

En preliminär slutsats så här långt är att utvecklingen mot ökad ojämlikhet har skett över hela fördelningen men främst har drivits av den översta decilgruppen, vars utveckling i sin tur har drivits mest av den allra översta procenten. Vidare verkar realiserade kapitalvinster göra stor skillnad, även om de inte kan förklara allt.

Den bilden döljer dock fortfarande vissa detaljer som rör tidsaspekten. Figur 4.4 visar i stället *årlig inkomstillväxt per percentilgrupp* under tre olika perioder: hela perioden 1995–2020 (samma period som i figur 4.3 ovan) och de båda delperioderna 1995–2010 och 2011–2020. Inkomstbegreppet är

även här justerad disponibel inkomst, alltså ekonomisk standard. Illustrationen, som bygger på statistik från finansdepartementets *Fördelningspolitisk bilaga 2022*, visar att det visserligen stämmer att gruppen allra högst upp i fördelningen har haft en mycket bättre utveckling än den övriga befolkningen både under perioden i dess helhet och under respektive delperiod men att den successiva ökningen i inkomstillväxt över hela fördelningen nästan helt är att hänföra till perioden före år 2010. Efter den globala finanskrisen har den årliga inkomstillväxten över hela fördelningen varit anmärkningsvärt jämn, med en genomsnittlig ökning av den disponibla inkomsten på lite knappt 2 procent i alla grupper, *utom* för den översta procenten, där inkomstillväxten har varit omkring dubbelt så hög – i genomsnitt ungefär 4 procent. Den fortsatta ökningen av Ginikoefficienten efter år 2010 beror således helt och hållet på vad som har hänt allra högst upp i fördelningen. Detta understryker också att sett till perioden som helhet är det toppgruppen som förklarar det mesta av ökningen i den övergripande ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst.

Figur 4.4 Relativ tillväxt i disponibel inkomst i Sverige för samtliga percentiler

Not: Relativ inkomstillväxt i olika percentilgrupper (justerad disponibel inkomst, dvs. ekonomisk standard, inbegripet realiserade kapitalvinster) i Sverige sedan mitten av 1990-talet, separat för hela perioden och delperioderna 1995–2010 och 2011–2020.
Källa: Finansdepartementet.

4.3 Olika inkomstkällors roll

Den sammantagna ökningen i Ginikoefficienten och skillnaderna över fördelningen väcker naturligtvis frågor om hur utvecklingen för olika inkomstkategorier har sett ut. Kan vi förstå mer om varför ojämlikheten har ökat genom att se närmare på inkomstsammansättningen för ojämlikhetsökningen? Är orsaken ökande lönespridning, förändringar i skatter och transfereringar eller förändringar i företagsinkomster eller kapitalinkomster? Ovan har vi redan fått några ledtrådar. Hur mycket ojämlikheten verkar ha ökat skiljer sig ju mycket beroende på om man räknar in realiserade kapitalvinster eller inte. Detta väcker för övrigt också frågor om hur sådana inkomster bör behandlas, men det kommer vi att ta upp separat i nästa avsnitt. Här kommer vi först att se på olika sätt att försöka förstå hur mycket av den ökande ojämlikheten som kan tillskrivas olika inkomstkällor.

Björklund m.fl. (2019) beräknar hur mycket olika inkomstkompener har bidragit till Ginikoefficienten under perioden 1975–2013. Liknande analyser har gjorts av Björklund & Jäntti (2011) för perioden 1975–2009, i Finanspolitiska rådets rapport för 2018, där åren 1995 och 2016 jämförs, och i Långtidsutredningen 2019 (s. 65, tabell 2.3) med en jämförelse av åren 1995 och 2017. Den bild som framträder är genomgående densamma. De analyser som går tillbaka till år 1975 visar att Ginikoefficienten är relativt stabil på en låg nivå till omkring år 1990 – vilket illustrerar att valet av år 1995 som utgångspunkt inte påverkar den långsiktiga bilden sedan mitten av 1970-talet.³⁹

Analyserna visar att arbetsinkomsterna bidrar mest till den övergripande inkomstjämligheten, av det enkla skälet att inkomsterna till största delen utgörs av arbetsinkomster. Även om arbetsinkomsterna är jämnare fördelade än exempelvis kapitalinkomsterna, är deras bidrag till den övergripande ojämlikheten större enbart av det skälet att de utgör en större del av de samlade inkomsterna. Detta betyder dock inte att det är arbetsinkomsterna som ligger bakom *förändringen* i ojämlikheten. Tvärtom har arbetsinkomsternas bidrag till ojämlikheten *minskat* sedan 1990-talet. Bidraget till den övergripande Ginikoefficienten från vissa inkomstkompener som skatter och transfereringar har inte förändrats särskilt mycket (även om skatterna har blivit lite mindre utjämnande i bemärkelsen jämlikhetsfrämjande). I stället är det bidraget från kapitalinkomster som förklarar den största delen av ökningen i den övergripande Ginikoefficienten.

Det är värt att framhålla att den övergripande ojämlikhetsökningen sedan mitten av 1990-talet *inte* beror på ökad ojämlikhet i fråga om arbetsinkomster. Arbetsinkomstjämligheten ökade från slutet av 1980-talet till mitten av 1990-talet, men under de senaste 25 åren har den utvecklats i motsatt riktning. Den övergripande slutsatsen har dragits i flera olika studier, till exempel Bengtsson m.fl. (2014) och Friedrich m.fl. (2022)). I den sistnämnda studien sammanfattas utvecklingen under de senaste decennierna enligt följande: ”Vi finner en stadig tillväxt i reala arbetsinkomster (*real earnings*) över hela fördelningen för män och kvinnor samt minskande ojämlikhet över mer än 20 år”. Friedrich m.fl. (2022) jämför också de direkta arbetsinkomsterna med ett bredare begrepp avseende *arbetsrelaterade* inkomster som även innefattar (skattepliktiga) inkomster som man erhåller när man tillfälligt är borta från arbetet eller arbetslös. Deras analys visar att skillnaderna i direkta arbetsinkomster tydligt har minskat sedan 1990-talet medan det motsatta gäller för deras bredare begrepp där även olika transfereringar med koppling till arbetsfrånvaro ingår.⁴⁰ Detta illustrerar betydelsen av att de övriga arbetsrelaterade inkomsterna har blivit mindre generösa över tid, något som också påpekas bland annat i Nordström-Skans m.fl. (2018). Ett sätt att beskriva denna utveckling är att ersättningsinkomsterna för dem som är sjuka eller arbetslösa inte har ökat lika fort som inkomsterna för dem som arbetar.⁴¹

I Långtidsutredningen 2019 gjordes en analys av de olika komponenter som påverkar de totala arbetsinkomsterna, och dess resultat kan sammanfattas enligt följande: ojämlikheten i fråga om

³⁹ Däremot förändras bilden om man går ännu längre tillbaka. Från 1950-talet till mitten av 1970-talet minskade inkomstjämligheten (se t.ex. Björklund & Palme (2000) och Roine & Waldenström (2008)). Efter mitten av 1970-talet och fram till omkring år 1990 var nivån sedan relativt stabil, varefter ojämlikheten har ökat.

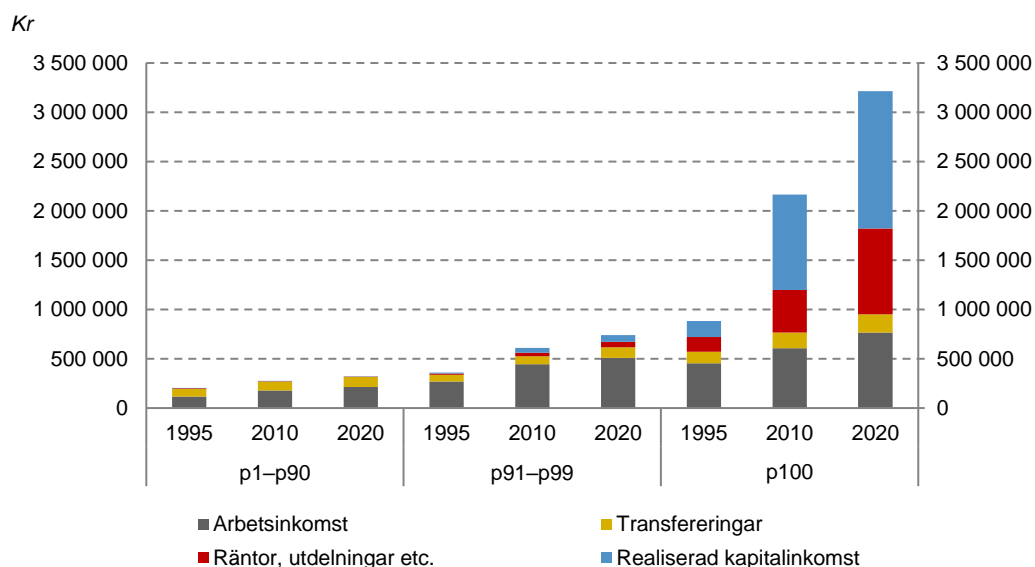
⁴⁰ Populationen i Friedrich m.fl. (2022) inskränker sig till vuxna i åldersspannet 25–55 år och till dem som tjänar minst 1,5 gånger minimimånadslönen. Vad författarna studerar är alltså ”den förvärvsarbetande befolkningen” snarare än alla vuxna eller hela befolkningen inbegripet barn. Detta betyder att de fångar in förändringar på arbetsmarknaden och i de därtill knutna systemen för inkomstbortfallskompensation. Analyser av bredare populationer innefattar även exempelvis studerande och pensionärer. Det finns en svensk sammanfattning av studien (Friedrich m.fl., 2023).

⁴¹ Det är dock värt att notera att ett antal reformer det senaste decenniet (2011–2021) har varit riktade mot låginkomsttagare, i form av bland annat lägre skatt och vissa höjningar i arbetslöshetsersättning och sjukpenning. Se Prop. 2022/23:100, bilaga 2, *Fördelningspolitisk redogörelse*, 2023, s. 6.

timlön ökade till slutet av 1990-talet men har sedan dess legat förhållandevis stilla (SOU 2019:65, s. 87–88). Denna ojämlikhet är fortfarande lägst inom OECD, och att den inte systematiskt har ökat är notabelt med tanke på den ökade polariseringen på arbetsmarknaden och den framträdande roll som tenderar att tillskrivas en teknisk utveckling som gynnar högutbildade (ofta kallat ”skill-biased technological change”) i försöken att förklara de tendenser till ökande ojämlikhet som kan observeras internationellt.⁴² Skillnaderna i sammanlagd löneinkomst (timlön gånger antal arbetade timmar) har faktiskt *minskat* sedan mitten av 1990-talet på grund av att antalet arbetade timmar i lönefördelningens nedre halva har ökat och närmast sig antalet i den övre halvan. Mönstret för tillväxten i fråga om total löneinkomst är alltså en spegelbild av mönstret för tillväxten i fråga om total inkomst i bemärkelsen att den totala löneinkomsten har ökat mest bland dem som ligger längst ned i fördelningen och sedan ökat långsammare ju längre upp man kommer (se SOU 2019:65, s. 92, figur 3.3). Om vi i stället väljer att studera ett mått på arbetsinkomster som innefattar ersättningsinkomster i samband med sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet osv., visar det sig att inkomstskillnaderna har ökat över perioden som helhet – men det är värt att notera att kurvan är förhållandevis plan efter omkring 2008–2009.

Om man inte beaktar kapitalinkomster, visar ojämlikheten i befolkningen som helhet samma mönster: ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst ökade något ungefär fram till finanskrisen åren 2008–2009 (se figur 4.1 ovan), men sedan år 2010 har det inte hänt särskilt mycket med den övergripande ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst exklusive effekten av kapitalinkomster.

Figur 4.5 Förändring i bruttointkomstens sammansättning i olika delar av fördelningen i Sverige

Not: Förändring i inkomstsammansättning för inkomstgrupperna P1–P90, P91–P99 och P99–P100 mellan åren 1995, 2010 och 2020. Källa: Finansdepartementet.

Återigen visar sig kapitalinkomsterna vara viktigast för att förklara den positiva inkomstutvecklingen för dem som tjänar allra mest. Figur 4.5 visar hur den genomsnittliga

⁴² De teorier som har anförts för att förklara den ökande ojämlikheten i många västländer tenderar att fokusera på att förklara en ökad lönespridning, men i Sverige har lönespridningen inte ökat. Roine (2016) ger en översikt över teorier om samspelet mellan teknik, utbildning och arbetsmarknadsutfall. Se även Roine (2019).

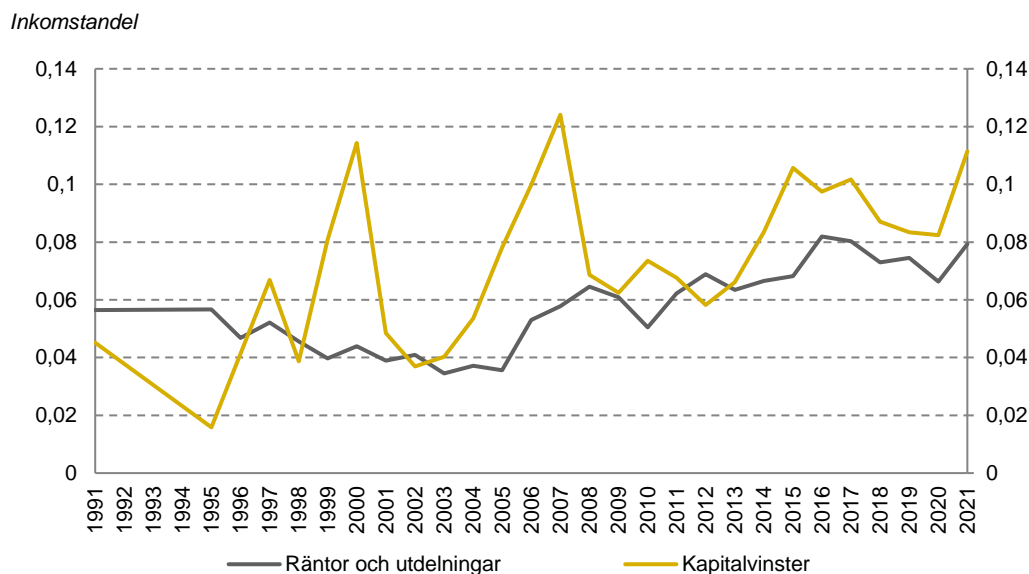
inkomstsammansättningen för tre grupper – P1–P90, P91–P99 och P99–P100 – har förändrats sedan år 1995. Det framgår tydligt av figuren att kapitalinkomster har kommit att spela en allt större roll, särskilt i den allra översta gruppen. Att skalan är uttryckt i absoluta tal gör att det vid första anblicken kan verka som om det i stort sett inte har hänt något nedanför den översta procenten. Så är dock inte fallet. Den (procentuella) tillväxten för kapitalinkomsterna i den översta decilgruppen (minus den översta procenten) är också mycket större än tillväxten för arbetsinkomsterna. I gruppen P91–P99 har ränte- och utdelningsinkomsterna blivit ungefär 3,5 gånger större medan de realiserade kapitalvinsterna har blivit ungefär 7 gånger större, samtidigt som arbetsinkomsterna har blivit 1,9 gånger större. Motsvarande tal för gruppen P99–P100 är 5,8 respektive 8,6 för kapitalinkomsterna och 1,7 för arbetsinkomsterna. Den dramatiska ökningen på toppen beror alltså dels på en något starkare tillväxt där för de kapitalrelaterade inkomstkomponenterna, dels på den sneda fördelningen av kapitalinkomsterna.

4.4 Kapitalinkomsternas utveckling

Med tanke på hur stor betydelse kapitalinkomstillväxten har för förklaringen till den övergripande ojämlikhetsutvecklingen i Sverige och i synnerhet utvecklingen längst upp i fördelningen, framstår det som avgörande att få en bättre förståelse för vad som har hänt. En första generell omständighet som vi redan har varit inne på är att kapitalinkomsterna har ökat sin andel av de totala (faktor)inkomsterna. Den ökningen beror både på en stigande men volatil trend för realiserade kapitalvinster och på en ökad roll för ränte- och utdelningsinkomster, särskilt efter ungefär år 2005, såsom framgår av figur 4.6. På 1990-talet stod dessa båda komponenter (kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster) tillsammans för mindre än 10 procent av faktorinkomsterna före skatt, men sedan år 2005 har de utgjort mer än 15 procent.⁴³

Större delen av dessa inkomster går till de tio procenten med högst inkomster totalt sett. Som andel av den disponibla inkomsten i den översta decilgruppen har kapitalinkomsterna gått från 20 procent på 1990-talet till klart över 40 procent det senaste decenniet. Kapitalinkomsterna i sig är mycket ojämnt fördelade över befolkningen. År 2019 var Ginikoefficienten för enbart kapitalinkomst 0,961 om man utgår från hela befolkningen över 20 års ålder och 0,936 även om man begränsar sig till personer med positiva kapitalinkomster. Omkring 56 procent av alla kapitalinkomster går till den översta procenten (i kapitalinkomstfördelningen), 69 procent går till de båda översta procenten och 94 procent går till de 10 översta procenten (Statistikmyndigheten SCB, 2021).

⁴³ Man skulle dock också kunna notera att denna ökning av kapitalinkomsterna inte framgår lika tydligt av de svenska nationalräkenskaperna. Löneandelen, beräknad som summan av arbetskraftskostnaderna delad med (netto)nationalinkomsten, visar ingen tydlig trend sedan år 1960 och har ökat sedan 1990-talet (se Björklund & Waldenström 2021, s. 15, fotnot 23). Dessutom har andra forskare observerat en motsatt trend, även i ett bredare internationellt sammanhang (Karabarbounis & Neiman, 2014).

Figur 4.6 Kapitalinkomst och realiserad kapitalvinst som andel av total faktorinkomst

Not: Den totala primärinkomsten består av lön + inkomst av näringsverksamhet + räntor och aktieutdelningar + realiserade kapitalvinster. Figuren visar utvecklingen under perioden 1991–2021 för två kapitalinkomsttypers andel av den totala primära inkomsten. Källa: SCB.

När det gäller att tolka förändringar i ojämlikhet som härrör från kapitalinkomster, finns det ett antal välkända utmaningar. Många av dem har vi redan diskuterat i kapitel 3 ovan, däribland problem med underrapportering och med att inkomster av skatteskal omklassificeras från arbetstill företagsinkomster. Såvitt avser det förstnämnda bestäms effekten på vad den officiella ojämlikhetsstatistiken visar av hur mätfelet är fördelat. Enkelt uttryckt gäller att om underrapporteringen är mer omfattande i den nedre delen av fördelningen än högre upp, kommer vi att överskatta inkomstojämlikheten. Är det tvärtom, underskattar vi den i stället. Om omklassificering av inkomster är (proportionellt sett) lika vanligt över hela distributionen, kan vi visserligen missbedöma inkomstnivåerna, men vår bild av fördelningen snedvrids inte. Till detta ska läggas att för att någondera av dessa effekter ska få inverkan på trenden, måste den relativa betydelsen av underrapporteringen över fördelningen förändras. Naturligtvis ligger det i sakens natur att det är svårt att säga hur det förhåller sig med den saken, men rent generellt kan vi i alla fall inte se något skäl att tro att kapitalinkomsternas ökande betydelse skulle kunna hänföras till systematiska trender där underrapportering blir allt vanligare i den nedre delen av fördelningen. Det är snarare (som vi har diskuterat i kapitel 3) motsatsen som förefaller mer sannolik, särskilt om man beaktar gränsöverskridande skattefusk.

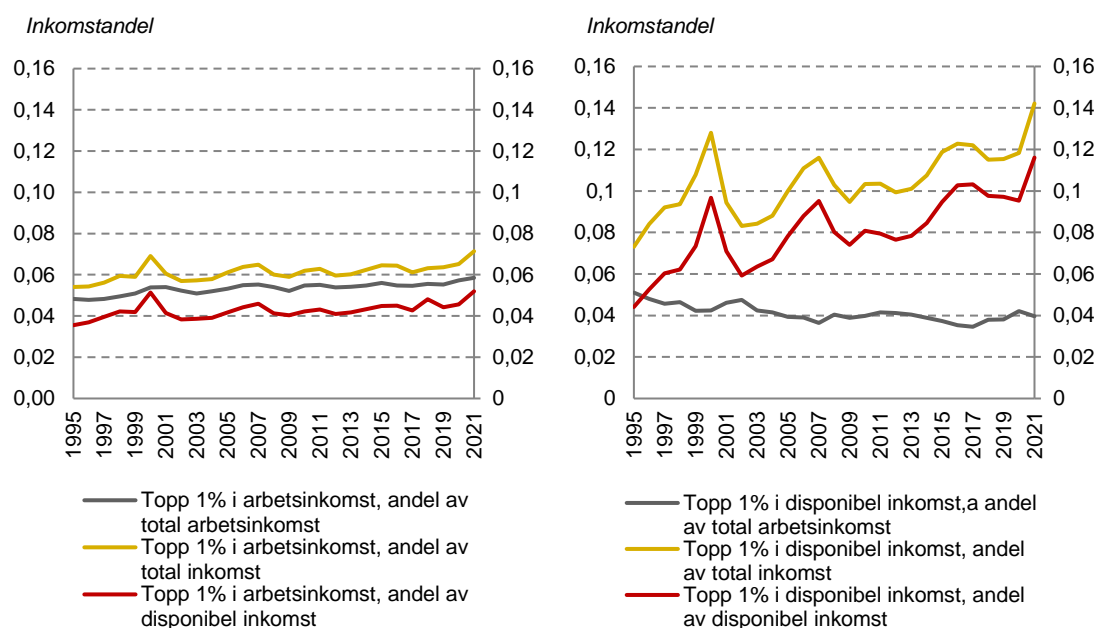
4.5 Skillnader mellan olika grupper i toppen

En viktig fråga som ofta förbises i diskussioner om den stora ökningen av den översta procentens andel av inkomsterna har att göra med vem det egentligen är som tillhör den gruppen. När det gäller realiserade kapitalvinster är det i synnerhet välkänt att sådana inkomster brukar inflyta med oregelbundna mellanrum – och ofta mycket långa mellanrum för vissa typer av tillgångar, exempelvis bostäder. Detta betyder att en individ kan hamna i toppgruppen i samband med en försäljning utan att detta avspeglar hans långsiktiga inkomstnivå. Sammantaget kan detta göra att toppgruppens andel av inkomsterna framstår som större än den egentligen är. Som vi har nämnt i

kapitel 3 ovan, har Roine & Waldenström (2011) studerat detta noga genom att bland annat rangordna individer utifrån deras inkomster under längre perioder, eller rangordna dem utan hänsyn till realiserade kapitalvinster och sedan lägga till dessa inkomster (dvs. utesluta individer som finns med i toppen enbart på grund av att de har gjort realiserade kapitalvinster). De fann att den officiella statistiken faktiskt innebär en överskattning av inkomstandelarna när man tar med kapitalvinster i beräkningarna. Boschini m.fl. (2020) har bekräftat detta resultat för en längre tidsperiod. Detta får dock inte tolkas så, att effekten försvinner helt. Även om man ”jämnade ut” de realiserade kapitalvinsterna genom att på lämpligt sätt fördela dem på olika år, skulle ojämlikheten med största sannolikhet framstå som större om de beaktades än om de inte beaktades. En annan viktig sak att påpeka är att realiserade kapitalvinster visserligen är betydelsefulla men att det också finns andra typer av kapitalinkomster. Som framgår av figur 4.6 har även ränte- och utdelningsinkomsterna ökat över tid. Dessa är mindre föränderliga än de realiserade kapitalvinsterna, och dessutom utgör de ett inkomstflöde som man kan få utan att behöva sälja den underliggande tillgången (vilket betyder att flödet kan fortsätta även under kommande perioder).

En annan fråga som har samband med rangordning utifrån inkomster från olika källor har att göra med vad rangordningen baseras på. Många politiska debatter bygger på antagandet att man kan behandla ”de rika” som en samlad grupp och att olika politiska åtgärder skulle påverka olika delar av inkomstflödet till den gruppen. Så är dock i allmänhet inte fallet. I figur 4.7 visas till höger olika inkomstandelar för den översta procenten i fördelningen *avseende disponibel inkomst* och till vänster olika inkomstandelar för den översta procenten i fördelningen *avseende arbetsinkomst*. För fördelningen *avseende disponibel inkomst* (till höger) ser vi ett numera välkänt mönster med ökande andelar av både bruttoinkomst och disponibel inkomst. Däremot har de som ligger högst i den fördelningen inte ökat sin andel av arbetsinkomsterna. Tvärtom tycks det motsatta verka vara fallet. Den andel av arbetsinkomsterna som går till den översta procenten i *disponibel inkomst* har alltså minskat över tid.

Om vi i stället betraktar det vänstra diagrammet, som visar inkomstutvecklingen för den översta procenten i fördelningen *avseende arbetsinkomst*, ser vi en mycket annorlunda övergripande utveckling. Den översta procenten i fråga om *disponibel inkomst* har mer än fördubblat sin andel av den totala inkomsten, men den översta procenten i fråga om *arbetsinkomst* har bara ökat sin andel av den totala inkomsten med ungefär 10 procent – och så är fallet även om vi studerar deras andelar inbegripet kapitalinkomster. Detta illustrerar problemet med att diskutera utvecklingen för ”de rika” utan att närmare ange vilka som ingår i den gruppen. Med andra ord är det inte någon bra idé att utgå från att de individer som tillhör den översta procenten i fördelningen *avseende arbetsinkomst* och de individer som tillhör den översta procenten i fördelningen *avseende disponibel inkomst* är samma personer.

Figur 4.7 Inkomstandelar för olika toppgrupper i Sverige

Not: Vilka som ingår i den översta procenten bygger i det högra diagrammet på fördelningen i fråga om disponibel inkomst och i det vänstra diagrammet på fördelningen i fråga om arbetsinkomst. I båda fallen visas andelen av den totala arbetsinkomsten, av den totala inkomsten och av den totala disponibla inkomsten.

Källa: Egna beräkningar baserade på uppgifter från SCB. Tack till Johan Lindberg på SCB för att han har tillhandahållit data.

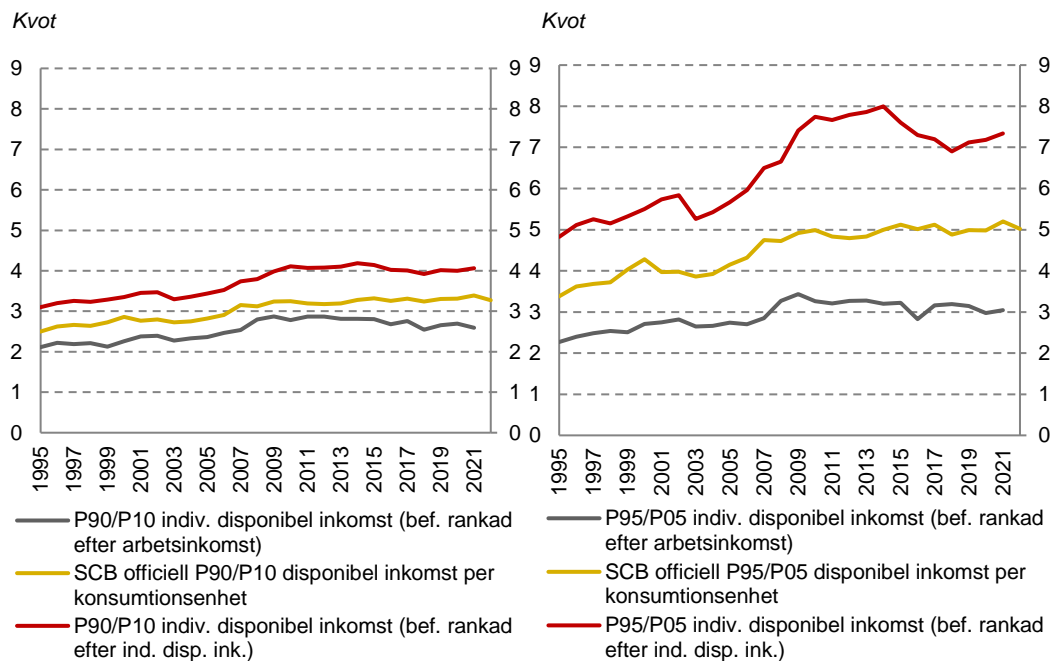
Detta exempel illustrerar hur viktigt det är att vara uppmärksam både på hur inkomsterna fördelar sig mellan olika inkomstslag och på vilken toppgrupp det är som åsyftas. Som vi tidigare har konstaterat är den ökande ojämlikheten inte en följd av ökande arbetsinkomstspridning, och inkomstandelarna för dem som har allra högst arbetsinkomster har inte heller förändrats särskilt mycket under de senaste decennierna – inte ens om man tar med deras kapitalinkomster i beräkningarna.

4.6 Skillnader mellan olika platser i rangordningen inom den övergripande fördelningen

Vi kan naturligtvis studera skillnader för olika placeringar inte bara i toppen utan också i övriga delar av fördelningen. Detta är ännu ett sätt att försöka analysera de många tänkbara underliggande förändringar som tillsammans har resulterat i den övergripande ökningen av ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst som går att skönja sedan 1990-talet. I figur 4.8 ligger fokus på hur två percentilkvoter – P90/P10 till vänster och P95/P05 till höger – har utvecklats när befolkningen rangordnas på tre olika sätt. Ett av sätten, som motsvaras av de blå linjerna, baseras på samtliga individer med positiv arbetsinkomst (omkring 5,4 miljoner individer år 2021) medan ett annat, som motsvaras av de gröna linjerna, baseras på samtliga vuxna med positiv disponibel inkomst (omkring 7,9 miljoner individer år 2021). Som referens visas även SCB:s officiella motsvarande percentilkvoter för justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard) avseende hela befolkningen, med röda linjer i figuren. Om vi börjar med de blå linjerna, framgår det tydligt att skillnaderna i disponibel inkomst mellan hög- och låginkomsttagare är mindre inom den förvärvsarbetande befolkningen än i de båda andra – bredare – grupperna. Dessutom kan vi se att skillnaderna mellan

hög- och låginkomsttagare i den förstnämnda gruppen har minskat sedan åren 2008–2009. Rangordningen utifrån disponibel inkomst av den bredare vuxna befolkningen (de gula linjerna) visar på större skillnader, men även där står det klart att ojämlikheten (mätt på detta sätt) inte har ökat sedan finanskrisen.

Figur 4.8 Percentilkvoter för olika placeringar i fördelningen avseende disponibel inkomst

Not: Percentilkvoter för olika populationer, rangordnade efter olika typer av inkomst: samtliga vuxna (20+) med positiv arbetsinkomst (ILONT>0) och samtliga vuxna (20+) med positiv individuell disponibel inkomst (CDISP04>0) samt SCB:s motsvarande officiella serie för justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard).

Källa: Egna beräkningar baserade på uppgifter från SCB. Tack till Johan Lindberg på SCB för att han har tillhandahållit data.

Detta illustrerar två viktiga saker. Den första är att man inte kan yttra sig om hur inkomstjämligheten har utvecklats utan att tydligt ange vilket inkomstbegrepp man syftar på och vilken befolkningsgrupp man utgår från. Den andra – som är mer konkret – är att inkomstjämligheten inte har ökat under de senaste 15 åren utan faktiskt har minskat något bland förvärvsarbetande personer. Så är fallet även om man inte bara beaktar de förvärvsarbetandes arbetsinkomster utan tar hänsyn till hela deras disponibla inkomster.

4.7 Sammanfattning av inkomstjämlighetsutvecklingen i Sverige åren 1990–2021

Vår övergripande slutsats är att ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst har ökat i Sverige sedan 1990-talet. Huruvida dagens ojämlikhetsnivå är att anse som ”hög” beror på vad man jämför med. Ojämlikheten enligt den officiella statistiken har onekligen ökat väsentligt jämfört med de flesta andra OECD-länder, men från ett lågt utgångsläge. När det gäller inkomstfördelningen ser Sverige av i dag mer ut som ett genomsnittligt europeiskt land än som det ”jämlighetsundantag” som landet (jämför sina nordiska grannar) utgjorde omkring år 1980.

Hur stor ökningen har varit beror också på hur man hanterar och tolkar kapitalinkomster. Om man helt bortser från sådana inkomster, har Ginikoefficienten sedan 1990-talet bara ökat från

omkring 0,22 till mellan 0,24 och 0,25. Om man däremot räknar med alla kapitalinkomster, inbegripet realiserade kapitalvinster, handlar det i stället om en ökning från omkring 0,23 till mellan 0,31 och 0,33. Huruvida Ginikoefficienten har gått upp 2–3 punkter eller 8–10 punkter beror alltså på hur man behandlar kapitalinkomster. I det sistnämnda fallet är lite mindre än hälften av ökningen att hänföra till kapitalinkomster i form av ränta och aktieutdelningar. Även om en del av dessa inkomster troligen beror på omklassificering (och alltså egentligen borde betraktas som arbetsinkomster), ter det sig sannolikt att de har ökat ojämlikheten. Besvärligare är det med realiserade kapitalvinster. Vid jämförelser med många andra länder bör kapitalinkomster av det slaget utan tvivel bortses från av det enkla skälet att de inte avspeglas i dessa länders statistik. Men samtidigt deklarerar det varje år hundratals miljarder kronor i realiserade kapitalvinster, så det är inte problemfritt att strunta i dem heller. De analyser av olika slag som har gjorts tyder på att man nästan säkert överskattar ojämlikheten om man tar med realiserade kapitalvinster i den årliga statistik som bygger på ögonblicksbilder, både på grund av att de kommer ”i klump” och på grund av att rapporteringen sker i nominella i stället för reala termer. Det är dock lika rimligt att anta att man underskattar ökningen i ojämlikhet om man helt låter bli att beakta realiserade kapitalvinster. Dessa är nämligen inte jämnt fördelade i befolkningen utan vanligare högre upp i fördelningen.

Kapitalinkomster har stor påverkan på vad som händer med övergripande mått som Ginikoefficienten och i synnerhet på inkomstandelarna för dem som har allra högst inkomster, men de står ändå för en mycket liten andel av de allra flestas inkomster. Om man bortser från alla kapitalinkomster ökade inkomstojämlikheten ungefär fram till finanskriserna åren 2008–2009 men har sedan dess varit påtagligt stabil. Mot bakgrund av händelser som det stora inflödet av migranter kring år 2015 och den nyligen inträffade covid 19-pandemin är detta anmärkningsvärt. Fattighetsmått ger samma bild: fattigdomen ökade fram till ungefär år 2010 men har sedan varit mer stabil. Hur ska vi då förstå den utveckling som framträder när vi bortser från kapitalinkomster? Vid det här laget torde det stå klart att den disponibla inkomsten påverkas av en rad olika faktorer som samspelar med varandra: löner och arbetsmarknadsutfall, skatter och transfereringar liksom hushållsomständigheter. Att avgöra exakt hur alla förändringar i fråga om alla dessa faktorer påverkar den övergripande ojämlikheten är en svår uppgift som vi överlåter på framtida forskning. Men det finns ändå vissa slutsatser som vi definitivt kan dra. För det första har arbetsinkomsterna blivit *mer jämlikt* fördelade sedan mitten av 1990-talet. Ojämlikheten i Sverige beror inte på att inkomstklyftorna mellan hög- och lågbetalda arbetstagare har vidgats – i själva verket har klyftorna i stället krympt. Inkomsterna på den svenska arbetsmarknaden är mer jämlikt fördelade än de var för trettio år sedan. För det andra har skillnaden i disponibel inkomst mellan dem som förvärvsarbetar och dem som inte gör det blivit större.⁴⁴ Man skulle kunna förvänta sig att detta skulle ha ökat ojämlikheten, med tanke på att det finns fler arbetslösa i den nedre halvan av inkomstfördelningen, men vi kan inte se några tecken på detta såvitt avser den övergripande ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst. Detta hindrar dock inte att inkomstklyftan mellan en individ som inte kan förvärvsarbete och en som förvärvsarbetar har vuxit. Man kan spekulera om att ökade incitament att arbeta har lett till ett ökat arbetskraftsdeltagande och om att antalet

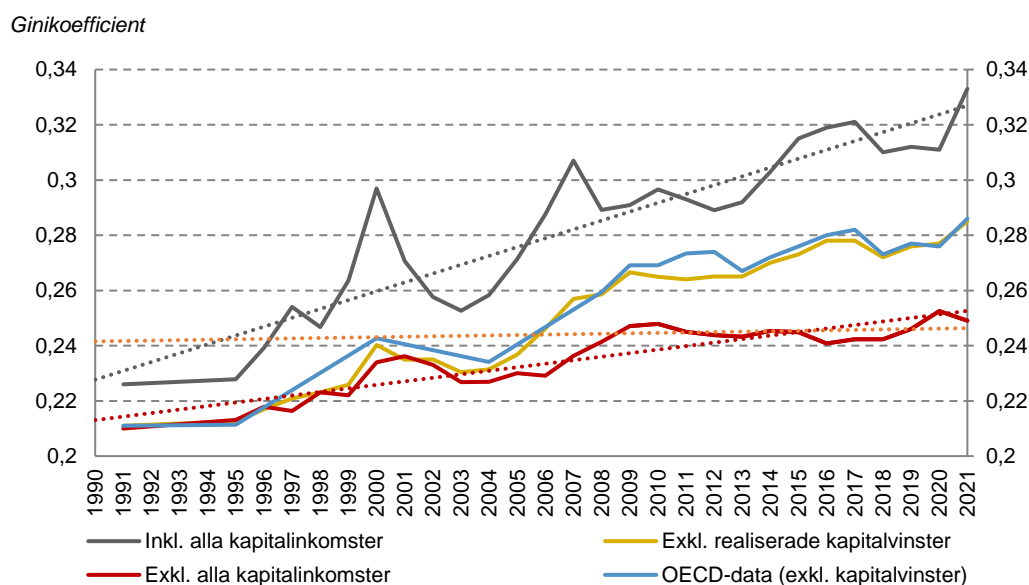
⁴⁴ Beräkningar av ersättningsgraden – kvoten mellan disponibel inkomst när man inte förvärvsarbetar och disponibel inkomst när man förvärvsarbetar – har bland annat gjorts i SOU 2019:65, *Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande*, och i Prop. 2022/23:100, bilaga 2, *Fördelningspolitisk redogörelse 2023*. Laun & Palme (2019) studerade äldre arbetstagares incitament att fortsätta arbeta i stället för att gå i pension och visade att det ökade arbetskraftsdeltagandet bland äldre delvis kan förklaras av sådana incitament men sannolikt också påverkas av andra faktorer såsom förbättrad hälsa.

arbetade timmar har ökat i särskilt hög grad bland låginkomsttagare, men detta är något som behöver studeras närmare.⁴⁵

Figur 4.9 sammanfattar de övergripande trenderna och illustrerar dessutom olika tolkningar av vad som har hänt med inkomstjämligheten i Sverige. Huvudpunkterna från resonemanget ovan återges: att det är svårt att inte se en långsiktig ökning om man börjar på 1990-talet, att det gör enorm skillnad hur man behandlar kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster, och att ökningen efter år 2010 är tämligen blygsam, i det närmaste obefintlig om man helt bortser från kapitalinkomster. Här skulle man också kunna tillägga att om vi bortser från dem allra högst upp i fördelningen, har det i stort sett inte skett någon förändring efter år 2010 (figur 4.4 ovan).⁴⁶

Kort sagt finns det ett antal aspekter på ojämlikhetsutvecklingen i Sverige som fortfarande är omstridda i den allmänna debatten. Detta beror mestadels på skillnader i fråga om val av utgångspunkt (jämförelseår) och behandling av kapitalinkomster.

Figur 4.9 Ojämlikhetsutvecklingen och dess olika tolkningar

Not: Ginikoefficienten har beräknats för justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard) på tre olika sätt: inklusive alla kapitalinkomster, exklusive realiserade kapitalvinster och exklusive alla kapitalinkomster. De streckade linjerna är ändringskvoten för Ginikoefficienten inklusive alla kapitalinkomster (grå), exklusive alla kapitalinkomster (röd) och exklusive alla kapitalinkomster under perioden 2009–2021 (orange).

Källa: Finansdepartementet.

⁴⁵ Både Friedrich m.fl. (2022) och *Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande* anger detta som en tänkbar möjlighet.

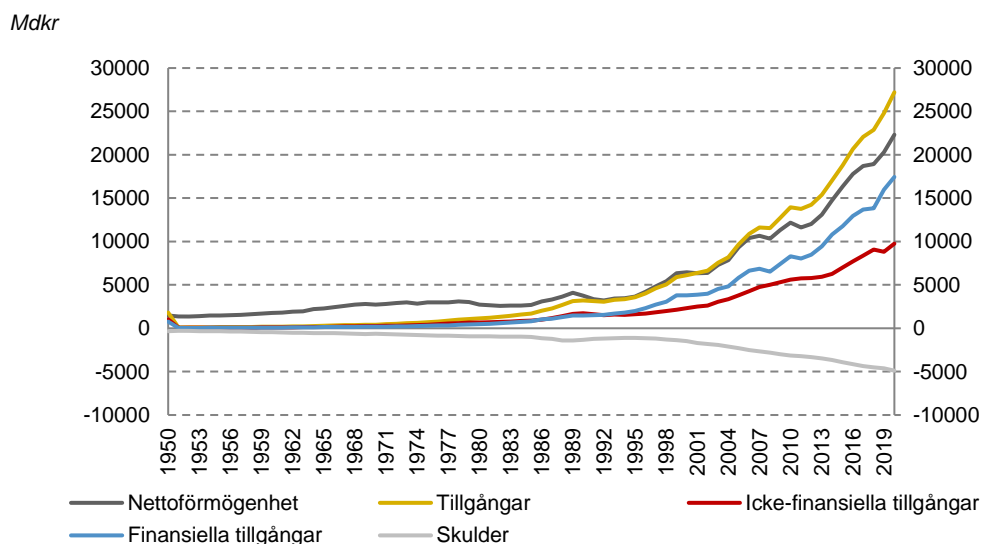
⁴⁶ Här kan man i förbigående notera att det är intressant att ojämlikheten inte har ökat efter år 2010 med tanke på att detta är en period då det kom väldigt många flyktingar till Sverige – framför allt år 2015. I vissa debatter kopplas invandring och ökande ojämlikhet samman som om det vore uppenbart att det ena orsakar det andra, men utvecklingen i Sverige under den aktuella perioden ger alltså åtminstone indikationer på att så inte är fallet.

5 Vad vi *inte* vet om ojämlikheten i Sverige i dag

Våra detaljerade illustrationer och analyser av olika aspekter av hur ojämlikheten har förändrats i Sverige kan ge intrycket att vi har en tydlig bild av utvecklingen, men det finns ett antal andra dimensioner som aktualiserar väsentliga frågor. Dessa har kopplingar till de båda centrala aspekter som förefaller driva mycket av den utveckling som vi har sett ovan, nämligen kapitalinkomsternas allt viktigare roll och de allra högsta inkomsternas utveckling.

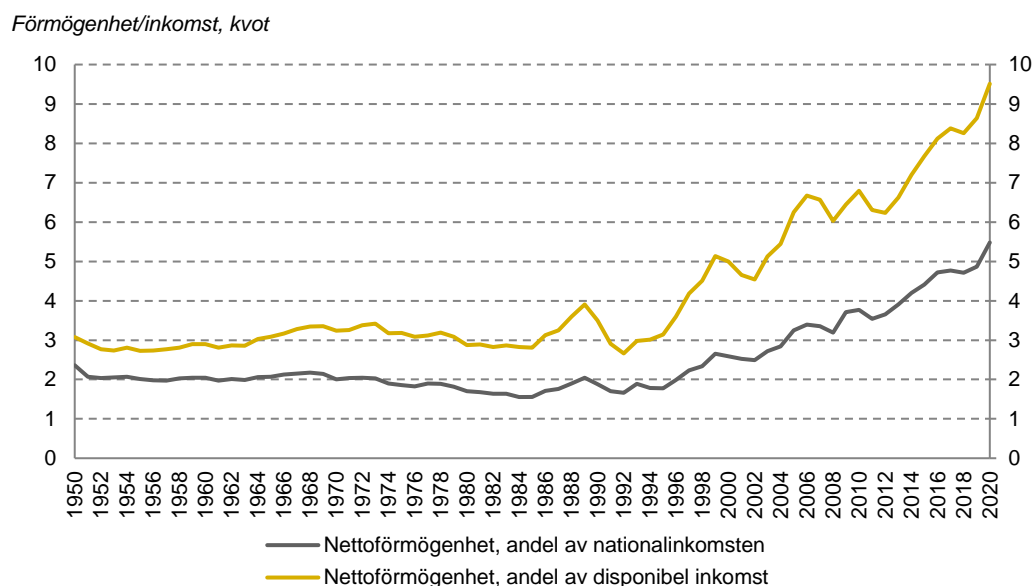
Som vi påpekade i kapitel 2 innefattar en korrekt definition av ”inkomst” både flödet av ”ny” inkomst och förändringen i värdet av ”sparade tillgångar”. Tillsammans motsvarar de möjligheterna att ”konsumera”. Om man tjänar mindre en viss period men ens besparingar samtidigt ökar i värde, sker det inte nödvändigtvis någon förändring i ens konsumtionsmöjligheter. Och motsatt gäller att en större inkomst under en viss period som man måste ta med i sin budget inför framtiden inte ger någon korrekt avspeglning av konsumtionsmöjligheterna under den perioden.⁴⁷ För att kunna bedöma den faktiska utvecklingen och fördelningen av inkomsterna måste vi följa både inkomstflödet och förändringen i tillgångarnas (eller förmögenhetens) värde efter avdrag för skulder. Figur 5.1 illustrerar varför det framstår som viktigt att ta med förmögenhetsfördelningen i beräkningarna för att få en bättre bild av ojämlikhetsutvecklingen i Sverige sedan 1990-talet. Som tydligt syns i figuren har nettoförmögenheterna helt enkelt vuxit mycket snabbare än de gjorde innan dess, och framför allt har de vuxit mycket snabbare än inkomsterna (enligt nationalräkenskapernas definition). Figur 5.2 illustrerar det sistnämnda förhållandet. Kvoten mellan privat förmögenhet per vuxen och nationalinkomst per vuxen var förhållandevis stabil (minskade något) 1950–1990 men har stadigt ökat sedan år 1995.

Figur 5.1 Utveckling av den totala förmögenheten i Sverige åren 1950–2020

Källa: Officiell svensk balansräkningsstatistik ("Balansräkningar enligt ENS2010") från SCB samt egna beräkningar baserade på data från Swedish National Wealth Database (SNWD), Waldenström (2017), data uppdaterade fram till år 2020.

⁴⁷ Detta är själva kärnan i Milton Friedmans berömda hypotes om permanent inkomst (som han lade fram i *A Theory of the Consumption Function*, 1957).

Figur 5.2 Kvoten mellan privat förmögenhet per vuxen och nationalinkomst per vuxen i Sverige åren 1950–2020

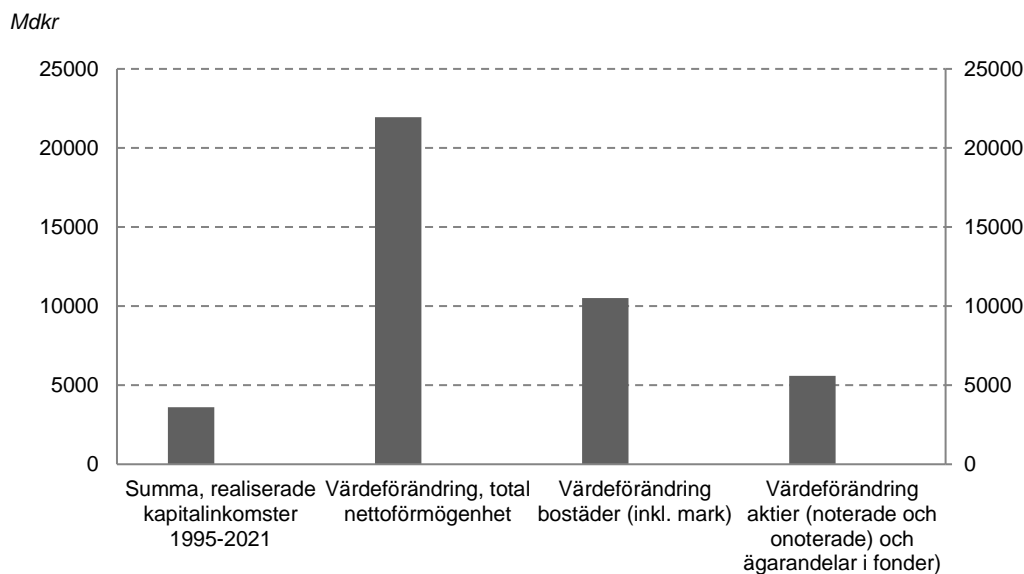
Källa: Officiell svensk balansräkningsstatistik ("Balansräkningar enligt ENS2010") från SCB samt egna beräkningar baserade på data från Swedish National Wealth Database (SNWD), Waldenström (2017), data uppdaterade fram till år 2020.

Den här utvecklingen förefaller ligga väl i linje med att kapitalinkomsterna har fått en allt större betydelse för den observerade inkomstjämligheten. Frågan är dock om det förhållandet avspeglas fullt ut i vad vi mäter som kapitalinkomster. Detta är naturligtvis väldigt svårt att veta, eftersom vi inte har statistik över hur den aktuella förmögenheten är fördelad på individnivå, men redan ganska grovt tillyxade beräkningar tyder i alla fall på att det är osannolikt att vi har fångat in hela ökningen i förmögenheternas betydelse.

Ett första exempel på en sådan beräkning som ger vid handen att vissa värden inte avspeglas ges av att man jämför summan av alla beskattade realiserade kapitalvinster under perioden 1995–2021 med tillväxten i tillgångarnas värde under samma period. Figur 5.3 visar resultatet av en sådan jämförelse: summan av alla realiserade kapitalvinster under perioden uppgår till 3 600 miljarder kronor medan förändringen i nettoförmögenhet under samma period är 22 000 miljarder kronor (båda i 2021 års priser). Noteras bör dock att tillväxten i den privata sektorns förmögenhet naturligtvis till stor del har skett i tillgångar som inte går att sälja direkt på ett sådant sätt att vinsten avspeglas i individernas självdeklarationer. Ser vi i stället närmare bara på några få förmögenhetskomponenter, nämligen dels bostäder (inbegripet bostadsrätter och markvärden), dels aktier och fondandelar, finner vi att enbart dessa har ökat i värde med 10 500 miljarder kronor respektive 5 596 miljarder kronor.⁴⁸

⁴⁸ Den sammanlagda nettoförmögenheten är posten "nettoförmögenhet" (B90) i balansräkningstabellerna. Summan för bostäder består av posten "bostäder" (AN111) plus posten "mark under bostäder" (AN2111A) plus posten "bostadsrättsandelar" (AFA519A). Summan för aktie- och fondförmögenhet består av posten "noterade aktier" (AFA511) plus posten "onoterade aktier" (AFA512) plus posten "fondandelar" (AFA52) men innefattar däremot inte posten "försäkrings- och pensionssparande" (AFA6), som har ökat med ungefär 6 427 miljarder kronor.

Figur 5.3 Aggregerade realiserade kapitalvinster åren 1995–2021 i förhållande till nettoförmögenhetstillväxten för vissa tillgångsklasser åren 1995–2021

Källa: Egna beräkningar baserade på officiell svensk nationalförmögenhetsstatistik från SCB.

Man kan också betrakta det här utifrån antagandet att ett förmögenhetsinnehav genererar en viss genomsnittlig procentuell avkastning under varje period. Då är följande ett möjligt tankeexperiment: Anta att en person vill hålla realvärdet av sitt förmögenhetsbestånd konstant från ett år till nästa. Hur mycket pengar kan då personen som mest konsumera för och ändå uppnå det målet? (Kom ihåg att ”inkomst” definieras som möjligheter till konsumtion utan att nettoförmögenheten ändras.) Så här kan man naturligtvis inte utan vidare resonera för många år i rad, med tanke på att eventuell tillväxt till viss del kan vara en konsekvens av att personen *inte konsumerar* utan i stället använder kapitalet på ett produktivt sätt i syfte att få avkastning, men resonemanget ger ändå en antydning om hur betydelsefulla förmögenheterna kan tänkas vara i sammanhanget. *Ökningen* av nettoförmögenheten mellan åren 2020 och 2021 var exempelvis ungefär 3 500 miljarder kronor. Det är mer än den sammanlagda bruttoinkomsten för hela befolkningen samma år. Att veta hur ett så stort värde fördelar sig över befolkningen lär rimligen vara viktigt för att man ska kunna bedöma den övergripande ekonomiska ojämlikheten.

Hittills har vi bara betraktat förmögenhet och inkomst från förmögenhet under olika antaganden. Det verkar stå klart att svenskarna i genomsnitt är mycket rikare än vad inkomststatistiken ensam ger vid handen. Förmögenheterna har vuxit snabbare än inkomsterna – trots att även skulderna har ökat. Frågan är bara hur detta påverkar de ekonomiska resursernas fördelning.

I teorin beror svaret på hur förmögenhet omvandlas till individuell inkomst, på hur koncentrerad förmögenheten är och på hur förhållandet mellan inkomst från förmögenhet och övriga former av inkomst ser ut.⁴⁹ I praktiken är det korta svaret att vi inte vet säkert, eftersom vi inte har statistik över individernas tillgångar och skulder. Vi vet att den totala förmögenheten har vuxit, vi vet att skulderna också har vuxit, och vi vet att det inbördes förhållandet är bra i så måtto att tillgångarnas värde har ökat mycket mer än skulderna, men vi vet inte hur fördelningen ser ut på individnivå.

⁴⁹ Det finns en omfattande litteratur i den här frågan som går ända tillbaka till David Ricardo. Se t.ex. Milanovic (2017) för en översikt.

Det här är ett stort hinder för både politiken och forskningen på många områden. Just nu är det exempelvis mycket fokus på inflationen och räntorna. En central politisk fråga i det sammanhanget är hur känsliga de enskilda hushållen är för räntehöjningar. Svaret är att det bland annat beror på deras disponibla inkomst men att deras nettoförmögenhet (och den form som denna uppträder i) är lika betydelsefull. En ung familj som har relativt hög disponibel inkomst men även stora bostadslån (och har större delen av sin nettoförmögenhet bunden i sin bostad) kan vara mycket räntekänslig medan ett äldre par som har ganska låg disponibel inkomst men bor i ett hus utan lån kan ha mycket lägre känslighet. Avsaknaden av information om hur vanliga dessa och andra fall är kan leda till felaktiga politiska beslut på en rad områden, och vissa av dem kan tänkas hota den finansiella stabiliteten. Dessutom kan sådana felaktiga beslut inverka på frågor som rör fattigdom och välbefinnande. Björklund (2023) visar till exempel hur den omständigheten att många äldre äger sina bostäder kan göra att vi får en felaktig bild av fattigdomen bland pensionärer.

Det finns många områden där både politiken och forskningen skulle kunna ha stor nytta av tillgångs- och skuldstatistik på individnivå. Utredningen om statistik över hushållens tillgångar och skulder har i sitt betänkande (SOU 2022:51) föreslagit att det ska skapas ett register över sådan information. I betänkandet görs en grundlig genomgång av alla för- och nackdelar med ett sådant register, och slutsatsen blir att informationens betydelse klart överväger de kostnader och risker som har anförts. Sedan förslaget lades fram har det fått starkt stöd av en lång rad akademiska forskare och experter på området liksom av institutioner som Riksbanken och Finansinspektionen – och även av Finanspolitiska rådet. Vi vill här bara passa på att än en gång framhålla hur viktigt det är att se till att sådan information blir tillgänglig.⁵⁰

Utan att veta hur fördelningen ser ut kan vi bara göra några påpekanden på grundval av äldre statistik och statistik från andra länder. Ett mycket välbelagt forskningsresultat är att förmögenhet brukar vara mer ojämnt fördelad än inkomst. Om förmögenhetens relativa betydelse ökar, betyder detta därför nästan säkert att den övergripande ekonomiska ojämlikheten ökar mer än vad som avspeglas i inkomstojämlikhetsstatistiken. Men hur mycket mer? Om vi bara betraktar icke-börsnoterade aktier och utgår från att den årliga avkastningen på dem är 5 procent, får vi för år 2021 en sammanlagd avkastning på 133 miljarder kronor. Gör vi samma antagande för börsnoterade aktier och fondandelar, landar vi på 314 miljarder kronor. Den sammanlagda bruttointkomsten för den översta procenten år 2021 var 231 miljarder kronor. Av detta utgjordes ungefär en tredjedel av arbetsinkomster, en tredjedel av kapitalinkomster och en tredjedel av realiserade kapitalvinster. Med tanke på vad vi vet om hur ägandet av finansiella tillgångar (och i synnerhet onoterade aktier) är koncentrerat till de översta grupperna, är det mycket svårt att tänka sig att dessa grupper inte skulle ha betydande belopp i form av balanserade vinstmedel i bolag. Norsk statistik tyder på att den översta procentens andel av inkomsterna ökar med ungefär 5 procentenheter om man beaktar balanserade vinstmedel i fåmansbolag. Utifrån samma antagande för Sveriges del skulle den översta procentens andel av inkomsterna öka med ungefär en tredjedel – från 10 till 15 procent.

⁵⁰ Förslaget och kommentarerna om betydelsen av sådan statistik finns här: <https://www.regeringen.se/remisser/2022/12/remiss-av-sou-202251-en-ny-statistik-over-hushallens-tillgangar-och-skulder/>

Ett annat sätt att tänka kring inverkan är att anta att de underliggande tillgångsinnehaven avspeglas i de observerade kapitalinkomsterna. Den mest elementära slutsatsen blir i så fall att den allra största delen av tillgångarna ägs av individer i den översta decilgruppen i inkomstfördelningen (och att det inom den gruppen är den allra översta procenten som äger det mesta). De observerade kapitalinkomsterna är ju i hög grad koncentrerade till den decilgruppen (vars medlemmar brukar erhålla över 90 procent av kapitalinkomsterna). Om man antar att detta också innebär att 90 procent av ökningen i tillgångsvärden har tillfallit den översta decilgruppen i inkomstfördelningen,⁵¹ skulle detta betyda att den ekonomiska ojämlikheten har ökat när nettoförmögenheten har vuxit snabbare än inkomsterna.

Det är dock tänkbart att ökad kunskap om förmögenhetsfördelningen på individnivå skulle kunna ge en del förvånande resultat som pekar i motsatt riktning. Ett skäl till det är att pensionstillgångarna också har ökat avsevärt. I absoluta tal har höginkomsttagare större pensionstillgångar, men som procentandel av inkomsten kan sådana tillgångar tänkas vara ännu mer betydelsefulla för låg- och medelinkomsttagare.⁵² Överraskande resultat skulle man även kunna tänkas få när det gäller bostadstillgångar. Generationer som kommit in på bostadsmarknaden i en period när fastighetsvärden var låga kan mycket väl ha fått ett betydande bidrag till sin livsinkomst från sin så kallade ”bostadskarriär” medan generationer som träder in på bostadsmarknaden i ett läge när bostadspriser är väldigt höga kan få en motsatt effekt. Sådana effekter kan ha stor betydelse för inkomstfördelning mellan generationer. Bostadstillgångar kan också få effekter på inkomstöverföring mellan generationer. Det finns med andra ord mycket som man kan spekulera om, men vad vi verkligen behöver är bättre statistik så att vi kan studera dessa viktiga frågor.

⁵¹ Som har påpekats tidigare, är detta troligen inte något särskilt lämpligt antagande, eftersom det är mindre sannolikt att de tillgångar som ägs av individer längre ned i fördelningen genererar direktavkastning. Pensionstillgångar gör definitivt inte detta, och bostadstillgångar ger inte heller upphov till något flöde av observerbara kapitalinkomster.

⁵² Till exempel har Europeiska centralbanken (ECB) i en nyare studie av förmögenhetsfördelningen i 20 europeiska länder funnit att nettoförmögenheten har ökat stort men att ojämlikheten – mätt som de översta 5 procentens andel av förmögenheterna jämfört med de nedersta 50 procentens andel – faktiskt har minskat något de senaste fem åren. <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2024/html/ecb.pr240108~ae6f7ef287.en.html>

6 Slutsatser

Den här rapporten kan sammanfattas i fyra punkter. För det första står det klart att *ojämlikheten i fråga om disponibel inkomst på hushållsnivå i Sverige har ökat sedan 1990-talet*. Viktigt att notera är att samtliga grupper har upplevt en positiv realinkomstillväxt under den perioden – samtidigt som tillväxten sett till hela perioden har varit högre ju längre upp i inkomstfördelningen man kommer. Under de senaste 15 åren har dock inkomstillväxten varit mycket jämn för samtliga grupper utom för dem allra högst upp, där kapitalinkomster har resulterat i en fortsatt starkare inkomstillväxt. När man analyserar förändringarna i inkomstojämlikhet är det viktigt att lägga märke till att ojämlikheten i fråga om arbetsinkomster *inte* har ökat utan snarare har minskat (åtminstone sedan början av 2000-talet) på grund av att löneojämlikheten har ändrats ytterst lite samtidigt som låginkomsttagarna har ökat antalet arbetade timmar (SOU 2019:65, kapitel 3). I takt med att de sociala trygghetssystemen över tid har blivit mindre generösa har låginkomsttagarnas arbetsinkomstillväxt varit starkare, delvis drivet av fler arbetade timmar vilket är i linje med en högre självförsörjningsgrad (Friedrich m.fl., 2022).

Den kvarstående *oenigheten om omfattningen av den observerade ökningen i inkomstojämlikhet* hänger för det andra samman med *hur man ser på och mäter kapitalinkomster*. Bortser man från realiserade kapitalvinster blir ojämlikhetsökningen inte lika uttalad som om man tar med dem i beräkningarna, men ökningen försvinner inte helt. Tvivel om jämförbarheten i hur kapitalinkomster rapporteras kan potentiellt göra att den ökning som kan observeras i statistiken blir ännu mindre uttalad. Om man jämför den övergripande utvecklingen i fråga om kapitalvärdestillväxt med inkomstflödena och tar hänsyn till vår kunskap om att kapitalinkomster brukar vara mer koncentrerade än andra inkomster, verkar det dock svårt att dra slutsatsen att kapitalinkomster inte alls skulle ha bidragit till att öka ojämlikheten under de senaste trettio åren.

Detta leder oss till den tredje punkten, som handlar om vilken ytterligare statistik vi skulle behöva för att få en mer fullständig bild av den ekonomiska ojämlikheten i Sverige. Som vi har påpekat i kapitel 2, innebär en mer heltäckande definition av ”inkomst” att man räknar in förändringar i hushållens nettoförmögenhet. *Avsaknaden av tillgångs- och skuldstatistik på hushållsnivå framstår som ett betydande hinder* för möjligheterna att analysera ett antal viktiga politiska frågor, däribland för möjligheterna att bedöma förändringen i de ekonomiska resursernas fördelning. Detta är något som har påpekats av akademiska forskare och experter liksom av Riksbanken, Finansinspektionen och Finanspolitiska rådet. Sådan statistik skulle kunna skingra den rådande ovissheten, vilket framstår som särskilt viktigt med tanke på hur kraftig nettoförmögenhetstillväxten har varit de senaste decennierna. Vidare lägger avsaknaden av statistik över aktieäggandet i Sverige en osynlighetsmantel över den faktiska ojämlikheten och det faktiska resursägandet. Ägare till fåmansbolag och skalbolag kan tänkas behålla pengar i bolaget i form av balanserade vinstmedel och dessutom konsumera inom ramen för bolaget. Eftersom statistiken grundar sig på uppgifter om realiserade inkomster på individnivå som hämtas från skatteregister, framstår dessa personers inkomster enligt statistiken då i båda fallen som mindre än de egentligen är.

För det fjärde tillåter vi oss avslutningsvis att spekulera kring vad som skulle hända med den uppmätta ojämlikheten om vi breddade definitionen av ”inkomst” till att inbegripa hushållens nettoförmögenhet, varor och tjänster från det allmänna, balanserade vinstmedel i bolag, oredovisade inkomster osv. – skulle ojämlikheten då visa sig ha ökat mer eller mindre än vad vi

kan observera med hjälp av våra standardmått? Detta är en svår fråga, framför allt på grund av bristen på statistik men också rent begreppsmässigt, närmare bestämt med avseende på vad som ska anses ingå i en individs inkomst. Trots detta kan vi göra vissa allmänna påpekanden och anmärkningar. För det första är det välkänt att om man utökar inkomstbegreppet till att innefatta varor och tjänster som tillhandahålls av det allmänna, minskar detta ojämlikheten avsevärt. Alltså kan vi säga med säkerhet att Ginikoefficienten skulle bli mycket lägre om vi räknade in olika offentliga system som inte brukar beaktas i ojämlikhetsanalyser. Om frågan däremot är hur den komponenten har *förändrats*, vore det svårt att hävda att den sänker ojämlikheten mer i dag än den gjorde på 1990-talet. Övergripande indikatorer på allmänna tjänster, såsom kvoten mellan skatt och BNP och kvoten mellan offentlig konsumtion och BNP, har nämligen sjunkit. Enkelt uttryckt är ojämlikheten med avseende på utökad inkomst (alltså inbegripet konsumtion som subventioneras av det allmänna samt konsumtion in natura av varor och tjänster) lägre än vad standardinkomstmåtten visar, men jämfört med på 1990-talet lär effekten av att använda ett sådant utökat inkomstbegrepp vara oförändrad eller mindre i dag. För det andra vet vi när det gäller nettoförmögenhet 1) att denna är mer ojämlikt fördelad än inkomst, vi vet också 2) att den samlade nettoförmögenheten har vuxit snabbare än inkomsterna, men däremot 3) saknar vi tydliga indikationer på att förmögenhetsfördelningen skulle ha blivit skevare (fast vi vet inte, för det saknas statistik). Som vi har påpekat finns det många olika möjligheter, men utifrån vad vi vet om den övergripande förmögenhetsfördelningen och vad vi kan observera om kapitalinkomsternas koncentration, i kombination med den omständigheten att nettoförmögenheterna har vuxit snabbare än de observerade disponibla inkomsterna, kan vi ändå sluta oss till att det förefaller mer sannolikt att de kombinerade effekterna har *ökat ojämlikheten mer än vad vi kan observera*. Det är dock viktigt att framhålla att vi grundar den här slutsatsen på våra bedömningar snarare än på visshet, eftersom det ju saknas statistik.

Att det saknas statistik ställer till med problem i debatten om den ekonomiska ojämlikheten i samhället. Båda sidor – de som vill tona ned ökningen i ojämlikhet liksom de som vill framhäva den – har gott om utrymme att spekulera om hur utvecklingen egentligen ser ut. Oavsett vad man skulle vilja göra, eller låta bli att göra, med anledning av den ekonomiska ojämlikheten, är detta inte något tillfredsställande underlag för en diskussion.

Referenser

- Aaberge, R. och Langørgen, A. (2006), Measuring the Benefits from Public Services: The Effects of Local Government Spending on the Distribution of Income in Norway, *Review of Income and Wealth*, 52(1), 61–83, doi: 10.1111/j.1475-4991.2006.00176.x.
- Aaberge, R., Bhuller, M., Langørgen, A. och Mogstad, M. (2010), The Distributional Impact of Public Services when Needs Differ, *Journal of Public Economics*, 94(9–10), 549–562, doi:
- Aaberge, R., Langørgen, A. och Lindgren, P. (2010), “The Impact of Basic Public Services on the Distribution of Income in European Countries”, in Atkinson, A. B. and Marlier, E. (red.), *Income and Living Conditions in Europe*, Luxembourg: Eurostat.
- Aaberge, R., Langørgen, A. och Lindgren, P. (2013), The Distributional Impact of Public Services on in European Countries, *Methodologies and Working Papers*, Luxembourg: Eurostat.
- Aaberge, R., M. Mogstad, O. L. Vestad, och A. Vestre (2021). ”Økonomisk ulikhet i Norge i det 21. Århundre”. Statistics Norway, rapport 2021/33, https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okonomisk-ulikhet-i-norge-i-det-21.arhundre/_/attachment/inline/46945fe1-533f-45b3-9ef2-cde52936f6fc:eaf3f053ce1e5878a6fb288814b428703665122e/RAPP2021-33.pdf
- Alstadsæter, A., W. Kopczuk, och K. Telle (2014): Are Closely-Held Firms Tax Shelters? *Tax Policy and the Economy* 28, 1-32.
- Alstadsæter, A., M. Jacob, W.Kopczuk, och K. Telle (2016): Accounting for Business Income in Measuring Top Income Shares: Integrated Accrual Approach Using Individual and Firm Data from Norway, *NBER Working Paper* 22888.
- Alstadsæter, A., N. Johannesen, och G. Zucman (2019): Tax Evasion and Inequality, *American Economic Review* 109(6): 2073-2103.
- Alstadsæter, A., M. Bjørneby, W. Kopczuk, Simen Markussen, och Knut Røed. (2022a): Saving effects of a real-life imperfectly implemented wealth tax: Evidence from Norwegian micro data. *AEA Papers and Proceedings* 112, 63–67.
- Alstadsæter, A., B. Planterose, G. Zucman, och A. Økland Who Owns Offshore Real Estate? Evidence from Dubai. *EU Tax Observatory working paper* #1.
- Alvaredo, F., A. B. Atkinson, L. Chancel, T. Piketty, E. Saez, och G. Zucman, “Distributional National Accounts (DINA) Guidelines: Concepts and Methods used in WID.world.” *Working Paper*. World Income and Wealth Database, 2016.
- Atkinson, A. B. (1975). *The Economics of Inequality*. Clarendon Press, Oxford.
- Atkinson, A. B. (2009) “Economics as a Moral Science”, *Economica*, 76(1), 791-804.
- Auten, G., och D. Splinter (2023) “Income Inequality in the United States: Using Tax Data to Measure Long-Term Trends”, *Journal of Political Economy*, forthcoming.
- Bach, L. Calvet, L., och P. Sodini (2020). “Rich Pickings? Risk, Return, and Skill in Household Wealth” *American Economic Review*, 110(9): 2703–2747.
- Baselgia, E. (2023), “The Compliance Effects of the Automatic Exchange of Information: Evidence from the Swiss Tax Amnesty”, *EU Tax Observatory Working Paper* Nr. 19.

- Bastiani, S. och D. Waldenström (2023). "Taxing the Wealthy: The Choice Between Wealth and Capital Income Taxation". *Oxford Review of Economic Policy* 39(3), 604–616.
- Bengtsson, N., Edin, P-A, och B. Holmlund (2014). "Löner, sysselsättning och inkomster – ökar klyftorna i Sverige?" *Rapport till Finanspolitiska rådet 2014/1*.
- Björklund, A. (2020). "Can we rely on income distribution statistics? Some issues in the Swedish data" *DLAL Working Paper Series* 07/2020.
- Björklund, A. (2023). "Bättre data över pensionärers inkomster" *Ekonomisk Debatt*, Vol 52(2), p. 59–62.
- Björklund, A., och M. Jäntti (2011). "SNS Välfärdsrapport 2011: Inkomstfördelningen i Sverige". SNS, Stockholm.
- Björklund, A., Jäntti, M. Robling, P-O, Roine, J. and D. Waldenström (2019). *LU2019, Bilaga 3 Kapitalinkomster och inkomstfördelningen*. SOU 2019:62.
- Björklund, A. och M. Palme (2000) "The Evolution of Income Inequality During the Rise of the Swedish Welfare State 1951 to 1973". *Nordic Journal of Political Economy* 26: 155-128.
- Björklund, A., och D. Waldenström (2021). "Facts and Myths in the popular debate about inequality in Sweden" *IFN Working Paper* No. 1392. IFN Stockholm.
- Bjørneby, M. (2022): Hvordan virker formueskatten. *Samfunnsøkonomen*, 2: 11-25.
- Bjørneby, M., S. Markussen, och K. Røed (2023): "An imperfect wealth tax and employment in closely held firms." *Economica* 90(358): 557-583.
- Boschini, A., K. Gunnarsson, och J. Roine (2020) "Women in Top Incomes: Evidence from Sweden 1971–2017", *Journal of Public Economics*, Vol. 181: 104-115.
- Calmfors, L., och J. Roine, red. (2018) "Increasing Income Inequality in the Nordics" *Nordic Economic Policy Review*, 2018.
- Canberra Group (2011) *Canberra Group Handbook on Income Statistics*, United Nations New York and Geneva.
- EU Tax Observatory (2023): *Atlas of the Offshore World*, data base. <https://atlas-offshore.world>
- Faye, S., S. Godar, and G. Zucman (2023), "Global Offshore Wealth 2001 – 2022", *EU Tax Observatory working paper*. Data available on the Atlas of the Offshore World, <https://atlas-offshore-world.org>.
- Finanspolitiska rådet (2018), *Svensk finanspolitik 2018*.
- Friedman, M. (1957), *A Theory of the Consumption Function*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Friedrich, B., L. Laun och C. Meghir (2022), "Earnings Dynamics of Immigrants and Natives in Sweden 1985-2016", *Quantitative Economics*, vol. 13(4), pages 1803-1847.
- Friedrich, B., L. Laun och C. Meghir (2023), "Arbetsinkomstutvecklingen för utrikes och inrikes födda i Sverige 1985–2016". *IFAU rapport 2023:17*. IFAU, Uppsala.
- Garbinti, B., J. Goupille-Lebret, och T. Piketty, "Income inequality in France, 1900–2014: Evidence from Distributional National Accounts (DINA)," *Journal of Public Economics*, 162, 63– 77, 2018.

Guyton, J., P. Langetieg, D. Reck, M. Risch, and G. Zucman (2021), “Tax Evasion at the Top of the Income Distribution: Theory and Evidence”, *NBER working paper* No. 28542

Hassler, J. (2018). Comment on J.K. Parelissen, M. Hermansen, C. André och O. Causa: Income Inequality in the Nordic Countries from an OECD Perspective. *Nordic Economic Policy Review*, 2018, p. 62-65.

Johannesen, N., D. Reck, M. Risch, J. Slemrod, J. Guyton, och P. Langetieg (2023). “The Offshore World According to FATCA: New Evidence on the Foreign Wealth of U.S. Households”, *NBER Working Paper* No. 31055.

Jäntti, M., och J. Roine (2021). “Får varje generation högre inkomster än sina föräldrar?” *Underlagsrapport 2021/1, Finanspolitiska Rådet*.

Karabarbounis, L., och B. Neiman (2014). “The Global Decline of the Labour Share” *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 129, Issue 1, February 2014, Pages 61-103.

Kleven, H.J., Knudsen, M.B., Kreiner, C.T., Pedersen, S. och Saez, E. (2011), Unwilling or Unable to Cheat? Evidence From a Tax Audit Experiment in Denmark. *Econometrica*, 79: 651-692.

Kopczuk, W. och E. Zwick (2020). “Business Incomes at the Top”, *Journal of Economic Perspectives* 34(4), 27–51.

Laun, L. och M. Palme (2019), "The Recent Rise of Labor Force Participation of Older Workers in Sweden", i Courtney Coile, Kevin Milligan and David A. Wise (eds.), *Social Security Programs and Retirement Around the World: Working Longer*, Chicago: University of Chicago Press.

Leenders, W., A. Lejour, S. Rabaté, and M. van't Riet (2023), “Offshore tax evasion and wealth inequality: Evidence from a tax amnesty in the Netherlands”, *Journal of Public Economics*, 217, p. 104785.

Londoño-Vélez, J., och J. Ávila-Mahecha (2021). “Enforcing wealth taxes in the developing world: Quasi-experimental evidence from Colombia”, *American Economic Review: Insights*, 3(2): 131–48.

Londoño- Vélez, J. och D. Tortarolo (2022). “Revealing 21% of GDP in Hidden Assets: Evidence from Argentina’s Tax Amnesties”, *EU Tax Observatory Working Paper* Nr. 6.

Lundberg, J. och Waldenström, D. (2018), “Wealth Inequality in Sweden: What Can We Learn from Capitalized Income Data?”, *Review of Income and Wealth* 64(3), 517-541.

Milanovic, B. (2017). “Increasing Capital Shares and its effect”, i *After Piketty – The Agenda for Economics and Inequality*, red. Boushey, H., Delong, J. B., och M. Steinbaum. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England.

Nordström-Skans, O., S. Eriksson, och L. Hensvik (2018). ”SNS Konjunkturråds rapport 2017: Åtgärder för en inkluderande arbetsmarknad”, *SNS*, Stockholm.

Parelissen, J.K., M. Hermansen, C. André och O. Causa (2018), Income Inequality in the Nordic Countries from an OECD Perspective. *Nordic Economic Policy Review*, 2018

Piketty, T. och E. Saez, (2003). “Income Inequality in the United States, 1913–1998.” *The Quarterly Journal of Economics* 118(1): 1–39.

Piketty, T., E. Saez, och G. Zucman, (2018). “Distributional National Accounts: Methods and Estimates for the United States,” *The Quarterly Journal of Economics*, 133(2), 553– 609.

- Prop. 2021/22:100 Bilaga 2 *Fördelningspolitisk redogörelse 2022*. Regeringskansliet.
- Prop. 2022/23:100 Bilaga 2. *Fördelningspolitisk redogörelse 2023*. Regeringskansliet.
- Roine, J, och D. Waldenström (2008), "The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903–2004", *Journal of Public Economics*, 9(1-2), 366-387.
- Roine, J. och D. Waldenström (2009), "Wealth Concentration over the Path of Development: Sweden, 1873–2006", *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 111(1): 151-187.
- Roine, J. och D. Waldenström (2011), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth*, 58(3):569-587.
- Roine, J. (2016), "Automatiseringens effekter på arbete och fördelning" FORES policy paper 2016:3.
- Roine, J. (2019), "Nej, det är fortfarande inte lönespridning som ökat inkomstskillnaderna i Sverige", *Ekonomistas* 2019-03-22, <https://ekonomistas.se/2019/03/22/nej-det-ar-fortfarande-inte-lonespridning-som-okat-inkomstskillnaderna-i-sverige/>
- Roine, J. (2023), *Därför är ojämlikheten viktig – om de rika, fattiga och alla däremellan*. Volante, Stockholm.
- Selin, H. (2021), "3:12-reglernas roll i skattesystemet", Forskningsrapport, SNS, Stockholm.
- Sen, A. (1973), *On Economic Inequality*. Clarendon Press, Oxford.
- Skatteverket (2021), Skattefelsrapport 2020. <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/wp-content/uploads/2021/03/underlagsrapport-skattefelet-2020.pdf>
- SOU 2019:62, LU2019, *Bilaga 3 Kapitalinkomster och inkomstfördelningen*.
- SOU 2019:65, *Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande*.
- SOU 2020:46, *En gemensam angelägenhet*, (Final report of "Jämlikhetskommissionen").
- SOU 2022:51, *En ny statistik över hushållens tillgångar och skulder*. (Betänkande av utredningen om statistik över hushållens tillgångar och skulder). Stockholm 2022.
- Statistiskmyndigheten SCB. (2021), "Kapitalinkomster 2019", Ekonomisk välfärdsstatistik 2021:2, SCB
- Waldenström, D. (2016), "The National Wealth of Sweden, 1810-2014." *Scandinavian Economic History Review* 64(1): 36-54. Updated data in "Swedish national wealth database" (SNWD), 1810-2020.
- Økland, A. (2023), Tax havens, personal tax evasion and inequality. Forthcoming, "Research Handbook on Tax Havens", Edward Elgar Publishing.